

MARCSA GONDOLATAI

IRTA
LUX TERKA

BUDAPEST
LÉGRÁDY TESTVÉREK
1906.

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2018
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-963-417-300-7 (online)
MEK-17863

TARTALOM
MARCSA GONDOLATAI

KERESZTEK
ÁLOM.
ESTE.
AZ APA HALÁLA.
VOLT AZ IDÉN TAVASZ?...
REMÉNY.
VIRRASZTÁS.
GYEREKEK A TEMPLOMBAN.
KISVÁROSI TÖRTÉNET.

MARCSA GONDOLATAI

I.

Sári már akkor aludt, mikor a füzőjét vetette le, Lenke se tudta már lehuzni a harisnyáit, csak beledőlt az ágyába és most már úgy alusznak mind a ketten, mint az aludttej.

Én nem vagyok álmos, pedig a Baross-utcai templom tornyában most üti a hajnali négy órát és ez volt az első bálom.

Nem a megilletődés, nem is a nagy izgalom utóhatása miatt nem tudok elaludni, - ostobaság... Ahol a legidősebb leány huszonnégy esztendő, ott a legkisebb tizenkilenc éves korában tizenhét esztendő s aki tizenkilenc esztendő korában megy az első báljára s akinek már hét esztendő óta van bálozó nénje, - az... Szóval én tölem már hét esztendő előtt elkaparintott Sári minden lámpalázt, minden megilletődést, minden örömet és minden csalódást.

Engem a Sári és Lenke bálozásai idő előtt bölcsesé érleltek és most már mindent a maga értéke szerint becsülök, mindent megértek és semmin se csodálkozom, csak - egy kicsit gondolkodom.

Tudom, hogy ez számárság, azt is tudom, hogy éppen ez a gondolkodás lesz a saját magam farkas-kelepcéje, ez a nagy bölcseségem lesz a leánypártám őrző szelindekje és tudom - hogy sohase megyek férjhez.

- Csinos kis lány ez a nagy fekete haju itt előttünk - halottam ma éjjel az első szünóra alatt, amint ép Lakatos Miklóssal, a bátyám jogász pajtásával, diskuráltam egy ablak mellett.

- Csinos, - felelt rá a másik - de kiállhatatlan azzal a két gúnyos, élesen néző szemével. Olyan szeme van, mint két hegyes kés. Valóságos vizsgálóbíró-szemek.

Nohát, szegény „vizsgálóbíró-szemeim”, ti is aligha fogtok valaha gyönyörködni az asszonyi főköttöm csipkéiben! Vagy pedig tessék asszimilálódni, simulni az emberek izléséhez, tessék akkor is nem látni, amikor látsz, vagy pedig ami legjobb - sohasem látni; csak mosolyogni mindig, szemmel, szájjal, orcával, mindennel, valóságos mosoly-patinával kell bevonni az ábrázatomat, amolyan közismert primadonna-mosolygással és mosolyogni kell: ha gyűlölünk, ha szeretünk, ha búsak vagyunk, ha semmire se gondolunk, de ez kell. Ép úgy kell, mint a parlamentben az obstrukció, hogy valamit elérhessen az ember.

Hát majd meglátjuk. Ha belülről ugyanis mosolygok mindenben, mért ne mosolyoghatnék az ajkammal és a szememmel is? Megérdemlik az emberek, annyira mulatságosak.

Egy kicsit szédül a fejem a sok keringőzéstől, a szemeim előtt valami köd is sűrűsödik, bizonyosan a fáradságtól és valami chaosz-áradatban látok egy csomó frakkos urat, selyemruhás hölgyet, akik - csodálatos - csak külsőleg nem hasonlítanak egymáshoz, belsőleg mind egyformák. Jobban mondva: mind egyformán éhesek és lesik egymást, mint a kutya a koncot rágó társát, hogy mikor hagyja abba s ha nem hagyja, hogy kellene előle elkaparintani a koncot? És mindezt mosolyogva teszik. Mindig mosolyogva.

És ezt én nem értem. Az oroszlán, ha éhes, ordít; a macska, ha dühös, felborzolja a szőrét. A kultur-ember ha éhes: mosolyog, ha dühös: mosolyog.

Az oroszlán, ha éhes, irgalmatlanul széttépi még a gazdáját is. A macska, ha dühös, neki ugrik a nálánál tiszte nagyobb kutjának is. Csak az ember végzi ki az ellenségét mosolylyal az ajkán. Tudniillik azok az emberek, akik egy ilyen elit-bálban mosolyognak egymásra.

Oh, azok az emberek, akik nem járnak elit-bálba, csak a külvárosi korcsmákban vagy falusi lakodalmakban táncolnak, azok ép úgy orditnak, ha éhesek, mint az oroszlán és ép úgy nem mosolyognak, ha dühösek, mint a macska, mikor felborzolja a szőrét.

Ezt én tudom, mert bejárok a papa irodájába, másolom az aktáit, beszélek vele jogi dolgokról, néha még tanácsot is adok neki s volt rá eset, hogy a papa így szólt hozzám:

- Marcsa, holnap délelőtt tizenegy órakor jöjj be az irodába, mintha valamit keresnél ott s azt az embert, aki nálam lesz, nézd meg jól. Tudja Isten, én már mintha nem látnék jól. A te szemeid azonban, kis lányom, fényesen látnak.

És én láttam, de a papa engem is becsapott. Mikor azt mondtam neki: „Ezt a szeszgyárost lökd ki” - ő épen a szeszgyárost nem lökte ki. S mikor azt mondtam egy szegény gazdatiszt ügyére, aki fölpofozta a gazdáját, egy híres és gazdag mágnást: „Ezt az embert védjed körömszakadásig, mert igaza van” - a papa másnap, miután értekezett a gazdag és híres mágnással, elutasította ügyével a gazdatisztet.

Ezért én nem ítélem el a papát. Igaz, hogy részemről egy fülemile-pört se biznék reá, de hát a papának hat gyereke van, velem együtt három eladó leánya és három fia.

A papa azonban az összes gyerekei között én rám legbüszkébb, nem tudom, hogy miért. A lányok között én vagyok a legkevesebbé szép, - a többiek se szépségek, de fessek s a bálban a szünórák alatt karonfogott és itt is, ott is bemutatott valami illusztris perszonának.

Nincsen rossz modorom, azt tudom, már csak azért is, mert keveset beszélek, zavarba sohse jövök, de mégis, valami önkénytelenül kellemetlen fensőbbség lehet bennem. Vagy inkább a szemeimben. Egy híres pap képviselőnek például csak annyit mondtam a bemutatás után:

- A képviselő urat, mint papot, régen ismerem, de mint képviselőt csak azóta, hogy elvét megváltoztatta. - Csak annyit mondtam és ránéztem. És bizonyos vagyok benne, hogy holtig ellenszenvenné tettem magamat előtte.

...Hm! Hát ez nem jól van. Vajjon hogy kezeljem az embereket?... Hogy?! Ezért a tudományért nem kell messze mennem. Ugy, mint a papa, vagy mint Sári és Lenke. De mit csináljak a szemeimmel? Egyetlen egy ember se bírja a tekintetemet, s Muki, az unokabátyám, az első négyes közben így szólt hozzám:

- Hallod-e, Marcsa, én nagyon szeretlek téged, tudom, hogy jó kis lány vagy, okos is, csinos is, de a szemeidet valahogy idomitni kell, fiam. Alig tudok neked táncosokat fogni. Aki egyszer táncolt veled, az másodszor már megszökik előled. Azt mondják, hogy fölspékeled őket a szemeiddel. Pedig gyönyörűen táncolsz, Marcsa, az bizonyos. Senki se táncol így az egész bálban. Ahogy a többiek járják, az komédia, szinpadi kacérság és negédeskedés. Nézd itt, ezt a kis Szentkuthynét, hogy forgatja a szemeit, micsoda szenvedélyt mimel a hátraszegzett fejével s a huga ép így táncol. Most már hogy vegye el ezt az ember? Az a nagy szenvedély, ami tánc közben is elkapja, kész veszedelem; de ha csak mimeli a szenvedélyt, annál nagyobb a veszedelem.

És igaza van Mukinak. Majdnem valamennyien így táncolnak. Sári is, Lenke is. Szabad mozdulatokkal, hol bágyadtan, hol tüzesen, leeresztett, bágyadt szempillákkal, - ez is cégér. Azt mondják vele: én így szeretek... így csókolok... Hát ez nem járja. A lányok gondolata és érzése szent titok, amelynek megismeréséhez csak egy embernek van joga.

Oh, ez az *egy* ember! Istenkém!... Én annyit se vagyok szentimentális, mint Rosenblüh, a sarki fűszeres, de azért, amint fülembé cseng még a sok édes melódiájú keringő, tudja Isten, ellágyulok és sirni szeretnék... Vagy már sirok is... Én, a vizsgálóbíró-szemü!... Mindegy; azért leány vagyok, a szivemben nagyon is leány és senki sem tudja, hogy amíg hideg és

gunyos szemekkel nézem a mulató férfiakat, én is csak ép úgy arra gondolok, amire a többi leány: vajjon köztük van-e ő?

Igaz, hogy van egy kis eltérés a gondolatunk között. Lenkének és Sárának minden elfogadható parti: ő, de hol találom meg én az én ő-met?!

Ezek a férfiak egyik se az én zsánerem. Majdnem mind olyan, mint az a kis tükörfényesen lekefélt haju miniszteri titkár, aki a lábujjától a feje bubjáig precíz, kifogástalan, minden elegáns rajta, a mosolya hódító, a beszéde bódító, sem ő, sem akihez beszél, nem érti, hogy mit mond, minden második szavához van egy idegen szavu mártás önteléke, de azért a leányok azt mondják róla: Roppant fess fiu!...

Ebben a demokrata világban - a papa is demokrata lámpafénynél, nappal arisztokrata - sok a zsidó ügyvéd, orvos, előkelőbb hivatalnok, de azért ők a hatodik világrészben vannak s a gazdag nagykereskedők feleségének és az előkelő egyszerűséggel öltözött, szép, erős zsidó-leányoknak udvarolnak. Azért a jövő gazdasági politikája mégis csak az ő kezükbe van letéve. Ők málnalével iszszák a pezsgőt.

És iszik mindenki. Táncolnak, isznak, kurizálnak, unatkoznak, de azért mindenki azt hiszi magáról: ő most mulat. Hajnal felé még a papa is táncolt egy csárdást a gazdag Weisz kollegája szép feleségével, - mondom, hogy a papa lámpafény mellett demokrata - sőt még kurjongatta is: Soha se halunk meg!

Mikor aztán hajnali fél négy órakor beültünk öten a kocsiba s a hideg februáriusi levegő megcsapta a homlokát, elkeseredetten ütött a térdére:

- Ezt a bált se tudom, mikor heverem ki! Benne van úgy százötven forintomba, mint egy krajcár!

- Ugyan, - szólt Sári fitymálva - ne nagyozoljon a papa! Százötven forint! Csupa humbug voltunk az egész család. Az én és Lenke ruhája partiáru egy király-utcai udvari boltból, otthon megvarrva, a Marcsa ruhája egy kétesztendős báli ruhám, csak ép keztyű, cipő, Dorics, mi kellett...

- Hisz nem is más, csak ez a *mi* került százötven forintba! - szólt mérgesen a papa. - Az Isten se látott olyan eleganciát és takarékossgot, mint a tietek. A ruhaszövet jó a Király-utcából és egy frizuráért fizettek öt forintot. Négyötökért husz forintot. Na!...

- Mit akar a papa? - szólt most Lenke is. - A fej az első és a fejen azonnal meglátni vagy nem látni a Dorics kezét. A ruhával lehet svindlizni, a fejjel és a cipővel nem lehet. Különben újra kezdi a papa? Minden mulatságnak ez a vége. Veszekedve megyünk haza.

A mama álmosan bóbiskolt a kocsi párnáján s egyet-egyet horkolva, felütötte a fejét.

- Ugyan lányok, - szólt csitítólag - ne csináljatok cigányvásárt! Te is mit rontod el mindig a kedvüket? - fordult aztán a papához.

Mire csönd lett. Egyik erre, másik arra dőlve szundikált, a leányok arca sápadt, a ruhájuk piszkos és gyűrött, a mama hervadt arca ráncos a puder alatt és szó nélkül megy mindenki föl a lépcsőn a maga szobájába.

Lenke és Sári iszonyuan ásitoznak és kedvetlenül, durván dobálják le magukról a báli rongyokat s azzal be az ágyba.

És ez az én első bálom... Hét év előtt a Sári bálja nem ilyen volt. Jól emlékszem.

Tizenkét esztendő kis leány voltam s már hetek előtt készültünk a Sári első báljára.

A ruhája Monasterlinél készült, csak maga a ruha százhusz forintba került, csupa hab, illúzió, szalag és virág volt. Édes, szép, mint egy májusi hajnal.

És Sári tizenhét esztendő... Micsoda izgatottság az egész házban! A papa, mama, a gyerekek, a cselédek, mind lázban voltunk.

Este eljöttek a rokonok is, megnézni Sárit a báli ruhájában s én és Lenke egész éjjel nem hunytuk le szemeinket; ébren vártuk meg a Sári hazajövetelét s ő elragadtatva, a tizenhét esztendő leánysziv mámoros boldogságával beszélt a csodaéjszakáról.

Bezzeg nem aludtunk akkor, még reggel hét órákor sem, elhallgattuk volna száz esztendeig is Sárit, olyan bűvös dolgok voltak ezek az előttünk ismeretlen, apró báli boldogságok, amelyekhez akkor még csak bohó álmok voltak fűzve, nem a józan, racionális vágyak és tervek. S ime, hét esztendő után, mikor sem a Sári bohó álmaiból, sem a józan számításokból és követelőző vágyakból semmi se vált be, ilyen poézis nélküli, száraz és józan lett az én első bálom.

Holnap már alig fogunk róla beszélni, délig alszunk, délután Sári és Lenke mosdatlanul, fésületlenül veszekedni fognak a mamával, velem és mindenkiel és senkinek se fog eszébe jutni megkérdezni tőlem: milyen volt az első bálom?

Igaz, én se beszélek róla senkinek. Itt nálunk ez már senkit se érdekel; egy bál nem nagyobb esemény, mint egy elrontott ebéd, de azért az én párnám, érzem, nedves lett az én könnyeimtől.

Mindegy... Most már aludjunk!

II.

Ami emberemlékezet óta nem történt meg, Sárit és Lenkét elvitte a papa a kereskedők báljára.

Mikor először penditette meg papa ez irányban a szándékát, - épen ebédnél ültünk - mamának ijedtében egy halszáлка a torkán akadt.

Vizzel, borral itattuk a mamát, papa a tarkóját ütögette - szegény, egyszer végre minden félreértés nélkül megtehetette ezt - s én a papa pártján voltam.

Semmi vagyon és három eladó leány, nagy igények, sancta-mariai nevelés, hét esztendő báli mult - a papának igaza van. Ha már vadászni megy az ember és nem lőhet vaddisznót, legalább lőjjön nyulat.

Képviselők, tanár-orvosok, földbirtokosok, magas állású hivatalnokok ha nem akadnak a fehér horgoskákra, jó lenne egy nagyon gazdag nagykereskedő is.

Mi van abban? A papának van esze. „Csak legyen meg a váz és az anyag hozzá, a többi az én dolgom” - mondta jelentősen mamának, a halszáлка szerencsés kiásítása után.

Nagykereskedőből minden különösebb emóciók nélkül lehet képviselő, bankigazgató, államtitkár és miért ne lehetne miniszter is? A minisztereknek talán több eszük van, mint a nagykereskedőknek? Oh, dehogy! A télen, miután az első bálommal én is *nyílt piacra* kerültem - már biztos, hogy lesz egy nagykereskedő sógorom, a stílusomnak már megvan az előérzete - elég alkalmam volt meggyőződni az emberek észbeli kiválóságáról. S mondhatom, hogy meglepő fölfedezésre jutottam. Nem is hittem volna, hogy az emberek között annyi legyen az okos ember. Pedig minden második ember okos ember. Nem az ideális tudomány igénye szerint okosak, valahogy másképp. Hogy is mondjam csak - olyan spekulánseszüek az

emberek. A kisujjukban van egy egész jogi káté, amelynek szerzője mindig ők, saját maguk. Csupa kérdés és feleletből áll ez a káté, de egy személyragozásra beosztva. Erre: *én...* Te, ő? ki törődik ezzel?! Ha minden embernek jutna egy Franciaország, ma több Napoleon lenne, mint amennyi suszter van.

Tehát Sári és Lenke elvitettek a kereskedők báljára. Én, hét esztendőre, még rezervállományba vagyok helyezve... Majd ha egy hét esztendőös báli mult után én is ott állok, ahol Sári, - a kiindulási pontnál - akkor majd én is elfogadom a négyesben boltoslegény vis-à-vism kezét.

Persze, ha én most hangosan gondolkodnám és valaki hallaná, azt hihetné, hogy én lenézem a szegény boltoslegényeket. Pedig dehogy nézem. Akik dolgoznak, mind nemes emberek előtttem. Igaz, hogy valahányszor szalagot és csipkét mérő férfit látok, erős, intelligens arcu férfit, mindig bánt valami. Sokkal jobban szeretném, ha annak az erős férfinak inkább fejszét vagy fűrészét látnék a kezében.

Természetesen, én bolond vagyok különös nézeteimmel, a családban se vesz a papán kívül senki komolyan és ha egy óráig én lennék a világ ura, vagy felforgatnám ezt az egész világot, vagy nem tudnék mihez fogni egy új miniszterhez illő, bő programmal.

Igy csak himezgetem itt az ablak mellett a matrógallért „új tavaszi toiletemhez” - a Sári tavalyi ruhája megfestve - és hallgatom Sárít és Lenkét, akik még mindig a kereskedők bálján kacagnak.

Beszélnék az én Császár Imrémről is, akit egy kézimunka-kereskedésben én fődöztem föl. Az alakja egészen à la Császár, csak fiatalabb és vékonyabb s a hangjából ő csinál magának császár-hangot. Roppantul unja a hivatását, anélkül, hogy lenézné és sokkal jobban szereti a cvikkerjét és a mancssettáit. Míg merev kezekkel mutogatja a pamutot a bekötött fejü, sápadt himzőasszonynak, folyton huzgálja a mancssettjeit és beszél arrogáns orrhangon és Bródy-stilusban.

A lányok úgy kacagnak, hogy rossz, három esztendőös füzőjüket veszély fenyegeti, én hallgatok és sajnálom, hogy megmutattam nekik Császár Imrét. Én azt is láttam, hogy mikor a pamutot vásárló asszony már elment s az én szegény kreaturám fölmászott a létrán, valahova elhelyezni a pamutos-skatulyát, amint jött lefelé, az egyik létrafokon megállt és elgondolkozva nézett hátra a cipője sarkára és közbe busan felsóhajtott.

Istenem, szegény fiunak új cipő kell, gondoltam, pedig özvegy édesanyja van, azt látom a mancssettájáról, amelyen látszik a házi vasalás és látom a stoppolt zsebkendőjéről. Zsebkendőt stoppolni csak szegény özvegy asszonyok és anyák szoktak.

És Lenke egyébről is beszél, a Sári nagy bosszuságára. Kabókról, a „Kabók és Takáts”-cég egyik főnökéről, aki egész este nem tágitott Sári mellől. Kabók kövér és nagy, mint egy fiatal medve, az arca rózsás, mint egy frissen fűrésztött csecsemőé és a szemei becsületes, naiv és gyerekesen csillogó, apró kék szemek.

Lenke csak beszél, de én látok is. Na, hát ez a Kabók mához egy félesztendőre, ha nem hamarabb, a Sári ura lesz. Vagy jobban mondva: Sári lesz az ő ura.

Tegnapelőtt már fönn volt az irodában s egy pört adott át a papának és emellett, kissé féloldalt nézve, miközben elpirult, a papa „kedves és mélyen tisztelt kisasszony leányainak” hogy-létéről tudakozódott.

Én ép egy aktát másoltam s erre összenéztem a papával. Ez az ember ugyan nem a papa zsánerje, mert ebből ugyan soha sem lesz miniszter, de gazdag rémitően, - no, nem nagyon rémitően, de nekem, amióta egy forintot duplán mondanak ki, minden pénz nagy pénz, - és ez

a Kabók uri familia. Óriási porcellánboltja van a Belvárosban és nekem tetszik ez a szőke medve.

Nem lumen, az bizonyos, de becsületes egyszerű ember és ha elveszi Sárit, valóságos hős lesz.

Sári nagyon okos leány, roppant modern és nem is rossz leány, de azért én nem venném el feleségül, ha menyei deputáció kérne is erre.

Mikor elment Kabók, papa a vállamra tette a kezét. A szeme mosolygott, a szája is mosolygott, sőt még a bajusza is örömtől ragyogott.

- Na - mondta - hát mit szólsz, Marcsa, az én eszmémhez?

- Micsoda eszméhez? - kérdeztem.

- A kereskedő-bálhoz.

Elismerőleg intettem.

- Azt hiszem, hogy hét esztendei sovány termés után végre beköszönt a kövér esztendő is.

Mire a papa homlokon csókolt és titokzatosan kijelentette előttem, hogy Kabókot legközelebb meghívja teára.

Tehát Sári közeledik a rév felé... Vajjon hát én kiért fogok hét farsangot szolgálni? Semmire se vagyok nagyon kíváncsi, az ember úgy is elég korán tud meg mindent, de azért ezt mégis szeretném tudni.

*

Tegnap este csakugyan itt volt Kabók teára. A papának előbb egy nagy jelenete volt emiatt a mamával, de ez alkalommal a papa lett a győztes. Mama még el is ájult, de most a szokottnál rövidebb, sőt meglepően rövid ideig tartott az ájulás és amint magához tért, igaz könyvével a szemében, busan sóhajtott:

- Ilyen idők! Egy Borzsáki Borzsák Erzsébet leánya és egy boltos! Meg kell halnom!... Egy tányér- és pohár-áruló...

- De olyan pohár-áruló, akinek két háromemeletes háza van a Belvárosban - felelt erre a papa - és egy nyaralója a Mátyásföldön. Hát csak halj meg, de a boldogságtól - ajánlotta a papa cinikusan.

Sári pedig a martirleány szerepét játssza, de azért nagyon kedves volt Kabókhöz és megtört kedvvel legegyszerűbb ruháit veszi magára és bus rezignációval nem csinál mostanában szecessziós frizurát, e helyett a füleit láthatóvá teszi és olyan közönséges kontyba fonja a haját, akár csak jó magam.

- Oh, a drága, szegény gyerek! - sóhajt a mama és könnyes szemekkel néz Sári után, valahányszor keresztül megy a szobán. És Sári csak megy lehajtott fejjel, megadó arccal, roskadozó lépésekkel, úgy, mint Török Irma a Vasgyárosban, mikor azt kérdezi a mamájától:

- Mennyi ideje, hogy a hercegtől nem kaptunk levelet?

Nagyon ritkán kacagok hangosan, de erre a jelenetre csakugyan szeretnék lelkemből fölkacagni. Micsoda komédiás ez a Sári!

Ha lehetséges volna, hogy az ember kiforduljon a bőréből, akkor Sári most csakugyan kifordulna örömében s azok a láthatóvá tett fülek, a fonott konty, az egyszerű ruha, az mind fogás a jelentkező szerencse érdekében és a bánat olyan messze van tőle, mint a glecserekhez az egyenlítő.

Még soha sem ütöttem meg senkit, de ezt a Sári testvéremet bizony isten szeretném pofon ütni.

De a mama se jobb, mint Sári. Tudom, bántja az, hogy a Borzsáki Borzsák Erzsébet leánya csak egy boltoshoz mehet férjhez, de az, hogy ez a boltos gazdag és az, hogy végre egy lánynyal kevesebb lesz a háznál, olyan megkönnyebbülés számára, mintha a homlokáról levennének egy ötkezes vasalót.

Boldogtalan csak Lenke most itt. Ő is csak az irigységtől. Ők ketten Sárral amúgy is mindig veszekednek s most Lenke valóságos furia-dühvel dobálja a Sári ruháit s tegnap egy csonthajtó-scénán dühösen kijelentette, hogy: le fog ugrani a harmadik emeletről.

- Csak tessék! - felelte Sári durván. - Nem szégyenled magad, ennyire kimutatni a fogad fehérét? Talán még arra is képes volnál, hogy megetess valami méreggel, csakhogy te mehess előbb férjhez! Te... te... kigyó!

És bizonyos, hogy egész az esküvőig halálos ellenségek lesznek.

Azután a legszeretőbb testvérek. Sári mihelyst asszony lesz, el fogja ismerni, hogy Lenke két centiméterrel csakugyan karcsubb slusszban és azt is el fogja ismerni, hogy Lenkének egy számmal kisebb cipő kell, mint neki. És azután az lesz az élete célja, hogy „Lenkét férjhez adhassa”. Még pedig minél előkelőbben. A saját érdekeért. Hogy a maga pénzének keretet csináljon. Valami mágnást fog Lenkének kaparintani, nem baj, akármilyen mágnás is lesz, csak neve legyen, ez lesz a fő.

Haj, micsoda bibliai nővérek lesznek még ezek! Hogy fogják ők még egyengetni az egymás útját, ki-ki a saját érdeke miatt... És öt testvérem között, úgy érzem, hogy egy testvérem sincs. Még Laci, a tizennégy esztendő öcsém, van legközelebb a lelkemhez, de ezt is csak érdek köti hozzám. Csak akkor gondol reám, mikor szüksége van, hogy megcsináljam helyette a feladatait. A mama? Csupa aggodalom miattam, hogy nem vagyok szép. A papa? Büszke rám, hogy okos vagyok, de azért jobb szeretné, ha nem volnék ilyen okos. Sőt legjobban azt szeretné, ha harmadik leánya nem is volna. Nem hogy én ne lennék, hanem hogy az a bizonyos *harmadik* leánya ne lenne.

És most is, mint mindig, így éjjel az ágyamban, egy csomó mihaszna gondolat után, kemény elhatározással mondom magamnak: most már aludjunk... És lehunyom a szememet...

III.

Diadal! Sárit eljegyezte Kabók az este, nyilvánosan és ünnepélyesen. A huszonnégypár ezüst, még a mama féltékenyen őrzött stafirungjából való, - magunk csak csontnyelű villákkal eszünk, de milyen villákkal! Némelyiknek csak egy ága van, mintha a mitológiai istenek háztartásából maradtak volna. - Tehát az ezüstök kitűnő állapotban kerültek asztalra, ehez járult még egy antik cukortartó a szépanyámtól, két karosgyertyatartó a dédanyámtól és egy satyr-figurás gyümölcstál a nagyanyámtól.

A többi ezüst-fölszerelést kibéreltük egész az esküvőig.

Oh, minden fényesen festett! Mama fekete selyemben, antik családi csipkével, - ezeket az antik családi csipkéket én gyártom és kengáz fölibe tartva kapják elefántcsont, hervadt színüket. - A papa új fekete szalonban, Sári egy nagyon egyszerű, rózsaszínű liberty-selyem ruhában, Lenke ellenben előkelő, fehér selyem reformruhában, büszkén és hidegen, ami nagyon illett karcsu, magas alakjához.

Hát ezt mind Kabók fizeti majd meg. Szegény ember! A papa már készülődik zsebének az okkupálására.

Oh, én látom! A régi vágya kidugja fejét a zsákból: a parlamenti szereplés. Képviselő akar lenni a Kabók pénzével. S még az idő is kedvez ennek az új életre kelt ideának. Nem kell egyéb, csak a parlament feloszlata és egy új választás és Kabók benne van a papa kezében.

Csak hogy ezt én nem engedem. Mihelyest Sári a Kabók felesége lesz, figyelmeztetni fogom, hogy legyen résen és vigyázzon az urára.

Abból ugyan senkinek se lenne haszna, ha a papa *szerepelne*, sőt a fiuknak határozottan kárunkra lenne. Az isten bocsássa meg, én nagyon jól ismerem a papát s tudom, hogy *féloldali* ember. A féloldalát meg se lehet közelíteni, a féloldala meg azonnal kapitulál.

Hát minek előtte teret nyitni?

Csak hadd maradjon a papa továbbra is az ő apró prókatori manőverei mellett. Ezzel nem csinál semmi feltűnést. Egy-egy szelidebb panamai művelet ép úgy hozzátartozik a mindennapi élethez, mint a cukor a kávéhoz. Ezekben mester a papa. De nagy dolgokkal szemben elveszteni hidegvérét és úgy járna, mint az éhező, aki eledelhez jutva, mohóságával beteggészi magát.

Jó így, a meleg dunna alatt, a reggeli órákban gondolkodni az események furcsaságai fölött. Még mindenki alszik körültem, a tegnapi nap fáradalmi után, csak én vagyok ébren egyedül. Nézem a mi leányszobánk virágos plafonját és hallgatom a „menyasszony” testvérem jóizü szuszogását.

Az este már ismét szecessziós frizurája volt, de most már lehet akármilyen, Kabók fülig szerelmes belé.

A Kabók családja különös familia. Az apja nyugalmazott törvényszéki bíró s az anyja dúsgazdag gentri-leány.

Ez a sovány, erősen puderozott, magas és gőgös hölgy meglehetősen kellemetlen asszonyság és jellemző dolgot mesélt róla vacsora után a Kabók társának, Takátsnak a leánya.

Ez is furcsa kis hölgy. Szinte összefut az arca és a haja fakósárgás színe, ehez még cvikkert, kemény gallért és férfi-nyakkendőt hord és az egyetemre jár.

Ez a lány vacsora után karon fogott és így szólt:

- Azt hiszem, mi rokonlelkek vagyunk.

- Hogy, hogy? - kérdeztem.

- Nem állunk meg egyenesen a forrásnál, hanem kutatjuk, hol van a forrás ere?

- Jézus, - gondoltam ijedten - ez egy tudományos hölgy, aki nyakatekert mondatokkal fejezi ki magát és azt hiszi, valami szent kötelességet teljesít az emberiség iránt, ha a *forrás erét* kikutatja.

Elfintorítottam a számát. Szerettem volna neki megmondani: kérem, én nem kutatok semmit, én csak egy tizenkilenc esztendő leány vagyok s épen csak nézek a két szememmel magamnak és gondolkodom magamnak... De nem szóltam semmit, láttam, ha szólok is, nem ad hitelt a szavaimnak.

- Ismeri közelebbről a Kabók családot? - kérdezte a Takáts leány.

- Most látom őket másodszor, - feleltem.

- Oh, roppant érdekes nép! Én ismerem őket régtől. Kabók tiz esztendő óta társa a papának és nem valami jól van a családjával. Sőt az anyja valósággal gyűlöli, amiért kereskedő lett. Képzelteri, egy szatmármegyei gentri leány fia: boltos. Ennek az asszonynak az ő nézete szerint: nincs szerencséje a fiaival. Az idősebb fia is boltos volt, de ezt kiszekirozta a világból. Még husz esztendő se volt ez a fiu, s agyonlőtte magát. Mit szól ehez a felfogáshoz? Én a szocialdemokratikus elvek hive vagyok s azt kérdem, nem elkelne nálunk is egy francia-országi forradalom? Mit gondol, ha már a fölfogások a demoralizációnak ilyen kényszere alatt vannak, ha már a polgári foglalkozás ennyire elidegeniti az embereket egymástól, hogy lehet akkor abban reménykedni, hogy a vallási ellentéteket ki lehessen egyenliteni?

Jaj! Irtódom ezektől a reformálni akaró cvikkeres hölgyektől, akik ha megfognak egy embert, azonnal *elveiket* fejtegetik. Nagyon szerettem volna neki megmondani: Kedves kisasszony, én ilyesmikről nem beszélek, csak ép konstatalok magamban valamit és az életnek csak a gyakorlati szükségletei érdekelnek. Nekem nincs elvem, csak meggyőződéseim abban, hogy nekem sincs más célom és vágyam, mint hogy férjhez mehessek. Nem ugyan olyan eszközökkel és nem ugy, mint az átlagos lányok, de a dolog lényege mégis - mintha egy volna. Nem?

Eh, de mit presbiterálnék vele? Csak hallgattam és néztem.

Kabókné és a leánya valami hideg fölényességgel bántak mamával és a lányokkal. Nagyon kedvesek voltak, családias otthonossággal viselkedtek, de azért a nyelvük csupa tühegy volt.

- Kedves Erzsime, - mondta Kabókné a mamának - végtelenül boldog vagyok. Nem is képezed, édesem, milyen aggodalmakat álltam ki évek óta, attól való félelmemben, hogy Sándor valami mésalliancot talál kötni. Hála legyen az égnek, aggodalmam nem vált valóra. Ilyen előkelő, régi család... Igazán boldog vagyok... De kedves Erzsébetem - s itt impertinensül játszott ez a puderos kecsge a lorgnettje láncával - sajnálom, hogy az örömben nem egyformán részesülhetünk... Te, kedvesem... izé... drága leányod... kedves gyermekünk... mintha - nem nyerne ezzel a házassággal...

A mama elvörösödött, de azért mosolygott és szeliden rátette kezét a Kabókné vállára, - tudom, jobb szerette volna a torkára tenni - s bus rezignációval sóhajtott:

- Én jó keresztény vagyok és belenyugszom a változhatatlanba!

Mire Kabókné mosolyogva harapott az ajkába.

S a leánya, Láli, ép így kellemetlenkedett Sárival. De azért Sári is mosolygott, csakhogy a szemei félelmetesen szikráztak.

- Csak várjatok! - mondta a szeme szikrázása. És látszott rajta, hogy dühös, izgatott és nem tudja eltalálni a helyzethez illő arcot.

Hanem le a kalappal Lenke előtt. A Kabók-familia tüszurásait egyedül ő viszonzta késszurásokkal.

A lehetetlenségig udvaroltatott magának a Láli vőlegényével.

S a fess huszárfőhadnagy szívesen ugratta magát. Lálit és Lenkét nem is lehet egy nap emliteni. Lenke huszonkét éves, Láli testvérek közt is megvan huszonnyolc. De elvirult és hervadt, mintha a saját huszonnyolc esztendője előtt már leélte volna valakinek a huszonnyolc esztendejét.

Igaz, hogy Lálinak van egy, a Vénusz bájainál is kifejezőbb bája: egy kétszázezer forintos takarékpénztári könyve, de Lenke legalább megtette a család iránti kötelességét.

Különben már nem veszekednek Lenke és Sári. Sőt öt nap óta szenzációs barátság van közöttük, amely kedden vette kezdetét.

Kedden este, amint mind a hárman készülődünk lefeküdni, Sári fél harisnyával lábán az ágya szélén ül és elgondolkodva rága a szája szélét.

Én a hajtűimet szedtem ki a hajamból és a tükörből néztem ezt a szájrágást és bizonyos voltam benne, hogy egy egész Moltke-féle haditerv készülődik fejében.

Vajjon mit akar? - gondoltam s Lenkére néztem, aki egy bádóg mosdótálban áztatta a lábait s a térdére könyökölve olvasta az Erdős Renée verseit, amit az unokabátyámtól, Mukitól kért kölcsön, Muki meg a kaszárnnyából, egy főhadnagy barátjától hozta el.

Én már kész voltam hajtűimmal, az imádságomat is elmondtam magamban, mikor végre Sári elkészült a szájrágással és így szólt:

- Lenke, mondok neked valamit.

Lenke föl se nézett az „Éjszakák” ciklusából és vállat vont.

- Csak rajta!

- De bizony Isten! Tudod, hogy én nem koptatom hiába a számat. Akarsz-e grófné lenni?

Lenke nem szólt semmit, csak fölnézett a könyvről, hidegen, megvetőleg, mint a macska, akit zavarjak álmában.

Sárit bántotta ez a tekintet és mérgesen lerugta lábáról a másik harisnyát és lefeküdt.

Engem kezdett a dolog érdekelni és megszólaltam:

- Hát halljuk, hogy lehetne Lenke grófné?

- Nagyon könnyen, - mosolygott Sári. - Tegnapelőtt, tudjátok, mikor fenn voltam Berkovicsnénál, az eljegyzési ruhám miatt, jövök végig a Váci-utcán, hat szemközt jön velem Márkus Emma. Az egyik karjára egy csomó viola volt fektetve. Így még nem láttatok virágot vinni... Ez mesés hatása... Rögtön vettem én is egy sváb asszonytól három hatos áru violát és ép úgy a karomra fektettem, mint Márkus Emma. És megyek... Bemegyek a Múzeum-utcába, innen ki a Reviczky-utcába, fáradtan és elgondolkodva. A határozatlan színű szürke ruha rajtam, - alsószoknya semmi - az alj fölségesen hozzám simul, a muffomból egy csomó lankadt csipke csüng ki és a violák... Egyszer csak a gróf Temesváry-palota előtt fölnézek. Hát a második emelet egyik ablakában egy férfit látok meg Az arca sápadt és a homloka hozzá van szorítva az üveghez. Én fölnézek, ő le néz... Én hideg maradok, ő elpirul...

Mikorra Sári idáig jutott, már ő is, én is ültünk az ágyban és a verseskönyv lecsuszva a Lenke térdéről, benne a lábvizben. Azt hiszem, egy szál gyufától fölrobbant volna köztünk a levegő. A Lenke arca izzó piros volt.

- És? - kérdezte.

- Ma ugyanabban az órában - folytatta Sári - ismét megyek, fölnézek a grófi palota ablakára és ő ismét néz le. Megismert... Rendben vagyunk, - gondoltam...

Lenke kiugrott a bádóg mosdótálból.

- Hát ez, - mondta rekedten - ez... szemtelenség; öt nap múlva lesz a kézfogód...

Sári nyugodtan mosolygott az ágyban s jókedvűen ütögetve a térdeit, így szólt:

- Holnap délután pedig *te* veszed föl a határozatlan szürke ruhádat, de semmi szoknya - a karodra fektetsz egy csomó violát és ugyanolyan komolyan gondolkodó és hideg arccal fogsz fölnézni, mint én, a Temesváry-palotára. Az alakunk egyforma... A többi a te dolgod... Aztán mondjátok, hogy nem vagyok jó testvér!

Lenke elszégyenülve és meghatva állt a Sári ágya előtt, én pedig szédülve feküdtem vissza párnáimra és önkénytelenül elülről kezdtem az imádságomat: Bocsásd meg a mi vétkeinket...

Most pedig várom a grófi regény folytatását.

IV.

Amióta Sári menyasszony lett s amióta Jancsit, a jogász bátyámat elverték a rendőrök a tüntetéseken, annyi dolgom van, még arra sem érek rá, hogy az eszemmel saját magamnak is gondolkodjam.

Most mama és Sári egyebet se tesznek, mint reggel fölkelnek és elmennek az ágyneműs boltba, onnan a fehérneműs boltba, onnan a... mit tudom én hova, csak hogy délben olyan fáradtan kerülnek haza, mintha a technikai obstrukciót ők ketten végeznék az országában.

Ekkor a mama dühös és semmi se izlik neki az ebédből, négy hét óta négy szakácsnénak mondott föl, engem szid és szinte csodálom, hogy még eddig nem jutott eszébe, hogy nekem is fölmondjon. Sári detto ideges, a papa szórakozott és olyan titokzatosan diplomatikus arcot vág, mintha legalább is a Széll Kálmán komornyikja lenne és a fiuk meg vannak bolondulva az ifjúságnak jutott politikai szereplésektől.

Még Laci, a tizennégy esztendőös öcsém is politizál, tüntet és rombol, míg a papa boldogan építgeti magában az ő pókhálóból szövött karrierjét.

Erre majd csak én fuvók rá. Addig hadd mulatozzon, úgy is olyan szomorú az élet és csak addig szép, míg az embernek kedve van a pókháló-szövögetéshez.

Most aztán a takarítás és varrás gondjai mellett még a Jancsi ápolása is nekem jutott.

Na, Lenkéről, róla még nem is szóltam. Lenke egyszerűen vergődik, haldoklik, busul és dühös és hetedizigleni haragot fogadott Sári ellen.

A mama erről nem tud semmit. Nem tudja, hogy Lenke „csalódott” szerelmes, nem tudja, hogy Sári milyen fiaszkót csinált oh, a mama semmit sem tud.

Akkor délután, mikor Lenke vette magára a határozatlan színű szürke ruhát, s vitte, à la Márkus, karján a violákat, Sárít és engem megesketett, hogy senkinek se szólunk a különös és diszkrét kalandról, csak a siker után.

És elindult. Az első szobában Sári egész anyai komolysággal keresztet csinált a homlokára és azt ajánlotta, hogy ballábbal lépjen a küszöbre.

Miután pedig mindez megtörtént, Lenke egy félórai távollét után visszajött. A szeme ragyogott, az arca lángolt és Sárít háromszor megcsókolta.

- Láttam! - jelentette ki boldogan. - Egészen a gróf Temesváry-típus! Finom arisztokratikus arc.

Nekem ugyan némi kételyem volt az iránt, hogy Lenke ismerné a Temesváry-tipust, de nem szóltam semmit, ámbár különös gondolataim jöttek; de mivel már megszoktam, hogy az én gondolataimat mindenki különösnek találja és csak az események bekövetkezésekor egyszerűsítsék, hát hallgattam.

Annál többet beszélt Lenke és Sári. Megállapították ketten, hogy az érdekes sápadt fej a második emeleten senki másnak a feje nem lehet, mint a kisebbik gróf Temesváry fiué, aki most jött haza külföldi tanulmányutjáról.

Sári magára vállalta az „adatok” beszerzését és még aznap este megtudta a papától és Jancsitól, hogy a kisebbik Temesváry fiu alig tizenhét esztendő és körülbelül ő lesz a majoreskó, mert a bátyja tüdőbeteg.

Sári akkor este nagyon szórakozott volt, alig evett valamit a vacsoránál, - ami elég szép megnyilatkozása a testvéri szeretetnek - Lenke ellenben annyit evett, hogy a mama ijedten huzta el előle a turósgaluskás tálát.

- Hisz még egyéb se kellene nekem, - mondta boszusan - csak hogy elhizz, mint valami zsidó korcsmáros lánya!

Vacsora után eljött Kabók, de akkor este alig foglalkozott vele Sári. Szórakozott és türelmetlen volt s alig várta, hogy a szobánkba mehessünk. Mikor ez megtörtént, Sári leült az ágya szélére és így szólt:

- Hallgass ide, Lenke!

- Hallgatók - szólt Lenke és ő is leült az ágya szélére.

Én a kályhának támaszkodva, kíváncsian néztem rájuk. És Sári szólt:

- Kemény fába vágjuk a fejszénket s lehet, hogy a fejszénk benne is marad a fában. De ez ne busítson el. Egy leánynak a megengedhető határok között mindig szabad experimentálni és kötelessége is experimentálni. Az ember mindennap okosodik. Én hét esztendeig báloztam s eredmény nélkül. Hogy miért eredmény nélkül, most már tudom. Mert mindig a sablonok között vergődtem. Kizárólag az első elit-bálokra vittek el, majd mindig egy és ugyanazon társasággal találkoztam és a leányok mindennapi fegyverével hadakoztam. Udvaroltam a férfiaknak, faksznikkal akartam elcsavarni a fejüket s hol a hátam közepéig kivágott ruhában, hol meg a fülemig begombolkozva mozogtam közöttük. És mindent megtettem a kedvükért. Bicikliztem, táncoltam, halásztam, vadásztam, tennisyeztem és mit tudom én, mit nem tettem s mi volt mindennek az eredménye? Semmi. S egyszer csak a papának jön egy ötlete. A kereskedőbál... Mi kacagtunk és boszankodtunk rajta. Szóval: eltértünk a sablontól és eredményre. Ti tudjátok, hogy én soha sem voltam vak, de a kereskedőbál óta dupla szemekkel látok. És hogy fényesen férjhez foglak adni, Lenke, arról jótállok!...

- Ahá, - gondoltam - a bibliai nővérek!

És Sári folytatta:

- Csak bizd rám magad. Egy ideig mindennap, a pontos időben, elmégy a Temesváry-palota elé. Holnap vagy holnapután, fogadom, már az utcán találkozol a gróffal. Csak hideg és gögös légy, mint valami szellem. Az, hogy a gróf csak tizenhét esztendő, tiszta szerencse. Vagy tizenhét, vagy: hatvanhét. A férfiak vagy nagyon fiatalon, vagy nagyon öregén csinálnak bolondot. Akkor, mikor még nem jött meg az eszük és akkor, mikor már elment.

Nem tudtam ellenállni, hogy föl ne kiáltssak:

- Brávo, Sári!

- Még téged is férjhez adlak, - mosolygott egy kicsit elbizakodottan a mi családi tündérünk. - Valami professzorhoz...

Adós maradtam a felelettel s inkább lefeküdtem.

Másnap jön haza Lenke a haramiaportyázásról s mivel Sári nem volt odahaza, egyenesen az én nyakamba borult. Az arca most sápadt volt s a szemei fátyolosan csillogtak.

- Láttam, - szólt fuladozva - láttam! ...Magas, sápadt, elegáns és szép, mint Lohengrin... Marcsa, azt hiszem, ha nem volna gróf, akkor is hozzá tudnék menni! Oh, milyen szép, komoly és szomorú két szeme van, hogy elpirult, mikor ránéztem és milyen finom lelkű, tartózkodó lehet. Csak... te, Marcsa, több lehet az tizennyolc évesnél, van az huszonnyolc is...

Másnap kikommandírozott Sári Lenke mellé, miután a következőkre tanított ki bennünket:

Lenke és én, megyünk. A gróf, jön. Mi beszélgetünk halkán és nyugodtan s mikor már egészen közel lesz hozzánk, én azt kértem Lenkétől:

- Láliék is ott lesznek kedden a katolikus hangversenyen?

Mire Lenke így felel:

- Azt hiszem, megigérték nekem.

Jól van, a családi cél érdekében, ha nem magamról volt szó, én mindig megtettem kötelességemet.

Tehát megyünk. A levegőben márciusi illat, a mágánegyedben minden palota előtt drága fogat, a kapukban muszkapofájú, kövér kapusok s a fogatokba letaposott sarku, skatulyákat vivő kis masamód-leányok kíváncsi és loyális pillantásokat vetnek be.

Tehát megyünk s egyszer csak Lenke elpirul és halkán mondja: Jön. Másodmagával. Ő a fekete ruhás.

Nézem a fekete ruhást, nincs ellene kifogásom.

Szép, lelkes szemű becsületes arcú fiú s amint közelebb jön, látom, hogy a ruhája sokat lehetett keféltve, mert fölöslegesen fényes. Egy kis alacsony, köpcös, bulldogorru, szemtelen pillantású fiatal ember jött mellette, még bajusza se volt és gigerlisen volt öltözve.

Nézem a két fiatal embert s azt mondom magamban: levágatom a kisujjamat, ha... mire Lenke halkán sugja:

- Most kérdezz.

S én kérdeztem:

- Láliék is ott lesznek kedden a katolikus hangversenyen?

Akkor pénteki nap volt es hazamenet Sári azt mondja Lenkének:

- Most már tudja, hogy kedden a katolikus hangversenyen leszel s a fejemet teszem rá, hogy ott lesz. Most tehát nem mégis addig sétálni.

Kedden felkészülődünk és elmentünk a hangversenyre. Ezeken a katolikus multságokon megjelentekről egy klerikális lap így szokott referálni: Ott voltak: A. B. *orvosprofesszorék*... C. D. *földbirtokosék*... E. F. *miniszteri tanácsosék*...

Erről mindig eszembe jut a Demokrata Krisztus tana, aki azt hirdette: Az Ur előtt mindenki egyforma... S hogy van az, hogy a katolikusok mégis a legnagyobb arisztokraták?

A Sári számítása ismét jól ütött be. A legelső ember, akit megláttam a hangversenyteremben, a fekete ruhás gróf volt.

És most Lenkére néztem. Elpirult. Igazán és őszintén. A gróf detto.

És ami most következik, az nagyon komikus lenne, ha nem lenne nagyon is szomorú.

Egyszer csak látom, hogy bejön Muki, az unokabátyám és egyenesen a gróf felé tart. Kezet szoritnak, beszélgetnek, majd Muki felénk köszön, mire a gróf ujólag elpirul s valamit élénken látszik kérdezni Mukitól, mire Muki karon ragadja és bemutatja nekünk:

- *Lehocky tanár.*

Tanár... Lenke az ijedségtől majdnem megmeredt s csak nézett az előtte álló fiatal emberre és alig tudta kimondani:

- Ön tanár?

- Az vagyok, - felelt a fiatal ember kissé csodálkozva - de négy év óta a fiatal Temesváry gróf nevelője vagyok.

Lenkére nem volt jó ránézni, de még Sárira se. Csak rágták a szájukat és hallgattak. Hallgattak, de mikor hazaértünk s bementünk a magunk szobájába, Lenke zokogva vetette magát az ágyára:

Sári szó nélkül vetkeződött le s gyorsan lefeküdvé, fejére huzta paplanát.

Lenke tovább zokogott és Sári, az okos Sári, azt hitte, egyedül a felsülés dühének és szégyenének könye folyik a Lenke szeméből, de én tudom, hogy abban az ostoba játékban Ámornak is van némi része, de azért ha belehalna is Lenke, mégse lenne egy szegény kis tanárnak, egy grófi nevelőnek a felesége. Most pláne, a Sári gazdag házassága után! Előtte, talán még hamarabb...

Tessék, már fölébredt Jancsi s uj borogatást kell tenni a bezuzott fejére.

Még minden politikai hullámnak én adtam meg az árát. A Jancsi fejét minden egyes alkalommal betörték és minden betörést nekem kellett borogatni.

V.

A papa, mintha eddig az efezusi hét alvók közé tartozott volna, kezd ébredezni.

Eddig csak a háztartás finansziális ügyét rendezte, most a „sorsok gyeplőjét” is kiragadta a mama kezéből és amint a Sári esete megmutatta, a papa sokkal jobb urkocsisnak bizonyult, mint a mama.

Nekem ugyan a papa elveinek szilárdságában mindig kételyeim voltak s az, hogy a konzervatív elveivel szakított, egy cseppet se volt ártalmára elvei filigrán fundamentomának, már csak azért sem, mert a papa világlátésában mindig olyan elővigyázó volt, hogy villámhárítóul a praktikusságot állította fel.

De ez még csak a kisebbik érdeme a papának. A nagyobbik az, hogy a mamát megtörte, hajlította, trenirozta. Mert a romai kapitólium bevétele csak kis Miska lett volna a libák elhallgattatásához!

És a küzdelem cirkuszát a papa ismét kezdi homokoltatni, még pedig minden ellenállás kifejtése nélkül - a mamával.

Én ugyan a mi háztartásunkban a „nil admirári” elvére helyezkedtem, de azért egy kicsikét, Isten bizony, csodálkozom.

Na, hát a papa tisztára zseni!...

Ugy három hét előtt, egy sovány, rövidlátó uri ember jött be az irodába. Még alig volt két óra délután, s Wancák ur, az öreg őrnök még nem volt jelen s én egyedül dolgoztam a papával.

- Itthon van a doktor ur? - szólt egyszerre valaki még kívül az ajtón és bejött a rövidlátó uri ember.

- Mivel szolgálhatok? - kérdezte a papa.

- Nézze, Popper ur, - szólt a jövevény, mire a papa elmosolyodott.

- Én dr. Csekey vagyok - szólt.

- Oh, ezer bocsánatot kérek, - mentegetőzött a jövevény, - Popper doktor urat keresem és eltévesztettem a házat. Tetszik tudni, rövidlátó vagyok.

- Kérem, - udvariaskodott a papa.

- Popper doktor a következő házban lakik. A harmincöt, negyven év közötti uri ember, mint valami fiatal diák, elpirult és zavartan mosolyodott el.

- Én fatalista vagyok, doktor ur, - szólt - és soha a véletlenekkel nem harcolok. Ha már ide tévedtem, engedje meg, hogy azt a pört, amelylyel Popper ügyvédet akartam megbizni, önnek adhassam át. Szabó János nagyiparos vagyok.

Ránéztem a papára. Láttam az arcán, hogy ismeri ezt a nevet és a nyelvével nagyon elégedetten nyalogatta hol a bal szélét, hol meg jobb szélét a szájának.

- Szegény Szabó János, - gondoltam, - neked is jobb lenne kevésbbé fatalistának lenned és inkább a házak számát jobban megnézned.

Mikor elment, a papa így szólt hozzám?

- Tudod ki ez az ember? A legnagyobb nagyiparos az országban. Butor- és zongoragyára van és első részvényese a pestmegyei takarékpénztárnak.

Nem nagyon érdekelt a dolog és nyugodtan irtam tovább, minden különösebb gondolat nélkül jegyezve meg:

- Á la Kabók!

- Á la Kabók! - ismételte a papa olyan különös hangsúlylyal, hogy önkénytelenül fölnéztem rá és a tekintetünk összeakadt.

- Micsoda ötleteid vannak neked, Marcsa! - szólt a papa elragadtatva és szeretettel nézett rám.

- Micsoda ötleteid, fiam!...

- Nekem vannak ötleteim? - kérdeztem csodálkozva.

- De micsoda ötleteid, fiam! Aranyakat érnek!... Á la Kabók!...! Na... és a papa olyan jóízűen kacagott, hogy a könye is kicsordult tőle.

Rossz kedvem volt és akkor eszembe se jutott gondolkodni a papa elragadtatása fölött, csak irtam tovább szó nélkül, egy buta föllebbezési kérvényt.

Másnap, ebédután, azt mondja papa a mamának:

- Jöjj át, kérlek, az irodába.

Én ismét ülök és másolok az irodában, Wancák ur ismét nincs még ott és bejön a mama s leül a kanapéra.

- Mit akarsz? - kérdi a papát.

- Kedves Erzsi, - kezdi a papa nyugodtan és hidegen, ellenvetést nem tűrő hangon, - mit szólnál te ahhoz, ha a Lenke lányunk kezét megkérné egy nagyiparos?

A mama nem szólt egy szót se, csak elvörösödött, felállt és kiment a szobából, úgy becsapva maga után az ajtót, hogy öt perc múlva a házmester már feljött azon kijelentéssel, hogy a háziur nem azért csináltatott ajtókat a falakra, hogy azokat ágyusütögetésre használják fel!

Három nap múlva, délután, mama és én a fiuk fehérneműs-szekrényét rendeztük a szobájukban és bejön a papa. Egyenesen a mama elé áll és másodszor teszi fel a kérdést könnyörtelenül, hidegen:

- Kedves Erzsi, mit szólnál te ahhoz, ha a Lenke lányunk kezét megkérné egy nagyiparos?

A mama most elsápadt és a szívéhez kapott, à la Lendvayné, mikor a boldogtalan nemes anyákat játszsza. És azt mondja a mama:

- Meg akarsz engem ölni?

- Ellenkezőleg - felelt a papa. - Fel akarlak támasztani. Ki akarom nyitni a szemeidet, hogy ne visszafelé nézz, hanem előre. A nemesi kutyabőr megpenészedett, fiam, a tradíciók megrozsdásodtak és a régi felfogások fölemésztették a levegő oxigénjét. Új levegőre van szükségünk, Erzsi!... Legyen Eszed.

A mama leroskadott egy székre és sirni kezdett.

- Mit kívánsz tőlem? - kérdezte fuldokló zokogás között.

- Azt, - felelte a papa - hogy segíts a lányodnak megfogni az ország legnagyobb nagyiparosát.

- Istenem! - zokogott a mama - hát még nem is magától jön?

- Nem bizony, - mondta a papa - de a ti dolgotok már gyerekjáték lesz ahhoz, amit én elvégeztem az ügyben. Kikutattam az illető embernek egész nacionaláját, egész természetrajzi sajátosságait, vagyoni és szellemi kapitálisát és a következőket tudtam meg: Szabó János harminchét esztendő, két millió vagyonig áll, nőkerülő, ügyetlen modoru, de aranyszívű ember, akinek egyetlen szenvedélye: a *botanika*. Nyáron át két hónapot utazik idehaza vagy külföldön egyszer egy, máskor más növényt tanulmányozva s a nyáron a Krivánra készül, az *enyves kankalint* tanulmányozni. Tudjátok, olyan kisebb kiadásu Darwin, aki a növényeket hussal akarja etetni...

A mama már nem sirt, csak hallgatott és bámult velem együtt. A papa pedig folytatta:

- Madarat fogni madárléppel lehet. Ezt az embert sem vagyonnal, sem családi összeköttetéssel, sem szépséggel, semmivel se lehet megfogni, csak a saját maga bogarával. Erre a célra megvásároltam ötven forintért egy növénygyűjteményt és ötven forintért egy ócska növényirodalmi könyvtárt, holnap haza hozzák mindkettőt és a szalonba állítjuk be. Te pedig, kedves Erzsi, Lenkével együtt átnézzitek Schenknek: „Handbuch der Botanik”-ját, átnézzitek Bouchét és Lenke valamelyik növénynek bemagolja a genezisést... Például: „a lépre kerítők” genezisést...

Én csak álltam, mint egy sóbálvány és néztem a papára. A mama, az tisztára hipnotizálva lett. Egy szót se tudott szólni... És másnap láttam, amint lefekvés előtt, egész nyugodtan és roppant komolyan tette feje alá Schenknek; „Handbuch der Botanik”-ját.

Egy hét múlva papa azt mondja egy reggel mamának:

- Ma délután ide jön Szabó János és bemutatom nektek.

Sári még a növénygyűjtemény és a növényirodalom megérkezésekor be lett avatva a szent titokba, csak Lenke nem tudta még, kivel fog kezét, mikor Szabó János ügyetlenül meghajtotta magát előtte.

A mama, a ki már egy hét óta tanulmányozta a növényirodalmat, egyszerre a nagyiparos speciális szenvedélyéről: a „bogárfogó növényekről” kezdett beszélni, még pedig olyan okosan, hogy nemcsak Szabó Jánost, de engem is meglepett a mama tanulékonyága.

És egész komoly tudással beszélt a pingvica furcsa műszereiről, meg az ujhollandi cephalotus ravasz kelepcejéről.

Lenke, a ki nem értett még semmit a dologból, csodálkozva hallgatta a mamát és nézte a Szabó János örömtől kipirult arcát, a mint kedvenc tárgyairól beszélhetett.

Bucsuzás közben, mosolyogva fordult Szabó Lenkéhez:

- És nagysád is barátja a botanikának?

- Nem - felelte Lenke egyszerűen.

A mamának egy könnyű ránc jelent meg a homlokán, de azután kacagva mondta Szabónak:

- Ne higgyen neki! - Egész meglepő észleléseket tett a portugáli és marokkói lépeske fajai körül.

Mi, a papa és mama gyerekei, egyikünk se estünk a fejünk lágyára és Lenke előtt egyszerre virradni kezdett. Mosolyogva nézett a mamára és röstelkedve mondta:

- Ugyan mama!

És ezzel az „ugyan mamával” egyszerre meg lett fogva a milliomos nagyiparos, a bogárfogó növények mecénása.

És este, mikor lefeküdtünk, most Lenke tette párnája alá Schenknek: „Handbuch der Botanik”-ját. És amint oda tette, egy kicsit elsápadt és felsóhajtott.

Én pedig mindezek után, szóval három hét óta, hogy ez a machináció kezdetét vette, roppant rosszul érzem magam idehaza.

Rossz kedvem van és kerülöm a papát, mamát, Lenkét, mindenkit és legjobb szeretnék meghalni. De azt hiszem, más oka is van annak, amiért én legjobb szeretnék meghalni.

Valami... Ej Marcsa, Marcsa, te vizsgálóbíró-szemü, szürke kis hamupipőke, vedd fel gyorsan a letett tollat és ird tovább a dohányfüstös ügyvédi irodában a papád körmönfont fölleb-bezéseit.

VI.

Igen, egészen bizonyos, hogy nemcsak itthonról, a szülői háztól szeretnék ezer mérföld távolságra lenni, de saját magamtól is.

Mi bajom van nekem? Cátónak képzelem magamat ebben a mi sodomi levegőjü otthonunkban és megvetem talán a papát, a mamát s a testvéreimet? Ostobaság! Minek vetném meg? Minden rossznak megvan a maga mentsége és amit az enyéim tesznek, nem is olyan rossz. Tehetnek ők valamit azon természeti törvény ellen, amely alól még az állat sem vonhatja ki magát, hogy fiaiknak a legjobb helyet akarják kikeresni?

Vagy talán a papának nincsen igaza mikor a leányai boldogságát anyagi jóléttel akarja biztosítani? Vagy talán a mamának nincsen igaza, aki mindig csak a nevet és a társadalmi állást kereste?

Ej, Isten bizony igazsága van mindkettőnek a maga szempontjából. A héja eleven állattal táplálkozik, a galamb buzaszemmel s a kérődző állat takarmánnyal.

De hát akkor mit affektálok én a kényelmetlen érzést? Utoljára is, nem rólam van szó, de másokról s még ha ezek a mások a saját véreim is, de ők jól érzik magukat a héja tápláléka mellett, mi közöm akkor nekem az ő gyomrukhoz?

Ha nekem nem tetszik a héja tápláléka, talán elősködném ambrózián? Nem? Ettől ugyan fölkapna az állam, de a kutyát is éhséggel trenirozzák s már csak mégis szebb látvány egy sima modern szalon-kutya, aki még a tolvajt is illedelmes farkcsóválással fogadja, mint egy buksi komondor, aki olyan becsületes butasággal fogja föl hivatását, hogy még a saját gazdáját is megugatja.

Eh és én mégis csak komondor leszek! Nem is komondor, de tigris, párduc, jaguár és szétrombolom ezt a buta kalitkát, keresztül gázolok minden szentnek nevezett tradíción és...

Nos, és?!...

Dobay bácsinak, az öreg doktorunknak mégis csak igaza van, én vérszegény teremtes vagyok s még az a csöpp vérem se ül a maga helyén, hanem ide-oda futkos s mostanában legjobban a fejemben szereti felütni székhelyét.

Mégis csak szeretném tudni, mi bajom van? Soha életemben nem foglalkoztam annyit magammal, mint mostanában s ezt röstellem. Ami körültem történik, most alig látom meg, pedig ugyancsak sok érdekes és tanulságos dolog történik.

Sárinak közeledik az esküvője s Lenkének a kézfogója. A nagyiparos Szabó János nem kérte ugyan még meg hivatalosan a kezét, de már ott vergődik a hálóban, még kapálózva ugyan, de Lenke nyugodt mosolygással nézi ezt a kapálózást.

- Ez ugyan már nem fog többé feltápáskodni, - mondta valamilyen nap Sárinak. - A zsiros oldalára esett, mint a vajaskenyér.

S ha elgondolom, hogy ez a duplán milliomos vőlegény-jelölt mindössze egy ötven forintos növénygyűjteménybe és egy ötven forintos ócska növényirodalmi könyvtárba került a papának!

Az ember aztán higgyen az isteni beavatkozásban, mikor egy egész kitűnő házasság: száz forinton és egy buta véletlenül fordul meg.

Véletlen... Hogy eltűnődöm ezen a szón. Mellettem, a másik asztalnál, állati szorgalommal serceg az öreg Wancák tolla, én tétlenül nézek ki az ablakon. Az eső esik reggel óta szakadatlanul, az utcán a vadgesztenyefák zöldelő gallyai bus rezignációval hajtják le didergő fejüket s egyszer csak megszólal Wancák ur és azt mondja:

- Nem izlik a munka, Marcsa kisasszony?

- Nem, Wancák úr. Utálom ezt a kiegyezési okmányt, de azt hiszem, a Romeó és Julia házassági levelét se írnám nagyobb lelkesedéssel.

Wancák ur egy percre megállította a tollát és tünődve nézett maga elé, majd elmosolyodott.

- Mert tavasz van, Marcsa kisasszony - szólt szeliden és magas gallérba szorított, öreg ráncos nyakát komolyan himbálta jobbra-balra.

Mert tavasz van... Hol van tavasz?... Csodálkozva néztem az öreg emberre.

- Tavasz? Wancák ur?

- Az, az, - erősködött az öreg. - Ha Lenke kisasszony is férjhez megy, Marcsa kisasszonyon lesz a sor. És akkor majd nem itt lesz a helye az irodában, hanem a szalonban. És a kis íróasztala árván marad. A fiuk, ha agyonüti őket a doktor ur, nem ülnek majd ide másolni. Egy másik leány kellene ide, Marcsa kisasszony, az én leánykám, a Flórika és egy írógép. Egy jóféle Yost-gép...

Flórika és egy írógép az én helyemen... Istenem, hát nem csak a papa és mama érdekét képezi a férjhezmenetelem, de még az öreg Wancák érdekét is, hogy ide ültethesse az ő Flórikáját az én helyemre!

Nincs az embereknek egyetlen gondolatuk a mások javára, hacsak az a gondolat nem az ő javukat is szolgálja. Hát az öreg Wancák is... Szegény öreg, ha valaki azt mondaná neki: Nézd, ez a kis Csekey Marcsa két hét múlva férjhez fog menni de olyan boldogtalanul, hogy egy másik két hét múlva belehal, nem volna kedved a magad veszteségével megmenteni őt a haláltól? Igaz, hogy akkor még nagyon sokáig kellene várnod arra a napra, amíg Flórika egy irodában ülhetne veled és elsején oda adhatná a harminc pengő forintot a feleségednek, de gondold meg, egy életről van szó...

Mire Wancák, a jó, derék, becsületes Wancák, az öt gyerekes családapá, minden habozás nélkül azt válaszolná:

- Igaz, igaz, de egy élet csak egy és nem hét élet és meghalni sokkal könnyebb dolog mint élni.

Szegény öreg Wancák, azért én nem haragszom reád. Elnézem sovány, ráncos nyakadat, milyen feszesen ül magas tiszti gallérod között, elnézem hosszú hátadat, melyen a husz esztendő szalonkabát olyan fényesre kopott, mint a szemüveged nickel-foglalatja és szivemből sajnállak.

Ne félj, férjhezmenés nélkül is meglelem én hozzá az utat, hogy ide ültessük a te kis Flórikádat az én helyemre, aki szép, nyulánk, előkelő tiszti kisasszony lenne most, ha te husz esztendő előtt nem vetted le fényes főhadnagyi ruhádat egy másik szőke Flórikáért, a szegény kis varróleánykáért, akit olyan nagyon szerettél, drága öreg, kopott irnokom, hogy husz esztendő óta egy panaszló szó nélkül dolgozod végig Budapesten az összes ügyvédi irodákat. Husz esztendő óta, öreg Wancák Nepomuk és husz esztendő óta nem volt rá eset, hogy valahol te mondtad volna föl a szolgálatot!

Mindig neked mondtak föl, mert mindig nagyon szépen akartad leírni az aktákat és ezért nagyon sokáig írtad; majd meg az volt a baj, hogy cseh származásod miatt hadilábon álltál a magyar helyesírással, majd meg, hogy volt idő, amikor megfeledkeztél arról, hogy öt gyereked didereg valahol egy ferencvárosi fűtetlen szobában és mikor az aktád végére értél, szeme közé csaptad nagynevű gazdádnak és cinóbervörös arccal azt mondtad neki: „Ilyen vádat nem fogalmaz becsületes ember!”

Haj! micsoda vádakat másoltál te azóta, Wancák Nepomuk! Azóta, hogy megtanultad, hogy a szegény ember nem engedhet meg magának olyan luxust, hogy megvethesse a kenyéradója kis, vagy nagy gazságait.

Szegény Wancák Nepomuk, de jól esik reád néznem rossz perceim között, de jól esik becsületes közelséged, ami olyan itt miköztünk, mint valami levegő-tisztító ventiláció.

És nem tudok írni. Két kezemre könyökölve nézem, mint csapkodja az eső az ablakot és egy másik ilyen esős napra gondolok.

Az alagi lóversenyen voltunk. A Kabók Láli vőlegénye, a huszárfőhadnagy is futtatott és kivonultunk az egész familia.

Sári és Lenke új, vadgalambszínű posztóruhájukban, óriási vászongallérral vállaik körül, általános furorét csináltak, míg Kabók Láli eperszínű selyemruhájában máris egy egész svadron színét képviselte.

Rajtam Sárinak egy tavalyi ruhája volt, természetesen megfestve és átalakítva s „legközelebbi sógorom”, Kabók, kinek különben is kedvence vagyok, becsületszavára állította, hogy „nagyon édes kis lány” vagyok.

A mama azonban sóhajtott, amint végignézett rajtam s láttam a gondolatát összeráncolt homloka mögött: Ezt férjhez adni kannibáli munka lesz!...

Szegény mama, ha ő úgy fél tőlem, bizonyára van oka a félelemre!

Tehát ott voltunk a lóversenyen. Én először voltam életemben lóversenyen és szerettem volna úgy lelkesülni a lovak „jó kondícióján” s a zsekék dresszein, mint Kabók Láli, vagy olyan műértő gyönyörűséggel mélyedni bele a Sári és Lenke statisztikai tudományába: ki van jelen és ki nincs? de egyik se sikerült.

Csak ültem gépiesen és néztem a harminc krajcáros helyen álló szegény embereket, ahol csodálkozva fedeztem fel köztük a Wancák Nepomuk hosszú nyakát. Különben ezt még értem, hogy ő itt van, ez a régi vér joga, inkább nem szivarozik egy hónapig, de lovakat kell neki látni. Sok és nemesvérű lovakat, de miért van itt a foltozó suszterünk, a házmesterünk és az öreg Lina kisasszony, a stoppolónk?

Jézusom, hisz ez egy gyors és mozgó lutria, ahol nem együgyű, kedves álmokat raknak fel tíz krajcárokkal öreg és özvegy anyókák, hívó borbélylegények, hanem egy bizarr, vagy bolond ló-név kedvéért hipnotikus butasággal szedik elő a boldogtalan proletárok keserves munkával, véres könnyekkel szerzett forintjaikat.

És ezt „nemes” mulatságnak nevezik az emberek. Talán az lenne totalizátorok nélkül, az undorító nyereségvágy mohó és állati kifejezése nélkül az arcokon, így rosszabb a montecarlói kaszinónál, mert oda csak pénzes emberek mehetnek, míg ide a proletárok is eljönnek.

Épen magyaráztam mindezt dühösen és kipirult arccal a papának, mikor a szemem hirtelen két másik szememre akadt meg.

Egy férfi ment el mellettünk s amint hideg udvariassággal nyult kalapjához, melylyel a papát köszöntötte, a szemem összeakadt az én szememmel.

Soha életemben nem volt még ehhez hasonló érzésem, mint e pillanatban. Mi volt ez? Mit tudom én! Azt hiszem, az ópiumot szívó mohamedán álma lehet ilyen, mikor a dicső Allah mennyei kertjében érzi magát.

- Ki volt ez az ember? - kértem a papát.

- Egy zsidó, - felelt mély megvetéssel a papa és cinikus gunnyal mutatott Szabó Jánosra. - Ennek a volt ügyvédje.

Tehát Popper! - gondoltam. És azután nem tudom, mi történt velem, csakhogy egész délután nem láttam egyebet, mint a Popper két szemét. Ha a papára néztem, ha a lovakra, az égre, egy kerítésre, vagy idegen emberre és akárhova, mindenütt és mindenben csak a Popper szemét láttam. A zsidó szemeit...

Az eső pedig esni kezdett csöndesen, szomorúan, mintha valamit el akart volna mosni vagy eltemetni. Hideg szél fújt, az emberek orra neki pirosodott. Láli az eperszínű selyemruhájára egy másik eperszínű, hosszú, drága köpenyt vett föl, mindenki őtet nézte, de én nem láttam

sem akkor, sem azóta egyebet, mint a Popper két okos, kutató és mégis melegfényű szemeit. Istenem!...

Wancák ur megszólít, hogy miért sirok?

- Nem sirok én, Wancák ur, csak valami beleesett a szemembe és lusta vagyok. De már irok ismét, nézze, Wancák ur! Irok szorgalmasan, de azért mondja meg, ha haza megy, Flórikának, hogy imádkozzék valamiért. Miért, Wancák ur?... Nem tudom, csak úgy valamiért... Flórika olyan jó kis leány, hogy az Isten bizonyosan meghallgatja az ő imádságát.

VII.

Mennyi esemény, mennyi rémület, mennyi bánat és én a leányszobánk csöndjében, az éjjeli órákban, nézegetem magam a Sári kézitükrében.

Marcsa, Marcsa, hát te volnál ez, a régi egyszerű gondolkodásu, meleg szívű és puritán Marcsa?! Az a Marcsa, aki mindig tükör nélkül fésülködött és most, életed legzavarosabb, hogy úgy mondjam, legtragikusabb perceiben, a késő éjjeli órákban, hogy jut eszedbe a tükörbe nézni?

Nem tudok magamnak mit felelni. Igen, csupa gond, rettegés, fájdalom minden percem és mégis, *kell* hogy megnézzem magam a tükörben. Kell, mert ha egy leány maga Minerva is, vagy Jeanne d'Arc, vagy akárki is, azért az a Minerva vagy Jeanne d'Arc mégis csak leány, ha máskor nem is, de akkor igen, amikor szeret.

És én szeretek. Igen, már megtaláltam különös érzéseim kulcsát, már tudom, hogy hetek óta mi bánt és mi bajom van és odáig sülyedtem vagy nőttem? - hogy már nem is szégyenlem magamnak bevallani, hogy szeretek...

És nézem magam a tükörben. Nézem mi van rajtam, amit meg lehetne szeretni?... Nem sok! A hajam barna, hullámos, de nem nagy, az arcom színe halavány, a vonásaim olyan rendetlenek, mint hazám állapota az ex-lex viszonyok között, a szájam lehetne kisebb is s a szemeim - oh, a szemeim nem tudom, milyenek. Egyik ember azt mondja: tulságos okos szemek, a másik: kellemetlen szemnek tartja, de nem egyszer hallottam, hogy: *csodálatosnak* is mondják.

Tehát talán a szemeimmel?... Eh, nem, ez mégis csak lealacsonyító. Keresni, mi van rajtam, amibe *ő* bele tudna szeretni! Hát minden, vagy semmi. Igaza van Nagy Jánosnak, amikor fatalista. Mit tehet az ember arra nézve, hogy boldog legyen, vagy hogy ne legyen boldog-talan? Semmit. Leszedheti a ló a szekérről a terhet, amit nem bír huzni? Tehát csönd és nyugalom. Minden csak azon fordul meg, elbirunk-e valamit viselni? Ha elbirunk jó, ha nem birunk - úgy is jó. Akkor már az embernek nincsen saját magára gondja; ami lenne, azt a nagy hatalmak végzik el.

Hát félre a tükörrel és rendezzük kissé gondolatainkat! Itt az ablak mellett ülve és nézve a csillagos eget, talán sikerülni fog.

A házban csönd, csak Laci, az öcsém, van itthon rajtam kívül, meg a szakácsnő. A többiek a Kabók Láli lakodalmán vannak. Ma reggel még én is azt hittem, magam is ott leszek s azután sem én, sem a többiek nem kértek belőle.

Ez az itthonhagyás, amolyan kisebbfajta internálás. Nagyobb szabásutól, amolyan szibériai internálásról - ha hatalmában volna a mamának - nem riadna vissza. Minden ember úgy jutalmaz és büntet, amint módjában van.

Tehát reggel még én is készültem a lakodalomra.

Délelőtt még az Andrassy-uton voltam keztyüt venni s amint jövök az Oktogon-téren, találkozom Ferivel, a nyolczadik gimnazista öcsémmel. Fölszállunk mind a ketten a villamosra, amely zsufolásig volt emberekkel s amint ott szorongunk állva, egyszer csak meglök Feri és gunyosan sugja:

- A Nagy János ügyvédje...

Arra nézek, amerre Feri a szemével mutat és egyszerre, mintha háborgó tengeren, hajón állnék, a villamos kocsit hintázni érzem lábam alatt. Igen, Dr. Popper ott ült egy sarokban, elmélyedve az ujságja olvasásába és én pár percig kedvemre nézegethettem őt.

Nem láttam az alagi verseny óta és életemben most láttam másodszor, de azért olyan volt az egész, mintha csak tegnap láttam volna. Ismerős, régi és egészen olyan, amilyennek akartam hogy legyen.

Nem volt rajta semmi rendkívüli és semmi közönséges. Még az sem volt bántó, hogy némileg tipust képviselt, de magas, férfias az alakja, elegáns és komoly volt minden mozdulata és éreztem, hogy lángbaborul egész arcom, amint szép, keskeny, piros alsó ajkát elmélyedve harapdálta.

Jobbra-balra taszigáltak az utasok, Feri beszélt hozzám, de én nem éreztem és nem hallottam semmit, csak őt néztem. Néztem, néztem és ő megérezhette ezt a nézést, mert egyszerre és hirtelen fölnézett és egyenesen reám pillantott.

Különös, csodálkozó és kérdő pillantás volt ez, mintha azt mondta volna:

- Ismerlek, de soha sem láttalak. Ki vagy te és honnan jösz?... A másik percben pedig fölállt és némán ajánlotta föl helyét.

És akkor Feri, ez a szép, de krakéler arcú, hencegő, rossz modoru, tizenhét esztendősi fiú, azt mondja elfintorított szájjal, jó hangosan, hogy mindenki hallja:

- Csak nem ülsz le egy zsidó helyére?

A másik percben egy pofon csattant el. Popper ütötte arcul Ferit. Feri, a hatalmas növésű, atléta vállú Feri, szó nélkül keresztül hajolt rajtam, hogy visszaadja a pofont, de én egyik kezemmel az esernyőmet tartottam elébe, a másikkal meg, soha sem fogom megtudni, honnan szerzett erővel, de úgy taszitottam őt mellbe, hogy nekiesett a szomszédjának. És azt mondtam:

- Amit kaptál, megérdemelted.

Poppernek pedig, szégyentől és fájdalomtól égve, azt mondtam:

- Bocsánatot kérek, doktor ur, az öcsém neveltlensége miatt.

Erre Feri dühöngeni kezdett, mire az utasok lefogták és a legelső állomáson átadták egy rendőrnek, én pedig kocsira ültem és hazamentem.

Jól emlékszem, hogy amint beültem a kocsiba, a szememet lehunytam, a füleimet bedugtam és hogy ne gondolhassak semmire, gyorsan, pihegve, de szabályszerűen számolni kezdtem:

Egy, kettő, három... És eltompult érzéketlenséggel, állati odaadással számoltam hazáig. Mikor a kocsik megállt velem a kapu előtt, ép az ezernél tartottam.

Még alig mult el dél, de a délutáni esküvőre való tekintettel, már terítve volt, mikor benyitottam az ebédlőbe. Letettem a kalapomat, keztyűmet s ekkor nyugodtan elmondtam, mi történt.

Mama, aki az asztalnál ült, láttam, hogy fokként, minden szavamra, hogy vörösödik el jobban és jobban s mikor a szederjes vörös színig jutott el, hirtelen fölugrott és én kaptam meg azokat a pofonokat, melyeket Poppernek szánt Feri.

Kétszer ütött arcul a mama. Egyik pofon, amint ismerem őt, a botrányért szólt, amit - szerinte - én okoztam, a másik Feriért, a legkedvesebb gyerekéért. És szikrázó szemekkel nézett a papára, amint rám mutatott:

- A te radikális nevelésed!

(Én, a papa nevelése!?)

- Hát lehet kölyköt egyáltalán nevelni? - kiáltott a papa és akkorát ütött az asztalra, hogy minden táncolt rajta. Azután fogta a kalapját és rohant a rendőrségre, Feri után.

Egy óra múlva kerültek haza, de akkor már a párbajsegédek is elküldték Popperhez s azután ismét elmentek hazulról.

És lett ezután olyan bábeli zavar a házban, amelyhez hasonlóra még nem emlékszem. Ebédelni, senki se ebédelt, de a jövevények egymásnak adták a kilincset. Ehhez járult még az is, hogy a Kabók Láli esküvője három órákor volt s az idő rövidsége miatt mama még el sem ájulhatott kívülről, csak belülről ájuldozott s a leányok öltözködtek, jött a frizernő, hozták a nyoszolyólányi csokrokat, köztük az enyémet is - Muki, az unokabátyám lett volna a vőfélyem - és az előszoba csöngetyűje folyton szólt.

A szobaleány megbolondulva futkosott hol ajtót nyitni, hol a lányokat öltöztetni, hol a divatos Jancsi, a jogász bátyám ruháit kirakosgatni, csak velem nem törődött senki és én se törődtem senkivel. Behúzódtam az irodába s rákönyökölve az íróasztalomra, csöndesen nézegettem ki az ablakon.

Az öreg Wancák párszor megpróbált szólni hozzám, de mikor látta, hogy nem kap feleletet, békét hagyott szegény.

Két óra felé ismét hazajött a papa. Az iroda ajtaját dühösen berugta és levetette magát a rongyos bőrknapéra, melyből különféle változatokban, hol lószőr, hol a rugany, hol marhaszőr, hol meg holmi asztalosmunka látszik ki s érzékeny természetű embernek csakis a jobb felőli sarkába tanácsos leülni.

A papa ép ide nem ült le, mire még dühösebb lett és rám rivallt:

- Látod, mit tettél?

- Talán Ferinek mondaná el a papa, hogy mit tett, - feleltem egykedvűen.

Feri ép ekkor rontott be a két „segédével”. Ő is dühös, amellet sáros volt a ruhája és gyűrött, a kalapja beütve, a nyakkendője félre csuszva és szinte tajtékozva mondta a papának:

- Azt üzente, hogy gyerekkel nem verekszik.

A papa vérbenforgó szemekkel ugrott föl.

- Akkor megverekszem én vele!

- Mi történt? - nyitott be e percben Nagy János izgatottan és utána Kabók.

Mindketten frakkban voltak, narancsvirággal a gomblyukban s ugyanigy Jancsi is.

- Nem akar Ferivel megverekedni - szólt a papa fuladozva. - Azt mondja: gyerek.

- Velem! - ütött a mellére büszkén Feri. - Velem, csekőgidói Csekei Ferencsel!

- Eh, - felelt türelmetlenül Nagy János - igaza van Poppernek. Gyerek vagy. Popper komoly, derék és nyugodt ember, miért sértetted meg?

- Akkor megverekszem én vele, - szólt Jancsi. - Esküvő után azonnal elküldöm hozzá a segédeimet. Az egyik épp itt jön: Muki. Szervusz!1

- Szervusztok! - köszönt Muki sietve és bámulva kiáltott fel, amint meglátott engem felöltözötlenül.

- Az Istenért, siess, a nővéreid már készen vannak, alig van öt perced a készülődésre!

- Én itthon maradok, - feleltem.

- Igen, - szólt a mama is belépve - a *kisasszony* nem jöhet velünk a botrány után.

- Marcsa és botrány?! - kiáltott hihetetlenül Muki és elkezdett kapacitálni, hogy öltözködjem. Mikor látta, hogy nem megy, könnyörögni kezdett.

- Nem, Muki, nem, - feleltem szomorúan. - Ha egy kicsit szeretsz, ne is gondoldj arra, hogy elmenjek most hazulról. Legjobban szeretnék meghalni.

- Akkor én se megyek, - szólt Muki dacosan és levetette magát egy székbe.

A többiek végre nagy zaj, futkosás, láрма és harag között elmentek.

Mikor egyedül maradtam, bementem az ebédlőbe és lehajtvá fejemet az asztalra, hangos, fuldokló zokogásba törtem ki.

Muki nem tágitott mellőlem.

- Téged megvert az anyád, - szólt és gyöngéden simogatta a hajamat.

- Meg, de nem ez fáj, Muki! Nem ez!

- Hát én nem fogom ezt tovább tűrni, hogy te a hamupipőke szerepét játszszad, - szólt Muki mérgesen. - Nem, Marcsa, nem! Én... hallgass ide, kis vizsgálóbíró-szemü, bölcs Minervám, én... Hát ne sirj, édes Marcsa... Én szeretlek téged... Nem úgy szeretlek, Marcsa, mint az unokabátyád, másként szeretlek, Marcsa... Már régen... És ha hozzám jössz, elveszlek feleségül. Én, Muki, hallod, Marcsa? A vén, harmincöt esztendő Muki...

Már erre akartam, nem akartam, de igazán elállt a könnyem. Hogy Muki... ő... és én... De ilyet! Ilyen napot? Hát ez nem lehet. A gazdag, előkelő, a nőktől dédelgetett Muki, hogy engem... a szegény és nem szép kis leányt a hamupipőkét... Oh!

- Nem lehet ez, Muki, nem lehet!

- Már mért ne lehetne, ha te akarod? - kérdezte Muki és én nem mondhattam meg neki, miért nem lehet, csak sirtam újra és arra gondoltam, mi lesz akkor, ha a papa és mama is megtudják, hogy Muki szeret engem és hogy mi a szándéka?

Istenem! Istenem! Már ismét sirok - - ...Nem, a papának és mamának nem szabad semmit megtudni. Elmondok mindent Mukinak, ő jószívű, gavallér ember és hallgatni fog. Mindent elmondok. Mindent! De mi lesz ez a „minden”? Minden, ez a két szó: *szeretem Poppert*.

VIII.

Popper és Jancsi megverekedtek. Jancsi a bal arcán kapott egy mély vágást, Popper az egyik kezén.

Mikor a párbaj után, egy hét előtt, haza hozták Jancsit bekötött arccal, eszméletlenül, a mama engem vállon ragadott (pedig Feri közelebb állt hozzá) és csak annyit mondott, amint böszülten ragadott:

- Teee!...

- Ezt nem tűröm; - szólt Muki a hátunk mögött nyersen és sápadtan s levette a mama kezét vállamról. Marcsa, ha ő is úgy akarja, a menyasszonyom és még ha okot adna rá, akkor se engedném, hogy bántsák.

Ilyen izgató és mégis idegnyugtató zuhany még nem hullott a mama fejére, mint mostan. A bibliai Lóth felesége csak egy szép mese, mert mama a bizonyítéka, hogy hátratekintés nélkül is lehet sóbálványává válni.

Nem nézett a mama semerre, csak reám, de mivel a jelen percben sem veszítette el ítélőképességét, hogy mivel tartozik reputációjának, hát lemondott a kutya-macska barátságról és az én nyakam helyett a bekötött arcu Jancsira vetette magát.

Sirni ott is lehetett, sőt némi ok is volt reá s a könny mindenkor egyaránt könny, akár öröm, akár fájdalom miatt hull.

És egy pillanat alatt nem a Jancsi veresége lett a nap szenzációja, hanem az én *győzelmem*. Sári és Lenke úgy néztek reám, mint néznének egy tojásra, melyből a kezükben bujna ki a madár s a tekintetük meglepetést, soha nem várt csoda fölött bámulatot fejezett ki.

A megsebesült Jancsira e percben senki se gondolt. És amint én ismerem a magam családját, akkor se gondoltak volna, ha ebben a percben a halálos ágyán fekszik.

Én pedig csak álltam köztük némán és semmire se gondoltam, csak Jancsira és a másik sebesülte, aki talán ép így, eszméletlenül fekszik és nem volt más vágyam, mint segítségére lehetni Jancsinak és ápolni őt.

Alig fektettük le Jancsit az ágyára, mikor Laci lélekszakadva rontott be. Az iskolából jött és magából kikelve, lihegve kiáltotta:

- Tüntetők jönnek!

- Szép kis skandalum, - dohogta a papa s hogy most hozzám nem mert nyulni, Ferit lökte oldalba s rohant az erkélyre. A többiek utána, csak az orvos, Muki és én maradtam a Jancsi ágyánál.

- Zsidó egyetemi hallgatók! - kiáltotta Laci vagy két perc múlva s csak a fejét dugta be az ajtón és ismét rohant ki az erkélyre.

S ezután minden két percben bedugta a fejét.

- Már a Rákóczi-térnél jönnek!

- Ferit abcugolják!

- Ide jönnek!

A másik percben a mama támolýgott be.

- Végem van! Szent Isten! - lihegte s nyakánál már kigombolta azt a két legfelső gombot, amit a papa egy rossz percében „guta-gomboknak” nevezett el. - Marcsát éltetik!... Ilyen szégyen!... Ilyen skandalum!... Zsidó fiuk!...

Erre Muki is izgatott lett és amint kinyitotta az ajtót, hogy kinézzen, sok, sok fiatal, érces, erős hang ordította lelkesülten, megalondulva:

- Éljen Csekey Marcsa!... Abcug Csekey Feri!

Most Sári és Lenke rontottak be.

Marcsát éltetik! - szólt Sári sápadtan és lerogyott a kanapéra. - Ilyen feltűnés! Az egész város róla fog beszélni híresebb lesz, mint Fedák Sári, mint Kürý Klára, még tán forradalom is lesz érte!... Ah!

És a szegény Jancsi még mindig eszméletlenül feküdt.

Még az orvos is kirohant mellőle a tüntetőket nézni, mikor Muki erélyesen adta ki a parancsot:

- Leereszteni a rollettákat!

A leányok szaladtak, leeresztették a rollettákat, a szobákban lámpákat kellett gyújtani és az orvos is visszakerült Jancsihoz.

- Ebből nagy botrány lesz, - mondta izgatottan. - Bizonyosan szóba kerül a parlamentben is.

- Oh, - jajgatott Sári ismét - és hiresebb lesz, mint Fedák Sári!

Tudniillik: én. Csak ez fájt Sárinak. A mama pedig egyre hajtotta:

- Ilyen skandalum! Zsidó fiuk!...

- Most pedig, ha azt akarjátok, hogy Jancsi magához térjen, takarodjatok ki! - szólt Muki erélyesen. Aztán az orvos is minden figyelmét Jancsinak szentelte. Bekötözte a sebet. És egy hét óta még alig mozdultam el a Jancsi ágyától.

Muki mindennap kétszer jön el és én nagyon szeretném, ha egyszer se jönné. Gyöngéd, meleg, majd alázatos pillantással néz reám s a házban már jegyeseknek tartanak bennünket. És a lelkem fáj, nagyon fáj...

A mama úgy bánik velem, mint a koraszülött csecsemővel, a kit vatta között tartanak, a papa büszke és ismét a kedvence vagyok s ma délből, amint az ebédlő nyitott ajtaja előtt elmentem, hallottam, amint a papa elbizakodottan mondta a mamának:

- Most vedd aztán szememre, hogy: „az én nevelésem”! Az bizony, Erzsébet! Tizenkilenc esztendő, egyetlen egy bál, semmi ruha, cafat, drága rongy, semmi költség, semmi gond és intrika és szerelmes lesz belé egy három diplomájú, csupa ész, csupa finomság, csupa jellem és csupa pénz-ember. Ezt csináld utánam, Erzsébet!

- És az a sok botrány! - sóhajtott a mama - A zsidó ujságok napokig tele voltak velünk, még a parlamentben is szóba került a Marcsa neve és Ferit még ma is azzal ijesztgetik a zsidó fiuk: „Ne lenne csak a hátad mögött a testvéred, majd megtanítanánk emberségre”! A zsidó fiuk!...

- Eh, - kacagott a papa - nincsen olyan rossz, aminek haszna ne lenne! Te ezt nem érted. Ez a tüntetés engem kidomborít...

- Kidomborít? - csodálkozott a mama. - Mi az?

- Az, Erzsébet, hogy a néppárt figyelme rám irányul. - És kacagott a papa. - Te ezt nem érted, Erzsébet!...

Ma délután ott állok a Jancsi ágya fejénél, szomorúan, elgondolkodva és halkán benyit Muki.

Én elsápadok, ő elvörösödik, mint egy kis gimnazista, pedig a haja szürkül s a halántékán kopaszodik és hosszan megcsókolja a kezemet.

Istenem, milyen lehet egy szerelemnélküli házasság, mikor egy kézrekapott csók is fáj, ha nem szeretünk!

Ránéztem Jancsira, aludt mélyen. Azután az órára néztem. Hat óra elmúlt. Már se papa, se az öreg Wancák nincsenek ilyenkor a hivatalban. A szívem fáj és nagyon dobogott.

- Gyere át, Muki, az irodába, - szóltam - valami beszélni valóm lenne veled.

Sohase fogom elfejteni. A fiuk szobájából az ebédlőn és az előszobán keresztül jut az ember az irodába. Amíg ezen a két szobán keresztül mentem, a családom vére, gondolkodása és

nevelése érvényesült bennem. Ijedten gondoltam arra, nem játszom-e el a következő percben egész jövőmet, szerencsémét és nem volna-e okosabb a Sári és Lenke álláspontjára helyezkedni és bölcs nyugalommal nyulni azután, amit az élet elénkbe nyújt? Mi lesz velem, ha Mukinak megmondom, hogy nem szeretem, hogy nem lehetek a felesége, hogy bűnnek tartom üres szívvel állni az oltár elé és arra esküdni, amit nem érzek, ami nincs meg bennem?

Az irodához értünk, Muki kinyitotta előttem az ajtót és én beléptem rajta.

Ekkor a régi én voltam és semmi nem volt bennem abból, ami nem az én lelkemből szakadt. Az előbbi gondolatok kívül maradtak, mint valami sáros kutya, akit nem enged be az ember a tiszta szobába.

És komolyan, nyugodtan szóltam:

- Kedves Muki, értsük meg egymást. Nagyon megtisztelsz érzéseiddel, magam is nagy melegséggel osztozom szeretetedben addig, míg ez a rokon kötelek határain belül van, azon túl, bocsáss meg, Muki, de nem tudom viszonzni. Nem lehetek a feleséged.

Azután Muki szólt. Sáppadt volt és ez a roppant okos, szellemes, gunyos modoru ember nagyon ügyetlenül dadogva beszélt.

Azután én szóltam valamit, ismét ő, majd én, majd ő és végre zokogva megvallottam, hogy miért nem lehetek a felesége.

Mikor aztán elmondtam Mukinak, hogy szeretek és kit szeretek, ő elgondolkodva támaszkodott a Wancák íróasztalához és figyelmesen nézegetett egy nagy dongót, mely kétségbeesetten kereste a szobából való menekülést. Muki kinyitotta a dongó előtt az ablakot s mikor ez kirepült, visszajött az íróasztalhoz és így szólt:

- Ha Sári, Lenke, vagy más leány mondta volna azt, amit most te mondtál el nekem és én Sárit, Lenkét vagy azt a másik leányt szeretném, egyszerűen a szeme közé kacagnék és azt mondanám neki: számárság, kisasszony! Kétszer látni egy embert, sohase beszélni vele és szeretni őt, ez olyan gyakori eset a leányok életében, mint a falusi gyerekeknél szilvaéréskor a hideglelés. Arról nem is beszélek, hogy az ön gentlemanjének vallása olyan akadály, mint a hangya előtt a patak, ha a másik partra akar átjutni. Azért tehát én minden különösebb aggály nélkül szembe szállok ezzel az árnylovaggal. „Azoknak” azt mondanám. Te, Marcsa, más vagy. És épen mert „más” vagy, ezért szeretlek és kívánom a te boldogságodat a magam boldogtalansága árán is. Ismerlek jobban, mint bárki a földön és tudom, hogy semmiféle mellékágakra nincs berendezve a lelked. Olyan vagy, mint egy nagy, egyenes folyású víz, mély előre és egyenesen és minden, ami benned életet kap, mély, őszinte és maradandó. Ha te azt mondod, szeretsz egy embert, akit csak kétszer láttál életedben, tudom, hogy ez olyan komoly érzés, amelylyel én szembe nem szállhatok. A te érzésedhez hasonló ereje csak az időnek lehet. Én mindig megvagyok neked s te mindig megleszel nekem.

Ennyit mondott Muki s ezek után jobban szeretem őt, mint a legközelebbi véreimet.

És most egy kicsit nyugodtabb vagyok. Muki sorsunkat az időre bizta. Óh, az idő olyan, mint a pók, szövö, szövö a maga hálóját, hol arany, hol fehér, hol fekete szálakból és ránk borítja látatlanul.

Ez éjszaka végre én is ágyban alszom, egy hét után. Már nagy szükségem van rá. Nagyon fáradt vagyok, még a gondolataimon is kövek ülnek.

IX.

Nem tudom, minek nevezzem, ami hajlékunkban dúl? Határvillongásnak, palotaforradalomnak, vagy minek?

Elég az hozzá, hogy a szegény hiu Jancsi fölgyógyult, de a Poppertól kapott vágást sohase fogja elfelejteni és szívének utolsó dobbanásáig gyűlölni fogja a zsidókat. És csakis az elcsufitásért; mert ha esetleg egy aranykulcs-vitéz csufítja el csinos orcáját, akkor meg az aranykulcsos-vitézeket gyűlölné szívének utolsó dobbanásáig és így tovább.

Sárinak az esküvője két hét múlva lesz és Nagy János hét-nyolc nap előtt „nyilatkozott”.

Épen benn voltam az irodában, az öreg Wancáknak egy aktáját másoltam; szegény haza futott megnézni a beteg fiát, - mikor váratlanul betoppant Nagy János.

Látszott az arcáról, hogy izgatott és hevesen szoritott velem kezét.

Benn van a papa? - kérdezte a másik ajtóra mutatva.

- Benn.

Én irtam tovább egy földeladási-szerződést, de minden szó kihallatszott, amit papa és Nagy János beszéltek és mindent hallottam.

- Mivel szolgálhatok, kedves Nagy? - kérdezte a papa.

- Komoly beszélni valóm van, kedves doktor úr - mondta Nagy s a hangja olyan kellemetlen volt szegénynek, mint az esőt jósló gyöngytyuké.

- Szolgálatára állok - hallatszott a papa hangja s hogy magában azt gondolta: „nyilatkozni fog a koporsógyártó” - mérget mernék rá venni.

És Nagy János így szólt:

- Kedves doktor ur, én mindenben az egyenesség embere vagyok (azért dolgozol collstokkal - gondolta a papa) és himezni-hámozni nem szeretek. Nekem tetszik az ön kedves Lenke leánya és ezennel tisztelettel megkérem kedves leánya kezét - következő föltétel alatt... (A papa nyugtalankodik, hallom székének recsegéséről és álmélkodik.) Ki kell békülnie Popperrel...

A papa felugrik.

- Megbolondult ön? - kiáltja.

Most már a Nagy János hangjából lesz nyugodt hang s a papáéból lesz nyugtalan.

- Nem - mondja Nagy. - Csak számolok a helyzettel. Tessék nyugodtan idehallgatni. Országvilág tudja, hogy ön tulzott mértékben antiszemita. Én se vagyok filozemita, de embere válogatja és az nekem wurst, hogy melyik Istenhez nyújtja be instanciáit, a keresztre feszített Istenhez, vagy Mózeshez? Az életben a fődolog, kérem: a tisztesség és az exisztencia. Az exisztenciánk pedig, tessék engem jól megérteni, ugy hozzá van fűzve egyik emberé a másikéhoz, mint a láncszemek egymáshoz. Kérem szépen, ha nekem nem Kohn Hermann, hanem Szemere vagy Rohonczy Gida szállitaná a faanyagot, természetesen sokkal jobban örülnék, hogy velük vagyok üzleti összeköttetésben mint egy kellemetlen orru, a tühegyig alkudozó izraelita embertársammal, de ha ezek a gavallérok csak lövőházat építtetnek, háromszáz teritékü déjeunert adnak és becsületes krakélereket csipnek fülön, kikkel később paroláznak, kénytelen vagyok Kohn Hermantól venni a fát. És tovább megyek... Tessék megnézni az én üzletkönyveimet és abból meg méltóztatik győződni, hogy a keresztény megrendelőimet elszámíthatom az ujjaimon. Igaz, a gazdag zsidó, aki öt-hatezer, tizezer forintos megrendeléseket tesz, egy-két évig alkudozik, azután felülvizsgáltat, szakértőket szakértőkre

küld, jótállást követel, de azután fizet. A magyar ur nem alkuszik, jótállást se követel, szakértőt se hozat, - de nem fizet. Most már melyik, kérem, a jobb?... Ne méltóztassék türelmetlenkedni, mindjárt rátérek a dologra. A fiatal Schönfeld, esztendeje alkudozik egy tizenötezer forintos rendelésre. Két hét előtt végre nyélbe ütöttük a dolgot. Schönfeld kimegy Párizsba és egy embere tegnap hozzám jön, hogy visszavonja a megrendelést. Csak ámulok... Az ember aztán bizalmasan megmagyarázta a dolgot. A lapokból olvasta Schönfeld a Popper-féle affairet, tudta, hogy én közeli viszonyba óhajtok lépni az ön becses családjával - és visszavonta a rendelést. A múlt héten, mindjárt az affaire után, egyik faszállítóm lépett vissza a velem való összeköttetéstől... Kedves uram, mélyen tisztelt doktor ur, ön okos tapasztalt ember és tudni fogja, hogy az életet nem az érzelmek köveivel rakták ki, hogy azon járjunk, hanem a józanság kövével. Gondolja meg a dolgot. Az ön érdeke, ha megtisztel kedves leánya kezével, ép úgy az én érdekem, mint ahogy öné lenne az enyém... El kell simítani a dolgot... Kabók is panaszkodott már nekem, hogy nagy kárai vannak az affaire miatt... Módot kell találni... Ne heveskedjék, doktor ur...

De a papa már heveskedett.

Dühösen ugrott fel és az íróasztalra csapott, miközben dühös gunnyal mondta:

- Eszerint önnek első izben is fára és nem feleségre van szüksége!

- Fára, - felelt nagy János roppant nyugodtan - hogy a feleségemet el tudjam tartani.

- Terringettét! - kiáltotta a papa és másodszor is rácsapott az asztalra, - hát kinek néz engem az ur? Hogy én megkövessek egy rongyos zsidó fiskálist? Én csekőgidói Csekey János?! Nem kívánná egyszersmind azt is, hogy bünbánó táncot járjak a frigyládájok körül? Mi?... Azt hiszi az ur, hogy az én lányom olyan olcsó portéka, akit „kedvezményekkel” vagy „részletfizetésre” is meg lehet venni? Mi? Hogy ezek után ajánlja magát? Tessék! Vagy így, vagy sehogy! Föltételek nélkül viheti a lányomat, föltétellel nem viheti... Alászolgája!...

Megdermedve ültem helyemen és izgatottságomban nem a szárát, de a tintás íróját rágtam a tollamnak. Hogy a papa így meg tudjon magáról feledkezni és a mamáról meg Lenkéről! Hallatlan! Ha ez a nagy darab Nagy János, ez a józan, egyszerű ember most kiteszi innen a lábát, aligha lesz többé lehetséges a világ összes „léprekerítőinek” genezisével még egyszer léprekeríteni. Majdnem elájultam erre a gondolatra, annyira sajnáltam Lenkét, nem épen személyi szimpátia miatt, de mert legalább jó kezekbe került volna Nagy Jánosnál.

A másik percben nyílt az ajtó és Nagy János sápadtan és zavartan kijött a papától. Annyira zavart volt, hogy az ajtót erővel a sarkánál akarta betenni és szó nélkül fogott velem kezét.

- Ne vegye komolyam a papa ingerültségét - szóltam és éreztem, hogy a hajam tövéig elpirulok, amint hozzá tettem: - Lenke szereti önt...

Nem jó volna, ha az Isten is úgy szeretne engem, mint Lenke ezt az esetlen jó embert, de annyi áldozatot csak hozhattam a testvéremért!

- No, hát mit szólsz ennek a koporsógyártónak az impertinenciájához? - kérdezte a papa, amint Nagy János elment.

- Azt, hogy nem adok neki három napot és a mama ki fogja kaparni a papa szemét, Lenke pedig megiszsa dühében a szakácsné lugkövét és mindezek után, a papa utoljára is körül fogja táncolni a zsidók frigyládáját.

- Akarsz egy pofont? - kérdezte a papa szikrázó szemekkel.

- A pofonok aranjú napjai lejártak - kacagtam jelentősen a papa szemébe, amit elértett és egyebet nem tehetve, hatalmasan becsapta maga után az ajtót, amint bement az ebédlőbe.

...Mi baja az én szívemnek? Olyan örömöm van e nagy fölfordulásban, hogy legnagyobb vágyat ahhoz érzek: megölelni saját magamat...

Mondtam; hogy a mama három nap mulva kikaparja a papa szemét és hogy Lenke ellopja a szakácsnétól a lugkövét.

Az első nap természetesen mindnyájan a piederstálon álltak és onnan néztek le kicsinylő megvetéssel úgy Nagy Jánosra, mint a zsidókra, de amint jött a másik nap és Nagy János nem mutatkozott, a Sári menyasszonyi ruháját pedig megvették Szénásynál, Lenke öngyilkossággal kezdett fenyegetőzni. Előbb azt ígérte, hogy az ereit vágja föl, majd mikor minden titkolódzás nélkül egy hatos ára ordinaré gyufát hozatott, a mama tárgyalni kezdett a papával.

Ebben a tárgyalásban az első nap nagyon sokat lett emlegetve: a nyolcszáz esztendő családfa, Árpád, Micbán, a hét vezér; a második nap, mikor Kabók is szokatlan kedvetlenséggel viselkedett, a családfa, Árpád, Micbán és a hét vezér kevesebbet lettek emlegetve, ehelyett inkább: *a körülmények, az idők jele, a viszonyok* s a harmadik nap legtöbbet csak sóhajtoztak.

A fiuk, Jancsi és Feri, eközben azzal fenyegetődtek, hogy „megváltoztatják” a nevüket, sőt Laci azt ajánlotta nekik: „magyarosítsák” meg és hol ők futkostak Mukihoz, hol a papa, tegnap pedig a mama kérte őt ide.

Mukit nem láttam azóta, hogy az irodában elváltunk egymástól. Még a rendes komolyságánál is komolyabb és kedvetlen bágyadság van a szemében. Máskülönben okos és higgadt, mint mindig, mindenkinél okosabb és higgadtabb.

- Mit tegyünk, Muki? - kérdezte a mama és tragikusan kulcsolta össze fején a két kezét.

- Azt, - felelte Muki és hidegen, élesen nézett a levegőbe, - hogy én már bocsánatot kértem Poppertől mindnyájatok nevében... Kérem... s valami utánozhatlan mozdulattal intett az ültéből felpattanó papára, aki erre nyomban, bár nyögve, de leült.

- Nagyon örülök neki, - folytatta Muki - hogy nem segédeskedtem annál az ostoba párbajnál s aminek még jobban örülök, az, hogy megismerkedtem Popperrel.

Oh, Istenem, hogy vert, vert a szívem és Muki nyugodtan szivarozva folytatta:

- Nem tartom magamat épen haszontalan embernek, de azt hiszem, hogy az a zsidó fiskális nálamnál is derekabb ember.

És most rám nézett Muki. Alig észrevehetően intett a fejével, mintha azt mondta volna: örülök neki!...

És én elpirultam.

- Tökéletesen egyet értek Nagy Jánossal - beszélt tovább Muki. - Minden olyan erő, amely benn marad a hazában, a haza ereje és nem egy felekezeté. Bizonyos, hogy ennek a felekezetnek van egy pár négyezer esztendő hibája, de vajjon nekünk van-e négyezer esztendő erényünk? És az idő olyan malomkerék, mely nem válogatja, mit örökljön agyon és mit ne? Bizony, megörölte a nevek fényét is, de ami legfontosabb, itt a Lenke jövőjéről van szó. Nem hinném, hogy tartogatnak rezervben egy másik milliomos vőlegényt? Már pedig, ha ez az ember veszélyeztetve látja vállalatát és nemcsak a maga, de egy sereg embernek, a munkásainak existenciáját, ha halálosan szerelmes lenne, akkor is lemondana Lenkéről. Nos, itt nincs habozásnak helye...

- Elég! - kiáltott a papa s felugrott helyéről. - Majd meggondoljuk. - Azzal bezárkózott az irodájába, ott is aludt, vagyis sehol se aludt szegény, mert reggel mikor bejött kávézni, olyan dult volt az arca, hogy megsajnáltam.

Istenem, hát lehetséges, hogy ilyen erős legyen az emberekben a fajgyűlölet!?

Még a papában is, ebben a csupa alkalmazkodó, csupa számító emberben!

A Krisztus tanítása még kikeletlen mag a földön. Mikor leszünk testvérek, mind mind?!..

X.

Álom!... Édes álom, gyönyörű álom, drága álom!...

Hogy mily gyönyörű az élet, ilyet én még nem láttam! Hogy milyen szép ez az én agyon-foltozott paplanom, amely a mamának egy huszonöt esztendő selyemszoknyájából varródott, hát ilyen szép paplana még a Bródy Sándor hősnőinek sincs, akik *fekete selyem, prémmel szegélyezett* paplanokkal takaróznak... Na, a prém, ez nem budapesti lakásokba való. Ellenben... Eh, de mit bánom én a prémet, mikor minden olyan gyönyörű!

A piszkos, hat esztendő kárpitunk, a Lenke háromlábu vaságya, a reggeli szürkület, a Lenke horkolása... minden...

Én megbolondulok. Oh, ugy szeretnék beszélni, hangosan beszélni, kiabálni, kacagni és... és... sirni... Istenem, de jó a boldogságtól sirni; még ezt nem is tudtam eddig... Hát sirjunk... Nem, mégis talán inkább kacagok. Lenke ugy se ébred föl, alszik, mint egy mormotér, hisz a lelkét is kitáncolta a Sári lakodalmán.

Oh, ha nekem valaki elmondaná, hogy is volt?... Én nem tudom. Oda a logikus rendszer, melylyel eddig gondolkodtam. Csak annyit tudok, hogy egyszer csak hajnal lett és rózsaszínű nap süttött le az égről. A papa ugyan adta a zordat, olyan volt, mint januárban lehet a Gerlachfalvi-csúcs, a mama még tegnap este kijelentette, hogy a felvirradó nap lesz életének legtragikusabb napja, míg Jancsi és Feri két sértett Bánk volt; szerencsére a lányok csak magukkal törődtek.

Azért Muki, amit ki akart vinni, kivitte: *Popper volt a vőfélyem*...

Ennek az ára: Lenkének a visszahozott vőlegénye, továbbá, a papa számára az országházban egy hely a demokrata Vázsonyi mellett és egy négyezer forintos váltó kifizetése.

A váltót Muki fizette ki, a Vázsonyi szomszédságát a zsidók ígérték meg.

A papa, mint demokrata képviselő!... Hát tudhatja valaki, mire született? Három hét előtt még a néppárt padjáról álmodozott szegény papa, a legelőkelőbb padról, a bekötöttfejű gróf-kisasszony szerelméről és ime, honnan nyújtja feléje Páris az ő almáját!...

És ez mind, mind én miattam történt. Oh, az én szemeim jól látnak, Muki, az egyeneslelkű, zord Muki: diplomatáskodik, ravaszkodik, bombákat rak le és megcsontosodott elveket röpit levegőbe. S még hozzá az a boldogító szemfényvesztés, hogy: Mukit nemsokára vőjüknek nevezhetik a papa és a mama!

Oh, és mit szólnak a magam izgalmairól, mikor három nap előtt megtudtam, hogy nem Muki, hanem Popper lesz a vőfélyem?

Ugy volt elintézve a dolog, - Popperre való tekintetből - hogy Mukival a templom előtt fog reám várni, hogy ne kelljen hozzánk feljönni.

Előzőleg a papa már találkozott Popperrel a Muki lakásán, ahol egy kézszerítással lett elintézve minden. Nem minden nap történik ilyen kézszerítés, melynek az ára: egy ember, egy váltó és hely...

Jancsit még Muki se tudta rávenni semmiféle ígérettel és fenyegetéssel, hogy találkozzék Popperrel s még csak a Sári esküvőjére se jött el. Hiába. Jancsi azt a bevarrt sebet csinos orcáján soha se fogja megbocsátani. A hiu férfi konzequensebb, mint a hiu nő. Ha esetleg pofon vágja őt Popper, vagy a becsületében sérti meg, ezt elfeledné. Az elcsufított arcát soha. Azzal is többet tudok, hogy a karaktert néha hiuságban kell keresni...

Oh igen, a magam izgalmai. Azt hiszem, ha nem tekintenének itthon a Muki jegyesének, az esküvő napjára megöltek volna tüszurásaikkal. Így nem mertek bántani, csak a lányok sóhajtoztak:

- Ebből demonstráció lesz!

És Sári három napig így szólitott meg:

- Hiresség!... Add ide a salátás tálat, Hiresség!... Nem kell több palacsinta, Hiresség!

- Ha Muki nem lenne Marcsába habarodva - mondta tegnap Lenke, amint ép a mama copfját mártogattam be valami festékbe, Lenke meg a festékes üveget tartotta - még el is vehetné Popper Marcsát.

- Megbolondultál? - sziszegte a mama a fogai közt s az egyik lábáról, amelyikről ép a tyukszemét vágta, a papucsot Lenkéhez hajította.

Lenke kacagott és rám nézett.

- Jesszus, hogy elpirult!

- Hogyne pirulna el a te arcátlan beszédedre, - mondta a mama.

- Mi van ebben arcátlan? - bigygyesztette fel a száját Sári. - Hiresség úgy is szereti a zsidókat s úgy látszik, már ráragadt róla Mukira is, hát bátran csinálhatnának hölgycserét. Popper elvenné Marcsát, Muki meg a Popper hugát...

Nagyon szép leány. Mikor még Popper a szomszédunkban lakott, egyszer láttam vele menni. Fess, arisztokratikusan egyszerű és milyen finom arca van! Semmi típus!

- És gazdagok, - tette hozzá Lenke.

- Csak beszéljetek, - gondoltam. - Azért ti nem tudjátok, mennyi boldogságot hoz nekem a holnapi nap.

És mintha tündérek ágyán, hattyupihés párnákra hajtottam volna le fejemet a mának reggelére, olyan édesen aludtam tyuktollas párnáimon. Sokára aludtam el, igaz s ha valaki találgatta volna, hogy a három, ágyban fekvő leány közül melyik a holnapi nap menyasszonya, valószínűleg engemet gondol annak. Sári és Lenke mikor lefeküdtek, egy ideig pikáns megjegyzéseket váltogattak s mikor beleuntak majdnem egyszerre aludtak el, gondtalanul, jóízűen.

Én valami végzetetlen könnyüséget éreztem egész valómban s úgy láttam, mintha a leheletemtől, vagy a kezem érintésétől hullámosan ringana előttem a levegő.

Azután megvirradt.

Csöngetés, ajtócsapkodás, a mama éles, kommandirozó hangja hallatszott és Sári összeveszett Lenkével egy elcserélt harisnyán.

- Ilyen szent napon veszekedni! - mondtam Sárinak.

- Talán inkább neveznéd: megváltó napnak, - szólt Sári epésen.

- És el se bucsuzol leányágyadtól, melybe nem fekszel le többé? - kérdeztem szomoruan.

Sári vállat vont.

A plafondot néztem és arra gondoltam, hogy fog ez a kis fészek lassankint kiürülni. A párnáink, amelyekre annyiszor hajtottuk le leányfejeinket bánattal, reménynyel, csalódással és újra reménynyel, a cselédszobába kerülnek vagy a zsbivásárra és nehézkes cselédfejek, vagy durva, bűnös gondolatok pihennek majd rajtuk.

A leánypárnákat, melyeket az asszonyi párnák váltanak fel, pszichológiai muzeumba kellene tenni...

És megindult a tatárjárás.

Jött a frizernő, a suszter, a keztyüs, hozták a Sári menyasszonyi csokrát, majd a Lenkéét és utoljára az enyémet.

Ő küldte... Ő!... Három hét előtt mertem volna-e ilyesmiről álmodni és most itt volt valami előttem, ami *tőle* jön, egy csomó fehér rózsabimbó, harmatosan, frissen, poetikus fantáziával összefűzve a sok dus, finom csipke között.

Sári és Lenke műértő szemekkel nézték meg és Sári az ajkába harapva, mondá:

- Bizonyosan drágább volt, mint az enyém. Fizetett érte ugy 50 forintot, mint egy krajcárt.

- Még akkor sem fizette meg eléggé a Marcsa szolgálatát - mondta Lenke jelentős hangsúlyozással.

Én csak néztem a virágokat és úgy találtam, hogy soha se láttam még ezekhez hasonló virágokat. Minden egyes rózsabimbóból egy kékesen szürke szem nézett rám, komolyan, néma tisztelettel és amint megérintettem őket, zizegő, suttogó hangjuk támadt, mintha valami mondanivalójuk lett volna, valami üzenetük.

És felöltöztem. Most kaptam életemben először teljesen új ruhát, mely nem Lenkéről vagy Sáriról került le. Finom halványkék, chinai crepp ruha volt, egyszerű, leányosan berakott aljjal, a fejemen nagy fehér kalap apró vízi nefelegtsekkkel és közte a menyasszonyi fátyolhoz hasonló csavart disz, valamint a virágaimon is hosszú fátyolcsokor.

Lenke szótlanul, az ajkát rágva nézett reám, - tehát meg lehettem magammal elégedve.

Tizenegy órakor elindultunk. A templomig Laci ült mellettem, aki élénken referált mindenről.

- Nézd, Marcsa, mennyi ember!... Hidd el, bizony Isten, lesz tüntetés. Ha jöttök vissza Popperrel... Nézd! Ugy-e mondtam? Ott vannak a zsidó egyetemi hallgatók... Ugy-e?...

És zugott, mint az orkán:

- Éljen Csekey Marcsa! Éljen Popper! Éljen Csekey János!...

Na, most már nyugodt lettem. Elhangzott a papának szóló első éljen, most már madarat is foghatnak vele. Ellágyult kifejezéssel, boldog mosolylyal hajlong jobbra-balra, sőt jéh! még a mama is bólongat, előbb büszkén, hidegen, majd nagyobb kegygyel és végre, ah, mosolyog is...

És a szegény zsidóság még mindig nem tudja, mivel kell megpuhítani a büszke gentrit...

Egyszer csak megállnak a kocsik. Leszáll Kabókné, Láli, az ura, Lenke, azután én és... és azután hozzám jön Muki, mellette Popper és meghajtja magát. Én érzem, hogy elpirulok, ő látom, hogy elsápad és látom, hogy a Muki szeme nyugodtan, derüsen, egy rebbenés nélkül követ bennünket a templom felé, mintha mondaná:

- A legjobb uton vagytok...

És megyünk be a templomba. Az orgona szól, a kis jezsuita-templom színes ablakain ömlik be a juniusi napsugár és a szíveinkben boldogság... Az ő szívében is. Érzem. Tudom... És nem szólunk egymáshoz egy szót sem, pedig minden szem reánk tekint. A templom zsufolásig, künn az utcákon rendőrök tartják fenn a rendet s minden oldalról hallom.

- Ez Csekey Marcsa?

- Az ott Popper?

- Szép leány.

- Nem, inkább különös.

- Dehogy. Roppant érdekes.

- Szép pár.

A karjainkon valami delejes áram fut keresztül, mire a szemeim, érzem, lecsukódnak.

Soha még gyönyörűbb esküvő, a kis jezsuita-templom, a színes ablakokon beömlő napsugár és az emberek még szebbek nem voltak, mint amilyeneknek most láttam őket. És Popper ugyanezt láthatta, mert most szólalt meg először, ezt a két szót sugva:

- Gyönyörű esküvő.

Én intettem a fejemmel és ránéztem. Ő reám.

- *Ezek szeretik egymást* - sugta egy szép nagy, kövér uri leány egy másik leánynak, amit inkább a szája mozgásából értettem meg, mint a hangjából és ugyanezt értette meg Popper is, mert amint rápillantottam, egy percre lehunyta a szemét és zavartan rágt a ajkát.

Azután vége lett a szertartásnak és Sári, a sokat várt, sokat reménykedett, sokat csalódott szegény Sári, mint Kabókné lépett ki a templomból.

Kecsesen, diadalmas büszkeséggel haladt szőke, medve urának a karján, kinek becsületes gyerekszeme örömtől ragyogott és boldogan ültette be fehérselyem feleségét a virágos hintóba.

Utánuk mi következünk. Alig indultak meg a kocsik, mikor ismét fölzugott az éljenzés s röstelkedve nyitottam föl napernyőmet és az arcunk elé tartottam.

- Köszönöm - mondta mosolyogva Popper. - Mintha csak arra született volna, hogy engem mindig megvédjen.

- Hátha arra születtem - szóltam én is mosolyogva s azután elkomolyodva néztünk egymásra és láttam, hogy ő is elnyom egy sóhajt, ép úgy, mint én, de a másik percben már ismét mosolyogtunk, hittel, bizalommal és - erős szerelemmel...

XI.

Az uram leszaladt a Piazzo di San Marcora, ahol egy barátjával van rendez-vous-ja s ezt az időt fölhasználom levélírással.

Tehát lássuk csak. Kilenc napja, hogy eljöttünk hazulról s még egy betűvel sem adtam életjelt magamról. Pedig úgy Sári, mint Lenke, lelkemre kötötték a *carte postale* s még az induló vonatra is utánam kiáltottak:

- Velencéből rögtön küldj *carte postale*!

Ők ugyanis már nem mondják: *anzikc*. Ez közönséges már és zsidós.

Én azonban nem küldök *carte postale*t, mert nincs más írni valóm, mint három szó, ez: nagyon boldog vagyok. - Ezt pedig csak nem írhatom egy nyílt lapra, hogy lellemnek legdrágább vallomását hozzá csapják egy olasz borkereskedő hirdetéséhez, vagy egy veronai szalámi gyáros számlájához? Így... Levélpapírra írva, borítékba téve, lepecsételve, így küldöm el.

Sári, mikor kézhez kapja, bizonyára elfintorítja a száját ezzel a megjegyzéssel:

- Esze ugyan nem sok van, a házassága után ítélve, de izlése van, az bizonyos.

És délután befogat, magára veszi champagne színű *egyszerű* vászonruháját, melynek méterje öt forint hetvenöt krajcár, fölteszi harmincöt forintos angol kalapját, melyre Ladstetterék jónak látták nem tenni egyebet, mint egy kisujnyi keskeny bársony szalagot, parányi csokorrá kötve.

S miután egy félóráig tartó *gyors* pillantással konstatálja Sári, hogy: *nagyon egyszerűen néz ki*, kocsira ül és fölhajtat a Lenke villájához a Svábhegyre.

Lenke hajnalszínű-selyem reform pongyolában ül a terraszon s a kis kapucinos-majmával játszik, amit nászutjáról hozott magával s a francia szobalány uzsonnához terít.

Sári leugrik a kocsiról, utána drága ulmi doggja és hosszú, mágnásos lépéseivel sietve halad a park kavicsos útjain.

- Szervusz! - kiált föl a terraszra, mire Lenke odaszól franciául a szobalánynak:

- Juliette, még egy terítéket!

És isteni étvágygyal eszik a tejszinhabos hideg kávét a tömérdek kuglóf-szeletekkel, utána még kuglert és epret esznek, s az én levelem a drága, vertcsipkés, szalagos asztalterítőn hever.

Mikor jóllaktak, hátravetett derékkal ülnek pirosra festett kerti székeiken és a jóllakott ember lusta álmodozásával néznek a terraszról le a pesti oldalra.

Az egy évi házasság alatt a Sári arca neki gömbölyödött, szép rózsás bőre csak úgy feszül s kétezer forintos boutonja versenyt ragyog a nappal.

Lenke is hizott, ő is sokkal szebb, mint leánykorában volt, de ő sápadtabb s bár nagyon örül a jólétnek, mely körülveszi, néha vannak pillanatok, mikor bizonyos melancholiával néz végig a fényes milieun. Mintha hiányozna valami körülötte...

Lenn a terrasz alatt a kertész locsol s a különös, drága virágok csak úgy ontják magukból az illatot. A permetező vizcsöppektől szerelmes lankadsággal hajtják le fejüket az óriási rózsák s a nagy délutáni csöndben csak a virágokra hulló vizcsöppek koppanása hallszik. És Sári megszólal. A levelemre mutat.

- Ez boldog! - mondja halkán s a távolba néz.

- Ez boldog! - hagyja rá Lenke s a szemében ismét mutatkozik a melancholikus kifejezés.

- Sokat is szenvedett érte, - szól egy idő múlva ismét Sári.

Lenke bólint a fejével.

- Sokat.

Azután hallgatnak. Sári valami nyomást érez, de nem tudja biztosan, a szíve körül-e, vagy a füzője nyomja a bő uzsonna után, Lenke a levegőbe néz és holmi ködfátyolkép táncol előtte és egy régi felsülése jut eszébe, mikor a sápadt grófi nevelőt a majoreskónak gondolta... És sóhajt... Azután beszélgetnek.

Sári azt mondja: mégis csak hallatlan ez a házasság! Én ugyan már belé nyugodtam, de mi lesz a mamával?

Mire Lenke szól:

- Majd belé törődik ő is. Én soha se találtam olyan rettenetesnek, mint te, meg a mama és a fiuk. Utoljára is, a mi házasságunk mivel különb, mint a Marcsáé? Az én uram iparos, a tied kereskedő, a Marcsáé diplomás ember. Épen az a kis keresztvív...

- Az nem kis keresztvív - mondja Sári izgatottan, az több, mint a Duna vize! És kérlek, a mi házasságunkat még se állítsd egy kategóriába a Marcsáéval. Az én uram gentri ember, a tied, igaz, nem az, de gazdag. És Popper még csak nem is gazdag. Van valamijük, de a vagyonnál több a gyerek. És Popper különben is lemondott a maga részéről a huga javára.

- De Popper okos ember, jellemes és szép jövő vár rá.

- De nem az ügyvédi pályán! Ugy látszik, te nem ismered a pesti prókátorok természetrajzát. Popper soha se viszi semmire, csakhogya épen meg tudnak majd élni. Lesz egy három szobás lakásuk, egy héten egyszer elmehetnek a Nemzetibe a két forintos helyre és nyaralni valami stájer faluba mehetnek. És hozzá az a rokonság! Az após nyugalmazott halkereskedő, az anyós egy sakter leánya. Látod, az egész Popper-familia megfeledezhetik arról a sakterről, a mama soha. Ő ezt el nem fogja felejtetni, ha kétszáz esztendeig élne is.

- Ez igaz, de azért nem szép a mamától, hogy nem volt ott a Marcsa lakodalmán. Minek élére állítani a kést, ha fordítva is leteheti az ember? Még a királyi családokban is belenyugosznak ma már a mesallianceokba. Nem elég volt két politikai házasság a családban? Szerették, hát szeressék egymást. És nem jobb így, mintha vén leánynak marad Marcsa? Mert azt hiszed, férjhez ment volna valaha? Ott volt Muki, mehetett volna hozzá és ment? Hát én csak azt mondom, én sem vagyok elragadtatva a halkereskedő és sakter atyafiságtól, de a magam házasságát sem tartom hercegi házasságnak. Azért nem szép a mamától, amit Marcsával tett. Még jó, hogy meg nem ölte, mikor Muki megkérte Popper számára a kezét s megelégedett azzal, hogy kikergette a házból. Szegény Marcsa, mintha most is látnám, mikor lámpagyújtáskor beállított hozzám, havason, dideregve, a nyakában egy harasztkendő, a fején semmi és halálsápadtan ezt mondja nekem: - Adsz helyet a házadban, - Lenke? - Hogyne adtam volna szegénynek... És még akkor éjjel kitört rajta a tifuszos láz. Szegény Popper, azt hittem megtévelyodik... És Muki... Te, Sári, nekem azóta imponál Marcsa. Mégis csak valami az, mikor egy nem is szép és szegény leányt annyira szeret két olyan derék ember... Oh, az rettenetes idő volt. Sohse felejttem el... Épen karácsony estére várták az orvosok a betegség fordulópontját. Popper, Muki, meg az uram az ebédlőben várakoztak, mama és te a szalonban zokogtatok s én papával és a két orvossal voltunk Marcsa mellett... S egyszer csak beront a mama. Sir, sir és térdre rogy az ágy előtt s mint egy tévelygő, esküszik:

- Ma születendő üdvöztöm, a te szent nevedre esküszöm, belenyugszom a változhatatlanba, ha megmented a gyerekem életét!...

Tudod, hogy sirtunk, Sári! Te is, én is, a papa, az orvosok és a mama megtartotta szavát. Csak azt kötötte ki, hogy a Popper-familiával nem fog érintkezni.

- Istenem! - sóhajt Sári s eltűnődve játszik a lorgnnettje aranyláncával. - Hát látod, Lenke, ez egy regény, ugy-e?

- Ez az. És szép ez, Sári! Látod, ha én elülről kezdeném az életet, magam is így csinálnám. Nem vagyok szentimentális, de az bizonyos, hogy minden leány téved, akinek az a programja: csak gazdagság... Nem ez, Sári. Csak: boldogság... Hidd el. Az egyetlen jó, amit az Isten az emberek számára teremtett: a szerelem. És érdemes a legjobbat a kevésbé jóért elcserélni?... Nem, Sári, ne gunyolódj, ez így van... Hidd el. Azt hiszed, az ember meghalhat

bánatában, ha a vászonruhájának méterje nem kerülhet öt forint hetvenöt krajcárba? Mit szólnál hozzá, ha csak hetvenöt krajcáros vászonruhánk lenne, de... Ej, Sári, hidd el nekem, a szívnek mindegy, hogy milyen ruhát veszünk fölibe.

Sári kissé sápadt s az ajkát rágva néz valamerre. Lenke elhallgat s fátyolossá vált tekintete előtt összefutnak a tárgyak. A Sári nagy ulmi doggja feljön a parkból, hangtalan lépéseivel oda megy Lenkéhez, leül szemközt vele s nagy puha, meleg fejét ráfekteti a térdére.

És Lenke simogatja a kutya fejét. Nem tudja, hogy mit simogat, a szeme le van hunyva, csak egy puha, meleg és hűségees fejet érez a térdén és mosolyog... És újra látja a grófi nevelő érdekes, sápadt fejét a Reviczky-utcai palota ablakában...

...Szegény Lenke, szegény Sári, hátha még tudnátok, mi a szerelem, úgy, amint én tudom! Hogy hajitnátok ki fületekből a két ezer forintos boutont, hogy tépnétek darabokra drága ruháitokat és vetnétek tüzre harmincöt forintos kalapjaitokat. Én szegény vagyok, csak egy kis háromszobás lakás vár reám a József-köruton, de azért nem adnám oda a budai királyi palotáért. Az én délelőtti kalapom nem fog többé kerülni négy forintnál, a gála kalapomért is elég lesz tíz forint, de mi van a szívemben?! Kincs, kincs, az ember legdrágább kincse, szerelem, boldogság, meglegedettség, üdvösség! Oh, ha ezt a kincset kiönthetném, megmutathatnám annak a sok, sok ezer oktalan leánynak, akik a jó mód üres lármájával elhallgattatják szívüknek őszinte hangját! Oh, ha ők tudnák azt, hogy minden számító leány saját szívének a hóhérja és nemcsak a maga életének megrontója...

...És most fölteszem a kalapomat, jön az uram, hallom a lépéseit s megyünk a szépművészeti akadémiába, hogy megnézzük a Tizian, Bellini, Tintoretto, Paolo Veronese képeit, csak azért, hogy az uram ha női fejet lát, azt mondhassa nekem:

- Maga szebb ennél, drágám!

Én meg, ha férfiképet látok, kicsinylő fejcsóválással mutatok rá:

- Nem olyan derék, mint maga, édes!

És summa-summarum, mindaz, amit gyönyörű nászutunk alatt látunk: az egymás szemei...

Egyebet nem látunk...

KERESZTEK

ÁLOM.

Az ajtó nagy sebbel-lobbal nyílt ki s az öreg Zerie egy hosszunyelű vaslapáttal a kályhának tartott.

Olyan volt az öreg, mint egy meglőtt veréb, barnásan szürke és a feje féloldalt lógott, az egyik kezét gyomrára szorítva tartotta s a féllábát nem tudta felemelni, csak huzta maga után.

Szelid, kedves örömet zavart meg jöttével Zerie.

A nagy, mélyedékes ablaknál két kis sovány, átlátszó bőrű gyerekleány horgolt és közbe kenyérmorzsákat szórtak ki az ablak üvegén e célra vágott kis rostélyon, az oda szálló nagy, kövér verebeknek.

- Nagyobb morzsákat dobjál nekik, Malvinka, - szólalt meg az ágyból, amely a szoba közepén állt és szemközt volt az ablakkal, egy tizenhatesztendős beteg fiú.

- Akkor megfuladnak, - rázogatta a fejét Malvinka.

- Oh, te csacsi, - mosolygott a nagyobbik leány - azt hiszed, nincs annak ahoz való esze, hogy addig cibálja csőrével, amíg szétszedi? Nem igaz, Pelág?

Pelágia oláh asszony volt, idős és szikár, szép bánatos szemű asszony, harminc esztendő óta szolgált a házban.

- Persze, hogy igaz, - bólintott a fejével s elharapta a céma végét, hogy befűzhesse a tüjébe. Valami lepedőt foltozott.

Mikor Zerie végigcsoszogott a szobán, a beteg fiú megfordult.

- Mit akarsz, Zerie? - kérdezte.

- Be kell fűtni a nagyságos úr szobájába, - felelt a vén cseléd. - Sürgöny jött, hogy estére megérkezik.

A kis rostély az ablaktáblán azon minutában be lett csukva. Malvinka már nem etette a verebeket, hanem lejjebb hajolt a horgolásra és szó nélkül dolgozott.

Zerie megint végigcsoszogott a szobán, a vaslapáton vitt parázsszal s azután csönd lett. A két kis leány lehajtott fejjel horgolt, Pelágia gondolkodva forgatta kezében a lepedőt és a beteg fiú a szép, ezüstösen rózsaszínű eget nézte. Látszott az égről, hogy hideg van künn. A kertben a fák ágai dértől csillogtak s a kerten túl, a házak zsindelyes tetejének mintha kövel lettek volna fedve, olyan zöldesfehér volt a színük.

Senki sem szólt a szobában. A kis leányok dolgoztak mindaddig, amíg láttak, azután letették a munkáikat. Szép, gondosan visszacsavarták a pamutot a gombolyagra s a tüket belészúrták a horgolt csipkébe és fölálltak.

- Most megyünk tanulni, - szólt a nagyobbik leány.

- Előbb uzsonnázunk, - mondta Malvinka. - Már hallom is, hogy mama hozza a Sándor tejét.

- Ugyan miből hallod? - kérdezte Sándor elmosolyodva. - Egy angyal repülését hamarabb meghallhatnád, mint a mama járását.

- És én mégis hallom, - erősködött Malvinka. - Hallom a ruhája suhogását.

A másik percben csakugyan ott állt az ajtóban a gyerekek anyja s egy csésze tejet hozott.

Árnyékszerű, vértelen ajku, világos szemü asszony volt, csöndes, titokzatos, mint egy nyárvégi holdas éjszaka. Megitatta fiával a tejet, megigazitotta párnáit, megcsókolta a homlokát s azután elment. A két kis leány vele ment s a beteg fiu egyedül maradt Pelágiával.

Az asszony leült a kályha előtt a szőnyegre s fejét kezére hajtotta. A cselédházból, ahol kukoricát morzsoltak, behallatszott egy falusi nótának szomorú, egyhangú refrainje s a beteg fiu némán hallgatta.

- Mit gondolsz, Pelág, - kérdezte kis idő múlva - meddig huzom én még az életet?

- Eh, - intett az asszony elutasítólag - ne beszéljen bolondokat! Mit szólna a mama, ha hallaná?

- De nem hallja, - felelt a fiu. - Mi meg beszélhetünk egymás között őszintén. Tudod te azt, hogy én nem vagyok gyáva és ami reám vonatkozik, semmi sem rémit meg. Hogy meghalok, az bizonyos, csak azt nem tudom, hogy mikor? Te bizonyosan tudod, Pelág... Megmondhatnád.

Az asszony semmit sem szólt. A fiu ismételte:

- Megmondhatnád...

- Nem vagyok én Isten, - mondta kedvetlenül az asszony. - Mit lehet azt tudni? Az én apám este még örült a malomban, reggelre pokolvar csattant az ujján és még aznap este meghalt. A nagyapám meg mindennap haldoklott, mégis tizenöt esztendeig nyomta az ágyat. Hát hogy lehessen azt tudni? Maga is egészségesen állhat talpra egy nap, de én nem mondom - ép úgy meg is hallhat egy nap... A földolog, hogy nem kell félni, drágám. Ahogy az Istennek tetszik. Tehetünk mi valamit ellene?...

- Nem, nem, - suttogta a fiu - én nem is félek, Pelág. De tudod, azért szerettem volna élni, nagy, erős lenni, mint az apám. Csak mint a teste, Pelág... A lelkét - ezt nem szeretném... A lelkem olyan lenne, mint az anyámé. De a testem, az... Hát nem lehet... Mit gondolsz, Pelág, miért kell épen nekem meghalni? Hisz a hugaim is gyengék... Az anyám is gyenge... De én...

Pelágia megrázta a fejét, térdeit magasabbra huzta fel s átölelte a karjaival. Az ablaktáblákat hevesen rázta meg olykor a szél s a kertben busan hajlongtak a fák deres ágai.

- Mindenki meghal! - sóhajtott az asszony sötéten. - Az egyik előbb, a másik utóbb. A jó Isten tudja, miért van ez így. Emlékszik a Malvinka rózsatőjére, amelyen két bimbó hajtott egyszerre s egy hideg éjszaka az egyik bimbó megfagyott, a másik meg kinyílt, meleget, hideget tulélt és a szárán hervadt el?... Mondom, semmit se lehet tudni... Én husz esztendő voltam, olyan szép, mint a kacagó galamb az erdőben, mint a sziklarózsa a Retyezát tetején - már el se hinné, ugy-e drágám? - és az uram mégis agyonlőtte magát, mert Tierlea Flórát szerette. Az több volt harmincöt esztendősnél is, ragyás, csak a szeme, meg a szája égett, mint a pokol... Ej, na, mit beszélek itt magának!... Hát az nem baj, drágám, akármikor halunk meg. Csak nem kell félni. Nem, semmitől. Se a haláltól, se az élettől. Mikor már nagyon nehéz valami, az Isten ugyanis vagy segít, vagy nem segít az emberen, de valahogy minden eldől... Hallja, milyen szépen énekel Futura Máriskó?

A fiu rászoritotta két kezét a homlokára. Szép keskeny arcú, nagy mély szemü gyerek volt, a szája szélén két asszonyosan szomorú, ideges vonás huzódott meg. A plafondot nézte, a fák ágainak árnyékai himbálódtak azon, amint a szél hajtotta őket.

Az alkonyatnak mind szélesebb árnyékai huzódtak meg a falakon, az alattomos és konok árnyak megültek, nem mozdultak, ezek gyávák és szivósak, mint a földben lakó állatok.

- Bezzeg milyen más a nap! - mormolta az asszony és úgy ülve oldalt hajolt, fát vett elő a kosárból s a tüzre hajtotta. - Álmos, drágám? - kérdezte azután.

A fiu intett a kezével.

- Nem vagyok, Pelág és mondani akarok néked valamit. Valamit, Pelág, amire neked meg kell esküdnöd, hogy megteszed. Megesküszöl?

- Nem, - felelt az asszony nyersen. - Nem hiszek az esküben. Az uram is megesküdött, a nagyságos asszonynak is megesküdött a... Nem. Az asszony úgy is megtartja amit ígér, ha nem esküszik meg rá. Mit akar, drágám?

Egy pár percig nagy csönd volt. A szél mintha elfáradt volna, elült, mint a madár s a kukoricamorzsoló Futura Máriskó szép erős szopránja busan vágott bele a nagy csöndbe.

Pelágia belemeredt a tűzbe s szép acélkék szeme a sok régi fájdalom felgyülemelésétől foszforeszkáló fényben égett. Mikor a leány éneke elnémult, az ágy felé vetette tekintetét.

- Mit akar, drágám? - kérdezte másodszor.

- Csak azt, - szólt halkán a fiu, - hogy a szalonkabátom belsőzsebében van egy kis kék pántlika, ha meghalok és rám adják a szalonkabátomat, - mert abba temetnek el, ugy-e, Pelág?
- hát azt a kék pántlikát hagyják benne a zsebemben. Erre nagyon vigyázz, Pelág, mert annyi, mint ha megesküdöttél volna rá. Megteszed?

- Meg, - felelt elfojtott fájdalommal az asszony. - De micsoda pántlika ez? Malvinkáé, Ágnesé, az anyjáé, vagy a Szűz Máriáé volt?

A fiu elpirult, de ezt nem látta Pelágia, csak a megváltozott hangja volt különös a fülének.

- Nem, - suttogta a fiu s a hangja úgy reszketett, mint valami eltört üvegé, ha megkopogtatják.
- A Szabó Klárikáé volt, annak a Szabónak a leányáé, akivel a papa tegnap verekedett meg.

Az asszony érdeklődve nyujtotta előre fejét.

- Hát maga ismerte, drágám, azokat a Szabóékat? - kérdezte csodálkozva. - Soha se mondta.

A fiu újra elpirult a sötétben.

- Nem, nem mondtam, tudod, a mama miatt, Pelág. Az tavaly télen volt, mikor még fenn tanultam Pesten. A papa egyszer elvitt magával Szabóékhoz. Én nem akartam menni. Sokszor láttam a papát az utcán Szabónéval, egyszer éppen jöttünk az iskolából Elekes Pistával s a Koronaherceg-utcán szemközt jött velünk papa és Szabóné. - Itt jön a papád a szeretőjével - mondta a Pista s én azt hittem, hogy elsüllyedek ott az utcán szégyenemben.

- Ki mondta ezt neked? - kérdeztem Pistát.

- Ugyan, - kacagott Pista - minden veréb csiripeli Pesten, különben az Emmi néni zsurján hallottam, mikor én zongoráztam a tánchoz.

Nem szóltam semmit, hanem mikor a Vármegyeház-utcába értünk, pofon vágtam Pistát és azt mondtam neki: ez az apámért... Pista is visszaüött, ő nagyobb és erősebb fiu, mint én vagyok s úgy megütött, hogy elestem a járdán. Hát a papa azt mondta egy délután: Fiu, öltözz, vizitbe megyünk. - Hová? - kérdeztem. - Szabóékhoz, egy képviselő-társam családjához, - mondta a papa. Mintha Elekes Pista másodszor ütött volna pofon, olyan fájdalmat éreztem. Azt mondtam a papának, hogy sok tanulni valóm van, hogy a fejem is fáj, mindent mondtam, de tudod, hogy a papával nem lehet ellenkezni... Azután elmentünk... Azután...

Pelágia megpiszkálta a tüzet s a fiu megtörölte a homlokát a zsebkendőjével és folytatta:

- Sohase láttál olyan szép kis leányt, Pelág mint Szabó Klárka. Akkor tizenkét esztendő volt és olyan szép, mint egy angyal. A haja egy ágba volt fonva s a kék... Nagyon kedves volt, Pelág. Megmutatta a szobácskáját, csupa fehér volt benne minden. A kanárija meg úgy volt

tanítva, hogy a szájából vette ki a cukrot. Azután a virágtartóból egy szál szegfűt vett ki Klárka és a két végét a virágnak a szájunkba fogtuk és tudod mi történt, Pelág? Klárka fűtlyentett a madárnak és az a virág szárának közepére repült. Ugy-e ilyet még nem hallottál? Soha életemben nem volt olyan gyönyörű délutánom. Oh, Istenem!... Csak nem alszol, Pelág?

- Nem, nem, - szólt fojtott hangon az asszony - hát azután?

- Azután? - suttogta a fiu s álmodozva nézett ki az ablakon. - Azután játszottunk a zongorán négykézre és megmutatta a babáit. Sohse láttál olyan babákat, Pelág! Egyet, a legszebbiket, a papa vitte neki. A papa... Ugy-e különös, Pelág! Malvinkának és Ágnesnek soha se hoz semmit... De meg ne mondd a mamának...

- Nem, ne féljen, - intett az asszony. - De, hát a pántlika?

- Óh, várj Pelág... Hát igen... Milyen ostoba vagyok... Az a copfjába volt fonva és kiesett belőle. Én... én... fölvettem... És nem adtam vissza. Nem tudom miért, Pelág... De jól esett. Ugy-e, ezért nem büntet meg az Isten? Ugy-e, azért én bejutok a mennyországba?

- Be, drágám, be, - suttogta az asszony s a fiu elhallgatott. Ismét megtörölte a homlokát, azután behunyta a szemét, a lábait kinyújtotta s a kezeit összekulcsolta a mellén.

- Így fogok feküdni, ha meghalok - gondolta. - Benne fogok feküdni a koporsóban, lenn, mélyen, a földben s a szalonkabátom lesz rajtam és a zsebében a kis kék pántlika... Ez szép lesz... Itt a világon pedig sütni fog a nap, a kertben újra kinyílnak a virágok, az öreg diófára ismét eljön a fekete rigó és Elekes Pistából nagy, erős ember lesz, talán képviselő fog lenni és szép beszédek fog mondani az országházban. Meglehet, okos fiu... Én meg csak aludni fogok a kis kék pántlikámmal... Istenem, be szép lesz!...

És a könnyüi némán folydogáltak le szép keskeny arcára.

ESTE.

Szabót, a takácsot, a hideg rázta s künn ült az udvaron, a kert kerítése előtt.

Rossz halina kabát volt rajta, még öt esztendő előtt vette a felesége az öreg és különös Pfeifer doktor hagyatékából, aki mindig ilyesmibe járt télen és hozzá báránybőr sapkát és rettenetes nagy, kunkorgósorru csizmákat viselt s Szabó a halina kabátban is fázott.

A szája széle violaszínű volt és reszketett, az orra hegyes és ráncos s a szemei olyanok, mint a hizott libáé, vízszinű, buta és szomorú.

A nyár már a vége felé járta, agyonérlelt, agyonégette minden üde és sejtelmes gyöngességét a tavasznak, szépen és okosan az emberek kezére játszott mindent s most már pihenni vágyott. Érezni lehetett a levegőben, egykor tulmámoros csókjának elemnyedt, sápadt lehelletét és hűvös szél borzolta fel az akácfák sárga leveleit.

Az asszony, Szabóné benn a házban meszelt. Hallani lehetett meszelőjének egyhangú, lucskos csattogását s némelykor meg-megállt egy kicsit pihenni s ilyenkor rátámaszkodott a meszelője nyelére.

Sárga, ráncos és mozdulatlan arca volt, mélyen fekvő szemeivel fáradtan és tompa egykedvűséggel nézegetett végig a falakon s csupa meszes öklével közömbösen törülte le szempillájáról a rá-ráhulló, égető mézcsöppeket.

A butor a házból ki volt hordva. A szövőszék leterítve egy piszkos, fakó abroszszal, a barna, festett ágyak kiürítve az ágyneműtől, a fák alatt subláda, rossz lábú deszkaszékek, szalmazsák, üvegek és mindenféle lomok össze-vissza s egy tizennégy esztendő, kinőtt vállú leány a kut mellett, egy teknőben a leszedett ablakokat mosta.

Nagy csönd volt az egész udvaron, pedig két gyerek is játszott egy fa alatt, homokból sirokat lapitgattak piszkos, fekete kis kezükkel és vékony faágakból kereszteteket fabrikáltak, úgy hogy a keresztet képező ágacskákat rongyokkal kötötték egymáshoz.

Mellettük egy hosszukás, ülő gyerekkocsiban egy huszonöt esztendő, szép sápadt arcú legény ült. A két lábát egy félesztendő előtt leszakította a malom kereke s a két lábszárát a fél combjáig amputálták s azóta abban a kis gyerekkocsiban ül egész nap.

Nem szól, nem eszik, nincs semmi kívánsága s mikor este az anyja valamelyik szomszéd segítségével áteszi a kocsiból az ágyára, úgy hagyja magát vinni, mint egy darab fa.

Fazekasné, a jobbfelőli szomszéd, akinek szintén van egy szélütötte ura s egy nyavalyatörős leánya, azt szokta erre mondani:

- Még nem szokta meg! Majd ha megszokja, másként lesz. Majd eszik, majd beszél, dolgozik, számíttatja a garasait, amit megkeresett s még meg is akar házasodni.

A legény ilyenkor sötéten néz az asszonyra, mire ez keserűen legyint a kezével.

Most a két gyerek játékát nézi, s arra gondol: ha ő is lefekhetne egy olyan kis homoksir alá! Ha elföldelnék, elsíratnák s talán Fogarasi Rozi még koszorút is hozna a sirjára.

Fogarasi Rozi nagyon keserű pont a nyomorék legény lelkében. A nyomorékságát is neki köszönheti. Akkor is a szép, hamis szemű leányról beszélt valamelyik társa, hogy a Kishid-utcában látta menni a kövér Lázár felügyelővel, akinek olyan vastag aranylánc csüng le a mellényén, mint egy saraglyakötő és sokat lebzsel a leány körül.

A Szabó fiu vesztét ez a beszéd okozta. Tulságosan oda figyelt, tulságosan fájt a szive, elsötétült a szeme és minden összefutott előtte.

A két gyerek nagy csöndben játszott, mert mihelyest hangos szavukat hallotta az apjuk, rájuk kiáltott.

A zsindeyes ház tetején két fecske csicsergett a hüvös napsugárban, sok megbeszélni valójuk lehetett, közeledett Kisasszony napja s foga volt a napnak.

- Hé! - kiáltotta el magát a hideglelés ember a kerítés mellett, - hozzatok elő valami meleg gúnyát, hisz kifagy belőlem a lélek!

A görbevállu kis leány abbahagyta az ablakmosást, megtörülte kezét a szoknyájába s a kertajtóról levett egy rossz paplant.

Szabó ráterítette a paplant a vállára, összehuzta magán s a mellette levő korsóból nagyot ivott.

Az alacsony kapun keresztül ki lehetett látni az utcára, onnan is beláttak az udvarra, s Ábris, a hosszú és félszemű Ábris vigan köszönt be a rongyszedő talyigájáról. Ő maga vig volt, de a furulyája mindig olyan búsan szólt.

Az Ábris talyigája tovább döcögött a rossz, homokos utcán, a furulyája hangja még az országról is visszahallatszott és a Szabó fiu szomorú vágyódással hallgatta.

Lenn a kertek alól sulykok csattogását és asszonyi ének törött akkordjait hozta magával időnként a szél, majd azt is hallani lehetett, amint a Marosban a timárok tisztították a bőrt.

Egy öreg ember, Szakács István a csizmadia, vállán kaszával, elhaladt a kapu előtt s be-köszönt. Senki se fogadta s azért megállt, áthajolt a kerítésen s újra köszönt.

Szabó nehezen fordította bebugyulázott fejét a hang felé s ő is köszönt. A hangja rekedt s elcsigázott volt, a lélegzetet nehezen szedte s szemeit nagyra meresztette ki amint beszélt.

- Honnan, Szakács koma?

Az öreg csizmadiának valami nyelvhibája lehetett, dadogva és selypesen beszélt és mérges természetű volt.

- A mezőről jövök - mondta.

A beteg takács megrázta a fejét s újra ivott.

- Hát arra is ráér, koma? Hát a mesterség?

A kis csizmadia keserűen intett kezével.

- Azt elvitte a gyár, a nagyipar, a nagy adó, meg a fene tudja, mi! Már nem is járnak az emberek csizmában. Én a fabrikálója vagyok, s három esztendő óta csak nagy ünnepeken lát a lábam csizmát. Bocskor járja, Szabó koma, bocskor! Oszk meg azt mondják, hogy eloláhosodik az ember. Szeretném látni, hogy a nyomoruság hogy öltözködik fel diszmagyarba? Aki koldus, annak rongy a ruházata s a bocskorban mi van más, mint rongy?

A kis ember nagyon neki mérgesedett s öklével szaporán s nagyokat ütött a kerítésre.

- A csizma - folytatta - az más! Az csupa bőr, szög, kemény és rátartós, a rongy, az puha és meglapul, mint a komisz cseléd. Legalább azt találták volna ki, hogy emberből csinálják a gépeket is!

Hát lehet úgy ütni, hajlítani, faragni, vágni a vasat, mint ahogy az embert lehet; Szabó koma?

Erre a beszédre egy csöppet kivörösödött a takács homoksárga arca. Nagyon okos embernek tartotta a csizmadiát, néhány esztendő előtt, mikor még nem bántotta a hideglelés és egy kicsit jobb világ volt, mert a legény fia is keresett, némelykor együtt iszogattak és diskuráltak.

- Ugy, ugy, - rázogatta a fejét - éhen döglünk. A házam asszekurálása oda vészett, mert nem tudok fizetni, a kis termésemet tavasszal eladtam, a nagy szövőgép is oda, a len, a vég vásznak és a családban három nyomorék. Mit tegyünk? Ezt a két kis gyereket se veszik be az árvaházba, azt mondják, hogy nem árvák, hát hallott ilyet, Szakács koma? Mit csináljunk? Most még van egy kis gyümölcs, krumpli, zöldség, de mi lesz a télen?

A hideglelés ember újra ivott a korsóból, az arca egyszerre ismét fakósárga lett s behúzódott a paplanába. Már nem hallotta, hogy a kis csizmadia mit beszél, talán már nem is beszélt, mert újra csönd lett az udvaron. A gyerekek suttogva kötögzgették a keresztet, benn a házban a meszelő egyhangu csattogása hallatszott s a hüvös és bucsuzó napsugárban a két fecske egyre csicsergett. A szél lassan elült, a Maros felől a sujkok csattogását jobban lehetett hallani s a nyárvégi hirtelen, bánatos alkonyat közeledett.

Az asszony is elvégezte benn a meszelést, kijött az udvarra, a kut mellett kimosta a meszelőjét s fáradtan ült le a ház küszöbére.

A kis leány is elvégezte az ablakok mosását s félénken letelepedett az anyja mellé a földre és hallgattak. A ház előtt elhaladt a csorda, nagy porfelleg szállt az udvarra s a hideglelés ember köhögni kezdett.

- Hozzatok vizet - fuldokolta - az ember szomjan dögölhetne töletek. Annyi viz sincs ebben a korsóban, hogy a szememben kárt tehetne!

A kis leány ijedten ugrott föl.

- Ma délután már kétszer töltöttem meg, - mondta, mire a beteg ember rákiáltott:

- Ne feleselj, te akasztófárávaló! Az ember már ne is ihasson, mi? Te...

Dühösen fenyegette meg öklével a kis leányt s azután elhallgatott. Az asszony intett a halkan siró kis leánynak, mire szó nélkül kezdtek behordani a házba a sok lomot. A két gyerek még egyre játszott s a nyomorék legény szép fájdalmas arcán könnyek folytak végig.

A beteg Takács elaludt a kerítés mellett s a nagy csöndben a nyomorék legény halkan megszólította a gyerekeket:

- Ha elvisztek a Maros partjára, nektek adom azt a Máriás-tallért, amit az apáctól kaptam a kórházban.

AZ APA HALÁLA.

Február huszonkettedikén töltöttem be a kilencedik esztendőmet s másnap, huszonharmadikán, meghalt az apám.

A születésem napján kaptam tőle egy tortát meg egy engedélyt. A szomszédunkban lakott egy szerb csizmadia, Cseszláv Proszegoj, aki mindig tamburázott; akkor is, ha dolga volt, akkor is, ha nem volt s télen a műhelyben, nyáron a ház előtt, a padon ülve tamburázott.

Ez a Proszegoj csinált is tamburát, ha valaki megrendelte nála és megtanította játszani is ráadásul. És minden áron tamburázni akartam, de az apám hallani sem akart róla. - Ott van a zongorád, - mondta - vagy ha már nemzeti hangszert akarsz, veszek neked egy cimbalmot. Ez legalább magyar.

De nekem csak tambura kellett. Olyan, amit az ölembe vehetek, úgy, mint Proszegoj és épúgy kiülhetek vele nyáron a kapu elé a padra, mint Proszegoj.

Egy héttel a születésem napja előtt, ép azon gondolkodtam reggel az ágyamban, hogy meg-mossam-e ma a fületem, mikor a szomszéd szobából a következő párbeszédet hallottam szüleim között:

- Ugyan add meg neki azt a kis örömet, - mondta az anyám.

Az apám ép beretválkozhatott, mert úgy hangzott a felelet a szájából, mintha az alsó ajkát nem használhatta volna a beszédhez.

- Ej, de mire való az, - felelte az apám.

- Igazán nem értelek, - szólt ismét az anyám, - hisz az egész egy gyerekes, ostoba vágy. Én megrendelem Cseszlávnál a tamburát. Nos, jó?

És egy hét múlva, huszonkettedikén, megkaptam a tamburát. Anyám adta át, miközben ezt mondta:

- A papának köszönd meg az engedélyt és a tortát.

Huszonkettedike szép nap volt. Egész nap tamburáztunk és tortát ettünk az öcsémmel s huszonharmadikán ugyanezt tettük. Ezen a napon szeles, hideg idő volt, de estefelé elállt a szél, az idő meglágyult és havazni kezdett. Korán lámpát kellett gyújtani, mert sötét volt s apám, aki ép lámpagyújtáskor jött haza a kaszinóból, jókedvűen mondta:

- Gyerekek, ma kártyázni fogunk! Kérjete a mamától mogyorót.

Az öcsém előkereste a kártyát, én mogyorót hoztam s aztán felültünk mind a hárman az asztalra és kártyáztunk.

Egy félóra múlva az apámat beteghez hívták.

Én fölsegitettem reá a kabátját, az öcsém előhozta a kalapját meg a botját s megcsókoltuk.

- Úgy-e, ha visszajössz, újra kártyázunk? - kiáltottuk utána, mire ő mosolyogva fordult meg az ajtóban.

Távozása után még egy kis ideig kártyáztunk az öcsémmel, később összevesztünk s az asztal alá hajigáltuk a kártyákat. Az öcsém azt mondta, hogy: csalog, mire én pofon ütöttem, ő visszaütött, erre mindketten sirni kezdtünk és megesküdtünk, hogy soha többé nem szólunk egymáshoz.

Künn sűrűn és sietve havazott, mintha valami nagy mulasztást akart volna helyrehozni, s időközben a szobaleány megterített s anyám a konyhában a holnap menüről beszélgetett a szakácsnéval.

Hét óra felé elkezdünk türelmetlenkedni az apám késése miatt. Én éhes lettem, az öcsém álmos s követeltük, hogy a szakácsnő mondjon nekünk mesét.

- A szakácsné szitál, holnap kenyeret süt, - felelte az anyánk - üljetek le mellém, majd én mesélek nektek.

Két oldalról leültünk anyánk mellé; ő harisnyát stoppolt s elkezdett nekünk mesélni. Az anyám nagy fehér macskája odahúzódott a lábához a szőnyegre s Ripp, egy bozontos skót agár a kályha előtt feküdt. Egy nagy fahasáb lassan, pislákolva égett a kályhában s a pohárszék árnyéka a szemközti falon úgy nézett ki, mint egy orgona. S anyám mesélt...

Hét óra után a szobaleány egy parasztfiúval jött be az ebédlőbe. Ugyanaz a fiú volt, aki elhívta az apámat. Kicsi, tömzsi, erősen istállószerű siheder, piszkos, sáros csizmákban s a kezében bárányszőrű cipőt szorongatott. Nem is köszönt, csak ennyit mondott:

- Tessék jönni, meghalt az ura.

Egy óra múlva haza hozták az apámat. Csakugyan meg volt halva. Szívszélhűdés érte.

Bevitték a szobájába, ágyba fektették s aztán jöttek az orvosok: Berger, a katonaorvos, Dobay bácsi, a keresztapám, és rázták a fejüket: Itt nincs segítség...

A szoba tele volt emberekkel. A szomszédok mind ott voltak. Cseszláv Proszegoj a feleségével, Török tanárék, Weisz Náthán, a fűszeres, a cselédek és mindenki sírt, jajgatott, csak az anyám ült az ágy mellett száraz szemekkel és hangtalanul. A csipkekendője lecsuszott fejéről a nyakába s ez az elefántcsont-sárga kendő nem volt sárgább, mint a megmerevedett arca. Természetellenes feszességgel ült a széken, kezei egymásba fonódva feküdtek az ölében s az iszonyattól kitágult, mozdulatlan pillantással nézett az apám arcába.

Senki sem mert hozzá szólani. Az öcsém a szakácsné karján sírt, engem Török Kata fogott kézen s emlékszem, hogy annyira fáztam az ijedségtől, hogy a fázáson kívül nem éreztem egyéb fájdalmat.

Mikor az orvosok elmentek, a szakácsné valamit sugott Cseszlávéknak és Weisz Náthánnak, valószínűleg távozásra kérte őket, s csak Törökék maradtak ott. Az öreg tanár az anyám haját simogatta, a kisebbik Török-leány az öcsémnek suttogott csitító szavakat, s amint dideregve harapdáltam zsebkendőm csücskét, megkettőzött figyelemmel hallgattam oda, hogy mi mindent ígér Török Sárika az öcsémnek.

Valami „cifra sárkányt”-t hallottam említeni, amelyre az öcsém a fejét rázta, s azután a három nap előtt született kis csikót, amelyre Péter, a kocsis, holnap fel fogja őt ültetni. Erre az ígéretre kezdett az öcsém megnyugodni, mire a szakácsné leültette a kanapéra s később engem is odaültetett mellé. Egy idő múlva Sárika egyedül hagyott bennünket s az öcsém meglökte a karomat.

- Igazán meghalt a papa? - kérdezte.

- Bizony! - sóhajtottam.

- Félsz te a papától - kérdezett tovább.

Ránéztem az apám arcára. A legkisebb változás nem volt rajta, sápadt és nyugodt volt az arca s azt feleltem:

- Nem félek.

- Mernél ezen a kanapén aludni, egyedül a szobában a papával?

Nem, nem merem volna, de azért azt hazudtam, hogy: mernék.

Az öcsém felbiggyesztette a száját.

- Nem igaz, - mondta, - a nyáron is azt mondtad, hogy le mernél menni a pincébe egyedül és mégse mertél.

Ez a pince-história a nyár óta egy szégyenfolt volt az életemben. Az öcsém, vagy a cimboráim, ha boszantani akartak, csak azt mondták! A hős! Hogy le mert menni a pincébe! - És e percben, amíg az anyám tébolyító érzéketlenséggel ült az apám halottas ágya mellett, valósággal belesüllyedve a rettenetes problema fájdalmába, hogy: ez a valóság, valóság-e igazán? - addig az én eszembe az járt, hogy igenis, meg fogom mutatni mindenkinek, hogy: én mégis hős vagyok. Ott fogok aludni a halott apámmal egy szobában, három lépésnyire az ágyától.

Tizenegy óra felé az öcsém elaludt s a szakácsné bevitte a gyerek szobába. Azután engem is le akartak fektetni, de én nem akartam a kanapéről elmocanni. Mikor látták, hogy nem bírnak velem, magamra hagytak. Betakartak egy nagy kendővel, a fejem alá párnát tettek s amint az orromig felhúztam magamra a kendőt s néztem a jövő-menő ismerőseinket, a siró asszonyokat, a temetkezési vállalat embereit, amint mértéket vettek az apám holttestéről és kérdéseket intéztek a ravatalra nézve, addig én egyszerűen arra gondoltam, milyen hire lesz annak, hogy egy szobában aludtam a halott apámmal és titokban, bár bizonytalan óhajjal avégett imádkoztam, hogy: bárcsak menne ki mindenki a szobából és engem hagynának ott egyedül a halott apámmal.

*

Még harmadnap, a temetés napján is egyre esett a hó. A kocsis nem győzte eleget söpörni az udvart, de a szakácsnő folyton ott járt a nyomában: Söpörni, söpörni, Andris! Három órákor lesz a temetés.

Az anyám megbetegedett és nem tudott az ágyból fölkelni. A rokonaink mellette voltak s a nagymama, aki időközben megérkezett a vasuton, úgy tett, mintha rendezgetne a házban, pedig tulajdonképpen a szakácsné igazított el mindent; a nagymama csak tipegett ide-oda és mindenhez beleegyezését adta, amit a szakácsné jónak talált.

És a szakácsné egyszerre nagy tekintély lett a házban. A fejére fekete selyemkendőt kötött, a nyakába rojtos kasmirkendőt, felhuzta az ünneplő bársonycipőjét s a csattokat, hogy le ne essenek róla, a szobaleánynyal varratta föl. A szobaleány máskor még egy ajtót sem nyitott ki előtte, s most nagy készséggel varrta a csatokat a nagy, otromba cipőkre.

És mindenki, mindenért ő hozzá fordult. A nagymama, aki egész nap sirt és annyit tipegett-topogott, hogy két mértföldet elmehetett volna vele és mégsem csinált semmit, mindent tőle kérdezett meg.

- Mit akar főzni édes fiam?... Kinél rendeljük meg a gyerekek felöltőjét, szakácsné lelkem?... Hol talállok lepedőket, szegény jó leányom?...

S a szakácsné mindent tudott. Sohasem hittem volna, hogy ilyen okos legyen. Erzsinek hívták s a dereka olyan szögletes és hosszú volt, mint egy hárfa s ki nem állhattam a csodálatosan vastag orra és kezének a tompa, rövid ujjai miatt.

Most két nap óta ő mosdatott és öltöztetett bennünket. Mikor azt mondtam neki, hogy a füleimet ne mossuk meg ma, mert ugysem nézik meg most, vállat vont és az felelte mély, vastag hangján (hangja ép oly vastag volt, mint az orra, meg az ujja):

- S azt hiszi, ha senki nem is, de a holt papája nem fogja meglátni, ha piszkos a füle?

Erre szó nélkül egy félóraig mostam a fülemet.

Délelőtt haza hozták a gyászruháinkat s a nagymama sirva kérte a szakácsnét:

- Öltöztesse fel, édes fiam, a kis árvákat.

Mikor felöltöztetett bennünket, azt mondta, hogy ülünk le a kanapéra és legyünk csöndesen, mert *most boncolják a papát*.

Csodálkozva és nagy csöndben huzódtunk meg a kanapé sarkában, s az öcsém hosszas gondolkodás után azt kérdezte:

- Mi az: felboncolni, szakácsné kérem?

- Megnézik a gyomrát, hogy nem evett-e mérget? - felelt a szakácsné s közbe a levetett cipőinket nézte s mondta: át kell küldeni Cseszlávhoz, letaposták a sarkát...

Azután leült mellénk a kanapéra, az öcsémet az ölébe ültette s néztük hárman, hogy esik odakünn a hó.

Némelykor valami zörejt, ajtócsapódást, vagy más valami neszt hallottunk a harmadik szobából, ahol az apámat boncolták s ilyenkor a szakácsné megszólalt:

- Most fűrészelik a koponyáját... Most hasítják fel a hasát...

Az öcsém úgy eldugta a fejét a szakácsné kasmir kendőjébe, hogy csak a tarkója látszott ki, én meg ellenkezőleg, elhúzódtam mellőle. A fogam vacogott a rémülettől, mire ő reánk mordult:

- Ne veszekedjenek meg! Nézzék, milyen havas az Andris sipkája... Holnap csinálunk hóembert...

Később bejött a nagymama, sonkát és édes likőrt hozott és sirva mondta, hogy együnk.

A másik percben már ettünk. Az öcsém barátságtalanul meglökött, amiért én vettem ki a tányérból a nagyobbik darab sonkát, én meg a kezére ütöttem, amiért az aranycsikós likőrös poharat magának foglalta le.

És ettünk teleszájjal s közbe néztük az udvaron söprögető Andris havas sipkáját, vagy pedig egymásra vetettünk egy gyűlölködő pillantást. S a harmadik szobában az apánkat boncolták...

VOLT AZ IDÉN TAVASZ?...

Egy januári éjszaka akkora hó esett, hogy a daruháti bakter éjfélután Istennek ajánlotta a falu lakóit és elment haza lefeküdni.

Ezen az éjszakán a kis Borbás Rozi levelet irt haza Daruhátra a nagyanyjának.

Egy és két óra között lehetett, a beteg kisasszonya aludt s a tizenhárom esztendő Rozi szélesen rákönyökölve az asztalra, irt.

Irt és közben hallgatta, hogy rázza a szél az ablakok vasrolettáit és elképzelte maga előtt a nagyanyját, aki most jóízűen alszik Daruháton a tyuktollas dunyhája alatt, míg künn a falu utcáján úgy esik a hó, mint Szibériában és reggelre olyan fehér lesz minden ház, hogy a templomot - az Isten bocsássa meg - alig lehet majd megkülönböztetni az Áron Mózes korcsmájától.

Az is meglehet, hogy a farkasok az éjjel egész a falu alá bejönnek, talán ordítani is fognak s az istállóban megreszketnek tőle a marhák és lovak és ha a részeges Pavlocsek kántor az éjjel elesik az utcán, bizonyos, hogy reggelre meg fog fagyni.

S a kis Borbás Rozi hol gondolkodik, hol meg ir. Nagyon ritkán juthat hozzá az íráshoz, többnyire csak így éjszaka írhat, amikor a kisasszony alszik s most már van két hónapja, hogy nem irt a nagyanyjának, mert ezalatt a két hónap alatt alig aludt négy éjszaka a kisasszony.

És a kis Rozi ismét hazagondol Daruhátra, ahol télen minden este hét órakor lefeküsznek az emberek és alusznak reggelig. Ilyenkor, mikor hideg van, ócska gubát vagy a rossz báránybéléses bundát teszik a takaró fölé s a jó meleg bunda alatt olyan szépeket lehet álmodni a karácsonyi betlehemesekről, a nagyszakállu pásztorokról s a Guzi Pistáról, aki olyan erős hangon énekl:

Jójj Betlehembe
Sietve menve...

hogy a másik utcába is elhallik.

S az írás kezd lassan menni. Rozi csak mártogatja, mártogatja a pennát a kisasszony ezüstös kalamárisába, de a betűk sehogysem akarnak papirosra kerülni. Egy félóra óta még csak ennyit irt le a leveléből:

„Kedves nagyanyám!

Ugy lehet, hogy nemsokára haza megyek, mert a kisasszony meg fog halni. Ezt a szakácsnétől hallottam, a szakácsné a szobaleánytól s a szobaleány nem tudom kitől. De csakugyan így lesz, mert már olyan vékony a kisasszony, mint a bürök szára és még mindig nem lát. Ugy mondják, hogy már tizennégy hónapja nem lát, bizonyosan így lesz, mert már én is tizenkét hónapja vagyok itt mellette. Én már szeretnék haza menni...”

Óh, de hogy szeretne Rozi haza menni! Itt csirkepecsenyét ebédel, meg piros bort itatnak vele, csatos bársonycipőt is vesznek neki, ruhát szabatnak rá finom szövetből, a fejét is megmosatják a szakácsnéval, csak ép hogy nem engedik ki az utcára. Nem, soha, soha. Hisz azért hozták fel a falujából, hogy mindig a kisasszony mellett legyen, éjjel-nappal. S a kisasszony úgy szereti őt. De Rozi azért csak haza gondol, mindig haza.

Karácsonykor a betlehemesekre, husvétkor Virághnéra, a falábu harangozónéra, aki a szentelt ostyát süti, pünkösdkor a daruháti erdőre, ahova kijárnak cicázni és labdázni a leányok, meg gyöngyvirágot szedni.

És újra megmártja Rozi a pennáját s írja:

„Én már szeretnék haza menni. Itt azt sem tudom, mikor van tavasz. Igazis, mondja kedves nagyanyám, volt az idén tavasz? Tegnap a szobaleánytól is megkérdeztem s azt mondta, hogy megbolondultam s a vak kisasszonytól is megkérdeztem, de ő erre olyan szomorú lett, hogy többé, ha százesztendeig élnék is mellette, nem kérdezném meg, hogy: volt az idén tavasz?

- De kegyetlen vagy, de nagyon kegyetlen vagy, Rozi, - mondta egyre a kisasszony s úgy feküdt egy félóráig a párnáin, mint egy halott.

Nagyon sajnálom a kisasszonyt, pedig nagyon sokat szekál és olyan csunya szegény, hogyha véletlenül olyankor nézek rá, amikor eszem, hát nem tudom lenyelni a falatomat.

És, óh nagyanyám, ezért bizonyosan meg fog az Isten verni, de én már nagyon szeretném, ha meghalna a kisasszony. Itt én nem birom ki. És már két hónap óta köhögök, a doktor már négyszer megvizsgálta a mellemet s mikor utóljára itt volt, hallottam, hogy a másik szobában azt mondta a nagyságos asszonynak:

- Haza kell engedni ezt a kis leányt.

- Lehetetlen, - mondta a nagyságos asszony - szegény leányom senkit nem tűr maga mellett s ezt a gyereket nagyon szereti.

- Csakhogy ez a gyerek - mondta a doktor - az ilyen életmód mellett meg fogja kapni a tüdőbajt.

Mi az: tüdőbaj, nagyanyám? Betegség? És meg lehet abba halni? Én nem bánom, nagyanyám, ha meg is halok, a másvilág úgy is nagyon szép ország, a tisztelendő ur is mindig azt mondja, meg maga is azt mondja, nagyanyám, meg az édes szülőimet is nagyon szeretném látni, de addig nem szeretnék meghalni, amíg ismét nem látok egy tavaszt.

Olyan gólyás, fecskés tavaszt, mikor a kiskertünkben kinyílik a jácint meg a tulipán s a tehenek legelőre járnak, ahol láncvirágot esznek és este a szekéren, a sarju tetején fekve lehet hazajönni a mezőről. Milyen szép ez! A Gyuri bátyám tilinkózik és az égről köszöntik az embert a csillagok: Adjon Isten, emberek!

Azután nem bánom, ha meghalok.

De még egyszer szeretnék áldozni husvétkor, szentelt ostyát enni és szeretném még egyszer felvenni a rózsaszínű kartonruhámat, meg a fehér moll kötömet. Szeretném, ha lenne még szentelt gyertyám is, muskátlilevelet kötnék rá meg gyöngyvirágot és atlaszpántlikából máslit.

És szeretnék még egyszer otthon kapálni a kis kertben és szeretnék sültszalonnát enni, meg pattogatott kukoricát. Itt nem szeretem ezeket az uras ételeket.

Azután nem bánom, ha meghalok.

És szeretném még egyszer látni magát, nagyanyám, Gyuri bácsit, Fazekast a baktort, Pavlocsek kántort, Máté Klárát és Domokos Janit. Különösen: Domokos Janit.”

A kis Rozinak most már a könnyei is rápotyogtak a levélre s ugyancsak iródeák legyen az, aki majd el tudja Daruháton olvasni. S a kis leány szive nagyon fájt. A fejét ráfektette a karjára és úgy sirt halkán, keservesen, amig álomba nem sirta magát.

És álmában azzal fejezte be a levelét:

„Oszť ha ír nagyanyám, el ne feledje megírni, hogy: *volt az idén tavasz?* Mert itt senki sem akarja nekem megmondani...”

REMÉNY.

Reggeli négy óra volt s a Jászi fiu már fönn ült a kertben egy öreg almafa tetején és tanult. Itt szeretett legjobban tanulni, mert itt senkise háborgatta. Az almafa a kert legvégibe volt, messze a háztól és ide se a kisebb testvérei kornyikálásai, se az apja káromkodása, örökös dörmögése nem hallatszott el.

A ház udvarán a legidősebb fiu a lovakat fogta be, az utána következő fiu az ökröket s az egyik a boronát, ekéket rakta föl a szekérre, mert szántani indultak.

Az ilyen készülődés nem imádság, hogy csendben történjék meg. Majd az istráng szakad el, majd az ökrök bolondulnak meg s nem akarnak bebujni a járomba s mindezt egy fiatal, paprikavérű és még az álmosággal küzködő legény nem nézi el szó nélkül s olyanokat üt a boldogtalan állatra, hogy csakugy nyekken belé.

Szép gyöngé, szinte érthetetlenül finom májusi hajnal volt, a gyümölcsfák már elhullatták virágaikat s az apró, gyöngé levélkék között bátortalan, idétlen formájú gümöcskék kapaszkodtak meg. A kert keleti oldalát elöntötte a nap rózsaszínű bibora s amit csak érint, minden ragyog, mosolyog alatta. A vén diófák vastag ágai megfiatalodva nyújtogatták ki karjaikat s a frissen ásott föld, amely még nem volt bevetve, szinte kiabálta az illatával: magot, magot belém!

A diák nagyokat lélegzett a fa tetején, kigombolta a kabátját és nem lehetne mondani, hogy nagy lelkesedéssel tanult volna. Magolt, magolt, de hol a szomszéd körtefán füttyülő rigót hallgatta, hol egy szárnyatlan darazsat nézett maga előtt, amint kinosan vonszolta magát tova a faágon és azon képtelen gondolaton törte a fejét, hogy valahogy szárnyakat kellene csinálni a darázsnek.

- Jó reggelt, Gabi! - köszönt föl valaki a fa alól.

Tripp Juon volt, egy szegény oláh diák, aki a katolikus harangozónál lakott.

- Szervusz! - kiáltott le Gabi. - Hát mégis csak eljöttél, ugy-e? Mindig mondtam neked, hogy jöjj ide tanulni. Ülj föl a körtefára, vagy ha tetszik, gyer ide mellém.

Juon fölkapaszkodott Gabi mellé és csodálkozva nézett szét a fa tetejéről.

- Milyen messzire el lehet innen látni! - mondta. - Egész a piacig. Ni, az ott a gimnázium! Hát ez micsoda madárijesztő itt a szomszéd udvaron, Gabi? Ez a kis mosó öreg ember?

Gabi elnevette magát.

- Hát nem ismered? Igaz, hisz te csak az ős óta laksz a mi városunkban. Az Mihály, a báró Székházy komornyikja.

- No, - kacagott az oláh diák - még ilyen komornyikot se láttam! Ez olyan, mint valami kiöregedett péklegény, aki peracet árul. Nézd csak Gabi, hogy siet a mosással és balkézzel csavar. De hát mi az ördögöt mos?

- A báró ruháit mossa s mindig olyankor, amikor a gazdája még alszik. Akkor mos, vasal, persze a báró azt hiszi, hogy az öreg mosónénál mosat.

- Hát ebben a rossz, sárfalu, nádfödeles házban lakik a báró? - csodálkozott Juon.

- Persze. Hisz a báró olyan szegény, mint egy utszéli koldus. Fiatal korában mindenét elverte s már husz év óta a komornyikja tartja.

- Hát ennek a kis öregnek van valamije? Nézd csak, milyen komikus. A száját összeszorítja, a szemét kidülleszti s a feje ni, hogy mozog jobbra-balra a nyakán! Olyan, mint valami elromlott gépemberke.

A két diák kacagott s a kis öreg semmit sem tudva arról, hogy nézik, elmélyedve mosott.

Hatvan év körüli, kicsi, széles vállu, kurta nyaku emberke volt, irgalmatlanul rosszul nyírott hajjal, bajusza és szakállja nem volt s az orra hosszú és hegyes, a szemei kékek, szaporán pislogók, jóságosak, de mindig valami ijedt kérdőjel állt benne, mintha félt volna valaminek a fölfedezésétől.

Az oláh diák újra kérdezte:

- Hát van valamije ennek a kis öregnek?

- Dehogy - felelt a másik. - Majd hat órákor, mikor a gőzmalomban túlkölnek, meglátod, hogy az öreg bemegy a házba, huszonkét kalitkát ki fog onnan szállítani és fölakasztja ide a kerítésbe vert szögekre. Mert csak hat órákor hozza ki őket, amikor a báró fölkel, hogy a fűtyülésükkel, föl ne költség hamarabb. A kalitkában mindenféle madarat fogsz látni: kanárit, rigót, fülemilét, sármányt, pintyökét, az öreg ezekkel kereskedik s ebből tartja el a gazdáját. Már ezt a házat is ebből vette meg háromszáz forintért.

- Na, ez az öreg komornyik is furcsa, hanem a báró ugyan még furcsább lehet.

Gabi kaczagva intett a kezével.

- Olyat még nem láttál! Akkora mint egy zsiráf és olyan sovány, mint egy zászlórúd. Kettőt előre lép, egyet hátra és úgy kopog a lába, mikor megy, mintha fából volna. Azt mondják, hátgerinczsorvadása van. És hogy milyen ruhákban jár! Na! Olyat még nem pipált a török szultán se. Van egy egérszürke bársonynadrágja, felül bő, alul szűk és a bokáján gombolódik. Ehhez van egy lilaszínű frakkja és kivágott csattos cipője. Nem megy sehová, csak a templomba s a lutris boltba és mindenkibe belebotlik az utcán s mindenkinek azt mondja: pardon madame!

- A férfiaknak is? - kérdezte Juon s úgy kacagott, hogy a könnyei is kicsordultak.

- A férfiaknak is. Borzasztó udvarias és az egyik szemén hályog van s nem lát jól. Hanem várj csak, ez még semmi. Husz esztendő óta várnak egy örökségre s akkor elköltöznek innen és elülről kezdik az életet. - Ezt az öreg Mihály szokta mondani.

- Micsoda örökségre várnak?

Már Gabi is alig birt magával.

- Egy kerítésre - fuldokolta.

Juon a derekához kapott.

- Nem birom ki tovább, - tagolta kinosan a szókat - lemegyek innét, Gabi.

Gabi megfogta a kabátját.

- Várj csak, már nem beszélek. Csak még... még ezt, Juon. Kolozsváron van a bárónak egy nagynénje. Nyolcvan esztendő és egy kerítésből él... Hát mi van ebben? Rém hosszú kerítés és a vasut mellett van... Gondold meg csak, Juon, évente kétezer forintot jövedelmez a gazdájának ez a kerítés...

- Jól van jól, de hogy jövedelmez?

- Kiadják a kerítést hirdetőknak s ezek tele ragasztják plakátokkal. Érted már?

- Értem, - de azért ne beszélj már, Gabi. Tanuljunk, mert bizony Isten haza megyek.

A fiuk letörölték arcukról a könnyet, kifújták az orrukat s hátat fordítva a szomszéd udvarnak, elővették könyveiket.

A kis öreg tovább mosott. Valami régi, piszkos, fehérvászon tiszti nadrág volt rajta, látszott, hogy a gazdájáé volt, mert hosszú volt neki a szára, a lábain papucsok voltak s az inge ujjai magasan fel volt gyűrve.

Az udvar közönséges, elég jó karban tartott homokos udvar volt, a végén veteményes kert, mert az öreg Mihály zöldséggel is kereskedett. Céklát, paszternákot, zellert termelt s Kokasnétól, egy részeges és félszemű öreg asszonytól szokta kiküldeni a piacra.

Hat óra előtt egy félórával az öreg abbahagyta a mosást, a teknőt, dézsát behuzta a ház mögé az ereszaljba s megtörle a kezét. Valami rossz tarka párnahaj volt eléje kötve, ezt leoldta és bement a konyhába.

A házban két szoba volt, egyiket a báró lakta, másikat Mihály a madaraival s közbül volt a konyha.

Nagy üres, kékre meszelt konyha volt, Kokasné meszelte be vagy öt esztendő előtt s a kék alapra egy kettévágott krumplival görbe, fehér csillagokat nyomkodott. Egy rozsdás és háromlábú sparherden s egy gyalulatlan ferslagon kívül nem volt egyéb a konyhában. Ennek a tetején állt a gyorsfőző, egynéhány csupor és lábos, pár üveg és egy rossz kávédaráló.

Mihály elővette a gyorsfőzőt, spirituszt öntött bele s egy kis csupor vizet állított rá. Azután elővett egy kis kékpapirost, három krajcár ára szemes kávé volt benne s megdarálta.

Ekkor a báró szobájából csöngetyűszó hallatszott. Mihály esze nélkül tette le a darálót, a piszkos hosszú nadrágján végigsimított, úgy mint huszonöt esztendő előtt, mikor a szmirna-szőnyeges, parkettes szalónba akart belépni s a nyakát vagy kétszer jobbra-balra rángatta és azután benyitott a báró szobájába.

Ez a szoba is azon mód volt meszelve és krumpli-csillagokkal benyomkodva, mint a konyha. Az egyetlen disz rajta, az ágy mellett két kardhüvely volt. A báró még két esztendő előtt is egyre sürgette a hüvelyek eltüntetését a kardokról, de Mihály hallani se akart erről. Esküvel erősítette, hogyha hüvelyek nélkül esnek le a kardok a falról, amikor a báró az ágyban fekszik, nagy bajt csinálnának, míg így a hüvelylyel, semmi baj sem történhet. Lassanként belenyugodott a báró, hogy csak a hüvelyeit lássa a kardoknak, amelyek bizony még a hajótörés első esztendejében a régiség-kereskedőnek lettek eladva.

Egyéb disz nem volt a falakon. A butor: egy festett ágy, ugyanilyen ruhaszekrény, egy asztal és három székből állt. Az egyik széken egy cserép mosdótál volt s az ágy előtt a szőnyeget egy rossz kabát helyettesítette.

A báró az ágyban feküdt és hosszú ősz haján egy kis fakó selyemsapka volt. Egyik kezét a paplanán tartotta, a másikkal barátságos leereszkedéssel intett az alázatosan hajlongó Mihálynak. Ezt ők minden reggel így csinálták. Mihály husz év után még alázatosabb lett, mint husz év előtt s a báró is leereszkedőbb most, mint azelőtt. És a báró így szólt:

- Ma kávé kapok, Mihály?

És Mihály meghajtotta magát.

- Parancsára, báró ur.

- És milyen napot ünneplünk ma, Mihály?

- Ma van a méltóságos báró ur atyai nagyatya nővérének a névnapja.

Mire a báró így felelt:

- Szép erényed a családi pietás, Mihály.

Mire Mihály szerénykedve így szólt:

- Oh, méltóságos báró úr.

- S holnap mit kapok, Mihály?

- Holnap rántott levest eszik méltóságod.

- Helyes, Mihály. És most öltöztess föl.

Mihály felöltöztette a bárót s azután egy régi ujságpapirost terített az asztalra s egy petrezselyemvágó, négyszögletes kis deszkán behozta a kávé.

A báró elkészítette magának egy fületlen csuporban a kávé, beleharapott egy nagy vizes zsemlyébe s Mihály a háta mögött állt. Egy kis idő múlva a báró megszólalt:

- Mondd el nekem, Mihály, ha megkapom a Szilvia néném örökségét, hogy fogunk élni?

És Mihály, a báró háta mögött állva, minden reggel elmondja komoly és diadalmas hangon, amely azonban a végén mindig bátortalan suttogásba megy át:

- Eladjuk ezt a házat s az árából méltóságod egy nyarat Gleichenbergben tölt. Ez jót fog tenni. Megerősödik méltóságod és ismét meg tudja ülni a lovat. Azután Kolozsvárra költözünk. Háromszáz forintos lakást veszünk föl s részletfizetésre bebutoroztatjuk. Lesz benne villamoscsengő és pipatorium is. Lovat bérelünk s kéthetenként egyszer páholyt a színházban. Sőt új kardokat is veszünk. Méltóságod vivni fog és társaságba jár. A szemét megoperáltatjuk vagy monoklit veszünk rá. Ez mindegy. Méltóságod meg fog fiatalodni...

A báró mennyei gyönyörrel szürcsölte ezalatt kávéját. Hátradőlt a székén, szemét lehunyta és elmerengve suttogta:

- Még Mihály... Beszélj még, Mihály...

S Mihály egy nagy zöld legyet nézve az ablakon, előlről kezdte:

- Eladjuk ezt a házat... Mikor a végére ért, kinyitotta az ablakot, hogy a zöld légy kirepülhessen s a májusi illatos levegő nagy erővel rontott be a nyirkos falu szobába.

VIRRASZTÁS.

Egyik szobából a képviselő nagybátyám hangját hallom, sőt látom is, mert a Mari néni szobáit mind üvegesajtó köti össze egymással s az üvegeken pókháló-vékonyaságu függönyök vannak, csodálatosan hosszuszáru és keskeny, karcsu virágmintákkal.

A nagybátyám kellemetlen, valóságos haramia profilja élesen vágódik bele az őszi szürkületbe s tudom, ha azt nem is látom, hogy a ruhája pecsétetes és gyűrött, ha több nem, egy gomb bizonyosan hiányzik a kabátjáról s az inge, mint mindig, most is piszkos.

Egy sápadt, vézna, fekete ruhás leánynyal beszél, pénztárnoknő a vasuti állomásnál s protekcióért könyörög, a Pestre való áthelyezés miatt.

- De hát mi az ördögnek akar maga Pestre menni? - hallom a nagybátyám baritonját. - Hisz itt se tud a fizetéséből megélni!

- De ott rokonaim vannak - hallatszik a leány remegő, meleg hangja - s ha megbetegszem, vagy akármi bajom történne, nem vagyok egyedül. Én árva leány vagyok, nagyságos uram, az apám még tiz esztendőskoromban fejbőlötte magát s az anyám két éve, hogy meghalt az örültek házában.

- Jó, jó, - hallom újra a nagybátyám hangját - de az ilyen áthelyezés sok utánjárással és költséggel jár. Nekem pedig drága az időm, a kocsik meg pénzbe kerül. Hát...

A kezeim ökölbe szorulnak a székem karján s a vézna leány hangja még remegőbben hallszik.

- Hiszen, nagyságos uram, tudom én azt s ami tölem telik, nem sok ugyan... de egy havi fizetésem szívesen...

Nem tudom hallgatni. Bedugom a fületem s átnézek a másik szobába. A szemem kissé káprázik s az első percben a Mari néni ravatalát valami égő máglyának látom, pedig csak két nagy, vastag szál viaszgyertya ég a fejénél s két oldalról két irgalmas nővér imádkozik mellette.

Az ablaknál mozdulatlanul, keményen és hidegen áll a hatvan esztendősk Farkas Kelemen. Szép magas és még mindig sugár alakja van, a haja deres, de nem ősz s az ajkai keményen szorulnak egymásra. Én tudom, - akkor még azt hittem, egyedül én tudom, - hogy az az ember sir most a lelkével, jajgat és zokog mint valami asszony, aki mindenét elvesztette.

Azt is tudom, hogy egy kis idő múlva be fog ide jönni hozzám s cinikus mosolylyal ajkán, meghajlik előttem s azt mondja:

- Üdvözlöm önt, mint a Mari néne hűres és drága ékszereinek általános örökösnőjét. De vigyázzon, hogy a nagybátyja el ne kaparintsa az orra elől!

Azután átmegy a nagybátyámhoz. Megveregeti a vállát - kezét nem fog vele - s a szeme közé nevet.

- Hogy megy az üzlet, nagyságos uram? - kérdezi. - Jó bolond a világ, ugy-e? - És beszélgetni fognak. A nagybátyám előveszi az ünnepi baritonját, a rezgőset és meleget s lelkesedéssel beszél a saját „küldetéséről.”

És az öreg Farkas Kelemen hallgatja. Ajkán megvető mosoly, szemeit lesüti, hogy ne vágja ketté nézésével a nagybátyám hangját még a torkában s nagyon egyszerűen, minden moduláció és gesztus nélkül így felel, mielőtt elmenne:

- Mindez gyerekek játéka fapuskával és fakarddal. Az életben nincs más politika, mint az erősek harca a gyöngékekkel, a becsületesek harca a gazemberekkel és nincsen más csalódás,

mint az ostoba kutyáé, aki a vizparton rághva a koncot ott hagyja az igazit, mert a vízben nagyobbát lát meg s utána ugrik. Jó éjszakát nagyságos uram!

Azután fölül a kocsijára, kezébe veszi a gyeplőt s neki indul a hideg országúton az őszi alkonyatnak. Mikor keresztül hajt a Szamos hidján s jobbra kellene fordulnia a faluja felé, nem fogja tudni hol jár, csak hajt tovább előre, mindig előre. A feje fölött varjuk kavarognak, szél borzolja föl, amint keresztül fut a nyárfák galyai között, a fehérből vörösre vedlett zörgő leveleket s a jegenyefák zugnak és suhognak, mintha az országut fái mind ostorcsapássá változtak volna...

A nagybátyámhoz ismét látogató érkezett. Székács, egy keselyü-arcu ügyvéd és ismét *üzletről* van szó. Nagyon halkan beszélnek; még tán maguk se hallják mit, de ők nem is azt akarják tudni, amit elmondanak egymásnak, hanem azt, amit nem mondanak el.

A halottas szobában pedig áll és áll némán, hidegen Farkas Kelemen s néz ki az ablakon a kertbe. Két szál mindennel dacoló fehér krizantín, egyenesen nyújtogatja ki merev fejcskáját a hervadt bokorból s a kert utai nedvesek, elhagyottak és végtelenül szomorúak. Hogy minden az ember életét imitálja, vagy jobban mondva, emeli ki! Jön egy rövid tavasz, csapongó, bohó, fantasztikus, illat és zene mindenféle s jön a mámoros, forró, kicsattanó nyár és utána a mindent elsöprő őszi. Gunyt, vagy nagy, nagy szomorúságot lásson ebben az ember?!

Az apácák egy-egy sóhaja, vagy olvasójuk csendes zörrenése üti meg fülemet s nézek én is ki a kertbe. A két szál krizantint mintha csak a reménység ültette volna a nagy szomorúság közepébe, biztosan és nyugodtan állnak az alkonyatban. Most nyílik mellettem az ajtó. Farkas Kelemen jön be és minden úgy történik, ahogy az előbb gondoltam. Azután a nagybátyámhoz megy át, innen megy ki és felül a kocsijára.

Egy árnyalattal ismét sötétebb lesz a szobákban, a nagybátyám csönget a lámpáért s a ház előtt kocsik állnak meg. Rokonok, ismerősök jönnek s a hallottas szoba, meg a többi is, megtelik emberekkel.

Asszonyok gyászban, parfümösen, halkan beszélnek, de csak azt, amit hangosan szoktak elmondani; szidják a szabójukat, aki csipőn bőre és mellbe szükre hagyta a ruhájukat. A kis Sántha Gyurkáné, a halott urának unokahuga, meg is nézi magát a tükörben s a kövér Rácné a tengersok fehérneműről beszél, ami a halott után maradt. És rám néznek... Belülről irigy dühvel, kívülről kedveskedve, lágy pillantással s én úgy szeretném nekik azt mondani: azt Istenért mindent nektek adok, csak menjetek el és hagyjátok azt az öreg asszonyt csendben, nyugodtan aludni... Nem mondhatom, nem engedi a konvenció.

A nagybátyám sürgeti a vacsorát.

- A halálnak adjuk meg, ami őt illeti, - mosolyog a keselyü-arcu ügyvédre, akit itt marasztalt vacsorára - de az életnek is adjuk meg a magáét. Egy kis jó erdélyi rizlinget is hozzon, Julis asszony, - mondja az öreg szakácsnének.

És vacsoráznak. Esznek jóízűen, dicsérik a kappan puhaságát, a vadhus szószjától el vannak ragadtatva s a nagybátyám az asszonyok miatt hirtelen palacsintát süttet és befőtteket szednek le a kamra polcáról. Koccintanak is. Nem nagy zajjal, nem is éltetnek senkit, de azért összecsendülnek a poharak, a szemek csillogóbbá lesznek, csak én ülök némán a halott mellett a szobában s a Kató szolgáló szeme vörös a sirástól, amint kiszolgálja a vendégeket.

És mint illedelmes emberek, a halott érényeiről beszélnek. Az asszonyok az egykori szépségéről, a férfiak az okosságáról s a nagybátyám egy sarokban az ügyvéddel nem tudom miről beszél.

S künn esni kezd az őszi eső. Csöndesen koppan egy-egy szem az ablaktáblákhoz s a két szál fehér krizantín a kertben, megadással hajtja le fehér fejét.

Egyszer csak azt hallom, hogy a kövér Rácné nagyot üt az asztalra.

- Már lelkeim, - mondja nekivörösödve s még a nyakánál is kikapcsol egy kapcsot - ezt én még az anyámtól hallottam! Olyan igaz, mint hogy itt ülök, hogy Farkas Kelemen még tiz esztendő előtt is megkérte a boldogult kezét, de ez visszautasította... Nem! Nem!... Mit tudod te azt, kis Sántháné?... Nem egyszer és nem csak akkor kérte meg a boldogult kezét s mint fiatal ember meg is lőtte magát bánatában, de semmi se használt. Se ő, sem más nem kellett a megboldogultnak. Hogy olyan tiszta életet élt, mint egy szent, az igaz, az ellen még az ellensége se szólhat... Hja, hogy miért nem ment hozzá Farkas Kelemenhez? Azt nem lehet bizonyosan tudni, de azért én a mellett maradok, amit az anyámtól hallottam. Az én anyám pedig okosabb asszony volt, mint tiz vizsgálóbíró és amit meg akart tudni, azt jobban megtudta, mint tiz detektív. Hát az így volt... Add csak ide lelkem, Mariska, azt a palacsintás tálat!... No, hát a Farkas Kelemen esetét tudjátok, ugy-e?... Ej, te csak ne szólj bele, Rác! Nem pletykaság ez! Beszélni meg csak szabad! Hát igen, Farkas Kelemen nagyon fiatalon nősült. Egy szegény, de nagyon szép leányt vett el, még a nevét is tudom, valami özvegy kötélverőnének a leányát, Fadgyas Fánit s ez a nagyuri módba csöppent nagyságos asszony alig két esztendei házasság után megcsalta Kelement. Pedig hisz még most is láthatjátok, hogy gyönyörű ember lehetett... Na, hát jól van, Kelemen megtudta, a csábitót agyonlőtte, az asszonytól elvált s kiment külföldre. Vagy három esztendő múlva hazajön, a mi Hátszeghy Pistánk akkortájt házasodott, szegény, bizony elkésett vele, mert már az ötven felé járt és hátgerincsorvadása volt. Hisz azt is tudjuk, hogy Mariskát, a megboldogultat, szülői kényszerítették a gazdag Pistához s szegény feje bizony nem a felesége, de a betegápolója lett az urának... Mariskáék és Farkas Kelemen szomszédok voltak. Ez a Kelemen, ahogy megcsalódott a feleségében, attól kezdve gyilkos ellensége lett az asszonyoknak. Nem hitt többé még a szüzanyában sem, valamennyit ravasznak, álnoknak tartotta s Mariskát, a megboldogultat is ilyennek hitte... Már megint beszélsz Rác Sándor!? Hogy lehet ezt tudni?!... Hát nem tudod, hogy milyen okos asszony volt az anyám?... Na lelkeim, hát Kelemen kutatott, vigyázott, firtatott Mariska után, de semmi gyanusat se talált. Persze, mert a Mariska fiatal szíve épen ő iránta fogott szikrát... Ugy-e, roppant érdekes?... Csakhogy ez a vad Farkas Kelemen nem látott akkor, mint a dühös bika, ki a saját pásztorát is felökleli. Nem látott és nem látott, helyett a szája járt és megsértette Mariskát. Megmondta a szemébe: nem hiszi, hogy meg nem csalja a holtbeteg urát... Mariskát meg ismertétek, milyen önérzetes, büszke asszony volt s az ura halála után, mikor már Kelemen is halálosan beleszeretett a szép büszke asszonyba és megkérte a kezét, visszautasította. Nem ment senkihez se, pedig az anyám azt mondta, hogy örülten szerette Kelement, de az asszonyi önérzete mindennél nagyobb volt... Hát ez így van lelkeim. Ez igaz, nem mondtunk vele semmi rosszat a halotról, hanem most készülődünk, mert késő van és holnap temetünk.

És felállnak az asztaltól. Az asszonyok egymást taszigálva el a tükör elől, fölteszik a kalapjukat, felborzolják a frufrujukat, sőt a kis Sántha Gyurkáné hirtelen beoson a halottasszobába s egy kézi tükör mellett kipuderozza az arcát.

Azután Kató és az öreg Julis elszedik az asztalt, a nagybátyámnak ágyat vetnek, én is átmegyek a magam szobájába s a ház elcsöndesül.

Nem tudok lefeküdni. Az ablakom előtt ülök s nézek ki a kertbe; nem látok semmit, csak két kis csillagformájú fehér pontot, a két szál krizantint s az eső csöpögését hallom. A ház előtt tompa, vastag hangon kiáltja el időnként a bakter az órák számát s tizenegy óra után, a kert kerítése felől reccsenést hallok s pár perc múlva az öreg Farkas Kelemen ott áll sápadt arccal, lucskosan, a halott szobájának ablaka alatt és néz be a ravatalra...

GYEREKEK A TEMPLOMBAN.

Hajnalban még esett, reggelre felszikkasztotta a sarat az erős északi szél s az első harangozásra már a nap is kisütött. A hegyeken azért még gondolkodva ül a lomha, szürke köd s a templom keresztjét sem a maga fényessége, sem a nap ragyogó sugara nem tudta még kiemelni a szürke párázatból.

A meredek, keskeny utcákon, az ódivatú házak erkély-ajtajai itt-ott kinyitlak a hűvös júniusi szél előtt s az öreg falakra felfutó borostyán levelei titokzatos komolysággal himbálózna a harang hangjai mellett.

A bukovinai, székely és kőkapu-utakon gyerekek jönnek lefelé a templomnak tartva. Kéthárom, négy testvér is egy sorban, majd egyesek vagy pártások párosan és ünnepies hallgatással tökéletesen beleilleszkednek az idő komoly, kissé hideg és mégis sok bájjal pompázó hangulatába.

A lábacsakán, valamennyien, jól kifényesített, ügyetlen, nehéz csizmák vagy cipellők, még az ut puha, meszes porában is úgy kopognak, mint a bádogtetőre hajított kavics, a hajak kipomádézva, simára fésülve s a szemcskében az önmegelégedés bámuló kifejezése az ünnepi megjelenés fölött.

A bukovinai-uton istentelen emberek haladnak fölfelé, akik nem ártallják vasárnap is befogni a lovukat s kaszával a sarogjában tartanak a mezőkre s akkora port vernek föl az uton, hogy a gyerekek az árkokba ugrálnak le, de még ott is ráteritik zsebkendőjüket a fejükre; a fiuk kalapjaikat, a kis leányok a jól megmosott, jószagu kenőlékes hajukat féltve.

Gaál Andris, a *katholikus timár* fia, - mert *református* Gaál timár is van a bukovinai-uton, Isten tudja micsoda üzletellenes malícia miatt - ki is jelenti, amint egy-egy bokor papsapkájába vagy bürökszárbá fogódzva kimászik az árokból, hogy: akik vasárnap dolgoznak, majd sirnak az utolsó ítéletkor Jozefát völgyében!

Mert Andrisnak az anyja nagyon buzgó katolikus asszony, az apja már nem annyira, mert pénteken is megeszi a húst s nem gyónik meg minden hónapban, de Gaálné, az más. Ő nemcsak böjtöl pénteken, gyónik minden hónapban, hanem egy esztendőben kétszer megy el gyalog a mária-pócsi bucsura.

Vagy két esztendő előtt Andris is oda volt s azóta csodadolgokat mesél vasárnaponként a hosszú bukovinai-uton, amint a templomba igyekvő pártásai között halad: az alföldi homokban való hosszú gyaloglásról, a dinnyeföldeken való dinnyelopásokról, az Isten szabad ege alatt, a szénán való aluvásokról, s a tengersok koldusról, akik meztelenül orditoznak a templom előtt a földön s kifordított tenyerüket előre nyujtva kiabálják: A szenvedő Jézus nevében!...

És két esztendő óta mindig akad buzgó hallgatója a hosszú uton s a bámuló szemek ugyancsak nagyra nyílnak a borzongó csodálkozástól afölött, hogy: miként gyógyulnak meg a lábak és kezek a papoknak ajándékozott bádoglábak és kezek okáért s hogy a csodatevő Mária-képet hogy találta egy kanász egy fa tövében s hogy ment vissza a kép a fához, valahányszor elvittek onnan, míg végezetül templomot építettek tiszteletére s ezzel vége szakadt a fáradságos vándorlásnak.

S a kertekkel szegélyezett, árnyékos bukovinai-uton, minden fa tövében keresik a gyerekszemek a csodatevő-Mária képet s így érnek a hegyen épült templom kék liliummal szegélyezett útjára, amelynek a háta mögött temető van, az udvarán régi, latin felírásu sírkövek hevernek szanaszét s az apró templomjárók naiv fantáziája előtt a vallásnak összes misztériuma hirtelen

két ágra szakad el, mint valami hegyről lefutó patak s mikor belépnek a templom ajtaján, csak kevés félelmet és nagy kíváncsiságot éreznek, a felnőtt emberek megnyugvása és a bizonyosság vágya nélkül.

Az oltár és az első padok előtt sorakoznak a gyerekek s olyan sokan lesznek, hogy az egymás vállát horzsolják s ellenséges pillantásokat váltanak a jobb helyért s letaposott lábbelijüket titokban az egymás ruhájához fenik, hogy megtisztuljon.

Gaál Andris addig furakodik, míg a jobb kéz felőli kis oltár legmagasabb lépcsőjére jut, ahonnan kényelmesen ellát mindenhova s eleven, kissé ravaszan csillogó szemével Tóth Pistát keresi a kőkapuutról, hogy délutánra csikászni hívja.

Pista ott áll Anikó hugával az öreg Lakatos doktor padja előtt s míg magában a Miatyánkot darálja, féloldaltól egyre a doktor aranykeretes szemüvegét nézi s arra a furcsa kis fapipára gondol, amelyből az öreg doktor mindig pipázik s melynek a csutorája most is kilátszik a kabátja zsebéből.

A kis Anikónak éppen a fejére esik egy keskeny csik a napsugárból s a szomorú arcú szép kis leány szőke haja olyan azon a helyen, mint a porrá zuzott opál, ha rásüt a nap. Féloldalt tartja kicsi, formás fejét, mint a tulharmatos virág s a szemközti Mária-szoborra tapad mozdulatlan pillantása, amelytől valami csodát vár. Valami olyasfélét, mint Szent-Katalin, akire éjnek idején a templomban várt a Szűz Anya s trónuson, angyaloktól és nagy világosságtól környezve szólalt meg.

- Most jöttek az alispán nagyságáék, - huzza meg a ruhája ujját Futó Mariska, aki tiz esztendő s két esztendő kis hugát tartja az ölében és suttogva mutogatja neki az égő gyertyákat, a sok zsizsít.

- Anikó, - sugja a csöpp kis anya, - nézd csak az alispán nagyságáékat! milyen hosszú slájer van a kalapjukon! Igaz, hogy az alispán urfi azért akasztotta föl magát, mert egy ezres bankót véletlenül a tűzbe hajított egy kovertába?

Anikó érdektelenül vet egy pillantást a két gyászruhás úri nőre s megszorítja a Mariska karját.

- Mariska, - suttogja s újra a Mária-szobrot nézi, - én apáca leszek.

A kis leány felelne, de a sekrestye ajtóban meghuzta a csengőt az egyik ministráns fiú s a gyerekek kinos fészkelődés után valahogy térdre ereszkednek és valamennyien a Miatyánkat mormolják.

Sajátságos tompa zaj van a levegőben. Sójajok szállnak el az úri asszonyok selyemruháinak zizegésével, a pap egyhangú mormolása a glória, majd az evangélium elmondása közben, a csengő éles hangja, a ministráló fiúk lépései a régi, vékonyra kopott szőnyegen s az első padsorban az öreg doktor reszkető sóhajba vesző imádságba: Ur Jézus, fáj a lelkem!...

A közelében levő gyerekek hátra néznek az öreg doktorra s egy finom, urias arcú, kellemetlenül hideg szemű kis leány, a grófi szakács gyereke, kis fekete fedelű imakönyvében lapozgatva, nem lehet tudni, kinek mondja halkan:

- Ez a doktor bácsi mindenkit meg tudott gyógyítani, csak a maga leányát nem tudta.

A pap már a crédónál tart s egy-egy ismerős szó értelme megüti a hallgatók fülét, amit megértenek a latin imádságból: Pontio Pilato passus et sepultus est...

Az egyik ministráns gyerek ma van először szolgálatban s komoly, becsületes kis arcán meghatottság, zavar és ügyetlenség látszik s lopva egyre a társát nézi, aki már régi ministráns s nagy nyugalommal és olyan egykedvűséggel teszi le a pap elé az evangéliumot, mint a pincér a vendég elé a rostélyost.

Következett a sanctus, azután a kánon s a Mariska húga erősen nyöszörögni kezdett. A sekrestyés, egy madár orrú, beesett szemű kicsi ember, mérgesen nézegetett ki a hang felé a sekrestye ajtaján s Mariska remegve mutogatta a kicsikének a Szent-János *bariját*, a csecse liliumokat az olcsó, gyöngyszínű virágtartókban s Anikó feddőleg nézett rá.

- Miért hoztad el ezt a csöppséget? - kérdezte kedvetlenül.

- Az édesanyám parancsolta, - felelt a másik.

E percben a kisebbik ministráns gyerek elejtette kezéből a párnát, amelyre a szent evangéliumot kellett tennie s a másik fiu dühösen taszította odébb, míg a többi gyerekek a tenyerükbe nevettek s a sok vidám, fényes szem úgy ragyogott a jókedvtől, mint este a Szent János bogarak. Anikó nem nevetett. Gondolkodva nézett a mellette álló Mariskára s megcsóválta a fejét.

- Az anyád parancsolta? - kérdezte.

- Az - intett a kis leány s száját a testvére hátához szorítva, kacagott az elejtett párnán.

A kis szőke Anikó szomorúan nézett maga elé s az offertórium alatt újra megfogta a Mariska karját és halkán mondta:

- Jó volna, ha te is apáca lennél, Mariska!

A kis leány elfintorította a száját.

- Miért? - kérdezte.

Anikó nem felelt, csak lassan, öregesen bólingatott a fejével s ő is, meg a szomorú kis ministráns fiu is azt a jókedvű kis napsugarat nézték, amely pajkosan táncolt a főoltár arany csillagán s Anikó a Mariska csunya, fekete és sovány anyjára gondolt, aki kora hajnalban már künn sujkol a Maros vizében, később a kut mellett ül a piszkos földön és tömi a hosszú nyaku libákat. Azután a saját anyjára gondolt, aki kövér és fehérbőrű, későn kel fel, soha sem töm libát s mindig elküldi őt meg a Pistát hazulról.

S a kis Anikó nagyon szomorú volt; ép olyan szomorú, mint az először ministráló kis fiu, akinek hosszú szőke pilláján könny ragyogott arra a gondolatra, hogy milyen verést kap ő otthon, ha a párnahistória után kijelenti a tisztelendő úr, hogy nem használhatja s köszvényes kezű anyja nem mehet el minden elsején a plébániára, hogy felvegye az ő öt forint keresetét.

S a piros karinges, szomorú kis fiu, másodszor is elejtette a párnát, mire a madárorru kis sekrestyés elküldte az oltár mellől s maga vette át az asszisztálást.

KISVÁROSI TÖRTÉNET.

A kövér patikáros slafrokban, hosszuszáru pipával szájában, künn állt a patika-ajtóban. Még nem volt hét óra, de már nyitva volt minden bolt a piacon, csak Krakker bácsi, a játékosbolt öreg gazdája csoszogott még a templom előtt s a karjára fűzött zsiros bőrzacskóban csörögtek a boltkulcsok.

A kőhid-utcából nagy sietve fordult ki a rendőrkapitány. Az irnoka, egy kis szükvállu, behuzott nyaku, éhesarcu fiatal ember alig tudta követni.

- Hová, hová? - kiáltott át az utca tulsó oldalára a patikáros.

- Hát még nem hallottad? - intett a kapitány. - Bussa, a katolikus tanító az éjjel főbe lőtte magát!

A patikáros kivette szájából a pipát és meglepetten nézett. - Ugyan - mondta és a fejét csóválta. - De ilyet! És miért tette a szerencsétlen?

- Valami Fodor Jolán nevű leány miatt! - kiáltott a kapitány és sietve ment tova.

- Nem ismer maga valami Fodor Jolánt? - szólt be az ajtón a patikáros a segédjéhez, aki éppen reggelizett a pulton.

- Dehogy nem - felelte a segéd s nagyot hörpintett a kávéjából. - Egy öreg asszony leánya, fenn laknak a homok utcában, a temető mellett. Nincs rajta semmi különös, már nem is olyan fiatal; de miért tetszik kérdezni?

- Csak azért, mert a kis Bussa főbelőtte magát érte.

- Ugyan ne tessék mondani! - csodálkozott a segéd. - Régóta járt a házhoz, azt tudom, de hogy főbelője magát!... De ilyet!... Semmi sincs azon a lányon.

A patikáros vállat vont s bement a lakásba.

- De ilyet! - sopánkodott a segéd s a tükör előtt felborzolta a haját, megigazitotta a nyak-kendőjét s most már ő állt ki az ajtóba.

A megyeház előtt csoportokban álldogáltak korán kelő, öreges hivatalnokok s más uri emberek, kik napi munkájuk előtt mindig sétáltak előbb egyet a piacon s a közjegyző, a városi orvos, egy tanár és Hank Károly, a gazdag fűszeres, ép a patika elé értek,

- Alászolgája! Jó reggelt kívánok! - köszöntötte őket a patikárussegéd. - Méltóztattak hallani a kis Bussa esetét?

- Hogyne, hogyne - integetett az orvos - ép azt tárgyaljuk - és megálltak a patika előtt.

A közjegyző, aki nagy Don Juan hírében állt s minden valamire való szép asszonyt megkocsi-káztatott a négyes fogatán, nádpálcájával a lábszárát ütögette és egyre hm-getett.

- Hm, nem ismerem azt a leányt... Hm... Homok utcában...

- Nincs rajta semmi különös, - szólt a patikussegéd.

- Ej, dehogy nincs, - mondta az orvos. - Nagyon szép, különös szeme van és tessék megnézni a termetét.

- Igen, nagyon különös szeme van és remek termete - bizonyította a gazdag fűszeres is. - Ismerem, nálam vásárol az anyja.

- Én meg az apját gyógyítottam - felelt az orvos. - Valami hat esztendő óta laknak itt, az öreg Fodor valami nyugalmazott sóhivatalnok volt s Máramarosból jöttek ide. Nagyon visszavonulva éltek.

A közjegyző sehogyse volt belényugodva, hogy nem ismeri a leányt.

- Az ördögbe is, - s most már vastag, vérmes nyaka körül a gallérját huzogatta, - hogy lehet az, hogy én nem ismerem?

- Az nagyon természetes, - szólt most a tanár. - Már nem épen fiatal leány és magába zárkózott. Tavaly nyáron, mikor sokat jártam ki a temetőbe az anyám sírjához, sokszor láttam az ablaknál állni. Olyan befelé élő lélek lehet. Nem közönséges leány, annyit mondhatok!

- Kicsoda az a nem közönséges leány? - szólalt meg a hátuk mögött Stern Riza, a trafikjába siető hamis szemű, eleven leány, mire a férfiak jókedvűen fordultak meg.

- Jó reggelt, Riza kisasszony! - köszöntötték kórusban s a közjegyző tréfás bókolással nyújtott neki kezét.

- Hohó! - kacagott a leány - talán várná meg, amíg sor kerül reá?

S az orvoson elkezdve, kezét szorított a férfiakkal, fesztelenül, graciózan, máskor oda voltak egy ilyen kézszorítástól, de ma úgy látszott, hogy valami elhomályosítja a csinos, pikáns Riza kisasszonyt.

S Riza másodszor kérdezte:

- Kicsoda az a nem közönséges leány?

- Fodor Jolán, - szólt a közjegyző.

- Hát ez hogy jut a maguk eszébe? - kérdezte Riza csodálkozva.

- Hát nem tudja, - szólt az orvos - hogy a katolikus tanító az éjjel főbelötte magát érte?

A leány szemén az irigységnek valami fájdalmas árnya futott át.

- Ugyan ne mókázzanak - mondta.

- De bizony Isten! - erősködött a közjegyző.

- Ugyan, - kacagott a leány kesernyén, - egy olyan leányért! Se nem szép, se nem kedves, nem is fiatal és egyebet se tud, mint stráfot slingelni, amelyen nincs más, mint cakk és gömb és újra cakk és gömb... Ne beszéljenek nekem bolondokat!

- Ejnye hallja, - kacagott az orvos - magánál ugyan kevés hitelre talál négy ilyen tiszteletre-méltó férfinak az állítása, mint mi vagyunk. Aztán hallja, Riza kisasszony, nem olyan közönséges leány az ám, mint maga állítja!

Riza ingerülten nézett az orvosra.

- Ugyan kérem, hiszen két esztendő előtt a szomszédjukban laktam és tudom milyen! Télen a stráfjait slingeli, nyáron a szőlőben és kertben gyomlál. Ősszel paradicsomot főz... Ej, alázszolgája, urak! Itt jön szemközt a Vargha bíró felesége, ő most is szomszédja annak a leánynak, kérdezősködjének tőle.

Nem kellett kérdezősködni, mert már messziről kiáltotta a kis biróné, aki örült-gyorsan és annyit beszélt, hogy más nem juthatott szóhoz tőle:

- Nos, mit szólnak hozzá? Szegény fiu! Persze, maguk nem ismerik a leányt... Én se nagyon, pedig már öt esztendő óta lakom a szomszédságukban. De hogy lehessen azt ismerni, aki mindig hallgat? Annyit tudok róla, hogy senkivel se törődik, nem pletykás, nem cifrálgodik...

De jöjjenek, ülünk le a cukrázda elé, én templomba jöttem, de még korán van és szívesen elfecsegek magukkal...

- Azaz magaddal, - dörögte az orvos a foga között.

- Így; ez egész jó. Mindig elfáradok, amíg leérek a piacra, de én se vagyok már mai gyerek. A legidősebb fiam tizenhárom esztendő... Hallja, doktor, ne fintorgassa az orrát! Azt akarná, hogy tizenöt legyen? No, közjegyző úr, hát nem együtt jártuk mi az elemi osztályokat?... Lássa, maga rossz májú ember!... De mindez mellékes... Hát igen, a szegény Bussa esete. Annyi bizonyos, azt az ellensége se mondhatná a leányról, hogy kacérkodott volna vele. Nem. Három év előtt egy majálison ismerkedtek meg s a szegény fiu, mint egy kutya, úgy járt azóta a nyomába. Én nem tudom, hogy az az eléggé csinos fiu mit látott azon a leányon, de az bizonyos, hogy bolondul szerette. A kertünk közös kerítésén sokszor láttam, amint óraszámra elült szótlanul a leány mellett, míg az valami végnélküli stráfot slingelt szünes-szüntelen. Iszonyu munka! Én belé öszülnek. Cakk és cakk... Jaj!... Na és én nem értem ezt az egész dolgot. Miért nem ment hozzá az a leány? A tavasszal, mint minden esztendőben, lejött a fővárosból az unokanővérem, Soós Dénesné - hisz ismerik Mariskát?... Na, ez az asszony, az Isten tudja, mért és mért nem, megszerette Jolánt, ez is az asszonyt s egy hétig, mivel nálam éppen akkor festették a vendégszobát, náluk lakott. Egy este, Mariska a Viola századosék estélyére készülődött s átmentem, hogy megnézzem őt, de mert nagyon fájt a fogam, csak feküdtem a kanapén s egy szót sem tudtam szólni... Már megint fintorgatja az orrát, doktor? Talán bizony szeretné a fogfájást nálam meghonosítani?... Nem? No jó... Hát igen... Hisz ismerik Mariskát milyen fess asszony s azt is elgondolhatják, hogy egy fess asszonynak nem annyiból áll a szépitgetése mint magunknak, hogy egy tál vízbe beledugják a fejüket, utána tüsszentenek vagy huszat s azután megtörülköznek.

Nem, különösen Mariskánál nem ennyiből áll. Nos, bár Mariska szépitgette magát s a puritán egyszerűségű Jolán, aki ezalatt az örök cakkjait himezte, mosolyogva szólt:

- Hogy nem unod te ezt a pecsmetelést, Mariska?

Mariska pedig lecsukta a krémés-téglije födelét, hátravetette magát a széken és sóhajtott:

- Bizony Isten unom! - mondta őszintén. - De mit tegyek? Vénülök és az uramat még mindig szeretem. Ah, kedvesem, mit tudod te azt, hogy az asszony micsoda torturáknak képes magát alávetni, csakhogy mindig uj és uj legyen az ura szemében. Természetesen, ha szereti az urát.

És én szeretem. Tíz esztendő házasság vagyunk és még ma is úgy szeretem, mint a mézes-hetekben. De gondold meg csak, Jolán, - csak azért mondom el neked, nehogy hiu, vagy haszontalan asszonynak gondolj - hogy egyenlő korban vagyok az urammal. Mind a ketten harmincöt évesek vagyunk. S gondold el, hogy még rövid öt esztendőm van hátra s azután - jó éjszakát! Öreg asszony leszek... Ő meg, az uram, mi az a férfi életében negyven esztendő? Nála akkor dél lesz. Nálam alkonyat...

Az orvos dörögött valamit az orra alatt, mint a kis biróné egy percre ránézett s azután folytatta:

- Hogy okos asszony a Mariska, azt akarja mondani, doktor? De kérem, ne szakítsanak minden percben félbe, mert akkor kijövök a konceptusból... No és most mit bámészkodnak egymásra?... Nézzék, ott jön a templom mellett a kis Elekes Ágnes, hallották a Réder hadnagygyali esetét? Nem? Hallatlan! Majd elmondom. Vagy most mondjam? Nem? Na jó hát folytassuk... Mariska így beszélt tovább: Hát ne ítélj meg. Ha tudnád, hányszor fájt a lelkem arra a gondolatra, mikor a tükörbe nézek? mindehhez semmi kedvem és mégis meg kell tennem azért az emberért, aki én értem még körmet se tisztítja ki, a cipőt addig hordja a lábán, míg a talpát elveszti s ha énvelem megtörténik, hogy délután rajtam marad a pongyo-

lám, már megszólít érte: Kedvesem, ha maga délután is pongyolában marad, egy félesztendő mulva elhizik! Kedves Jolán, az asszonynak az egész élete harc, a férfi tetszéséért. Az ő foga lehet sárga, a lába lehet csámpás, de ha valami szép van a lelkében, mi azt meglátjuk rajta; de ha a mi fogunk sárga s csak egy ráncocskát is fedeznek föl az ajkunk körül, lehet a lelkünkben akármilyen, ők ezt nem látják meg. Vegyünk például téged, Jolán... Jó, jó, tudom, hogy nem is keresed... Ülsz a bagolyvárban, az öreganyád mellett... És az én esetem ép ilyen volt. Huszonöt esztendő voltam és még senki sem közeledett felém, csak az édes apám tüdőbajos káplánja. Jaj, hogy gyűlöltem pedig azt a szegény fiut! Ha az asztalnál a meleg és nyirkos keze hozzáért az enyémhez, felálltam s ott hagytam az ebédet, mert rosszul lettem. Pedig nem volt csunya fiu, de gyűlöltem, amiért ő volt az egyetlen férfi, aki eddig észrevett. És gondolatban hogy vagdaltam én négyfelé azt a boldogtalan kis beteg káplánt, és az Isten bocsássa meg, micsoda csunya dolgot követek el, ha hirtelen meg nem hal...

Ugratni akartam a szegény fiut s aztán a halálba kergetni. Hadd lőjje magát föbe...

Neki ugyis mindegy, nekem meg... Az emberek hihetetlenül ostobák s mindaz, amit ők boldogságnak neveznek, nem egyéb hiúságnál. Ha egy leányért tönkreteszi magát valaki, vagy pláne: meghal érte, annak a leánynak egyszerre megnő az ágiója...

A szomszéd templomban harmadikat harangoztak a reggeli miséhez s a kis biróné ijedten ugrott fel.

- Jézusom, - hadarta - még elkések a miséről, pedig tegnap gyóntam és ma áldoznom kell. Na, hát Isten velük! Kedvesen eldiskuráltunk. Valamit ki akartam hozni a beszédemből, de ha agyonütnek se tudom már, hogy mit...

És sárga babos, fekete, batiszt szoknyáját ügyesen felkapta, kifeszítette a napernyőjét s azután eltűnt a templom ajtaján. A négy férfi oly bután nézett utána, mintha fejbekólintották volna őket s azután snapszot rendeltek a cukrász kisasszonynál.